PROF. DR. İLTER UZEL

OSMANLI'NIN 'EN SEKSİ' SIRLARI

hayykitap

Osmanlı'nın 'En Seksi' Sırları

Prof. Dr. İlter Uzel

Hayykitap - 200
Bilinmeyen Osmanlı - 1

Osmanlı'nın 'En Seksi' Sırları
Prof. Dr. İlter Uzel

Editör: Nihal Doğan

Kapak Tasarımı: Mükremin Seçim
Sayfa Tasarımı: Turgut Kasay

ISBN: 978-605-5181-07-9
1. Baskı: İstanbul, Kasım 2012

Baskı: Özkaracan Matbaacılık
Yalçın Koreş Cad. Basın Sanayi Sitesi No:13
Bağcılar - İstanbul
Sertifika No: 12228
Tel: 0212 630 64 73

Hayykitap
Zeytinoğlu Cad. Şehit Erdoğan İban Sk.
No:36 Akatlar Beşiktaş 34335 İstanbul
Tel: 0212.352 00 50 Faks: 0212.352 00 51
info@hayykitap.com
www.hayykitap.com

© Bu kitabın tüm hakları
Hayygrup Yayıncılık Ltd Şti'ye aittir.
Yayınevimizden yazılı izin alınmadan kısmen veya
tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez,
çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Prof. Dr. İlter Uzel

1944 yılında Niğde / Bor'da doğdu. 1965 yılında İstanbul Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi'nden mezun oldu. 1976 yılında "ortodonti uzmanı" oldu. 1979 yılında "tıp tarihi ve etik" alanında doktora çalışmalarını tamamlayarak "tıp bilimleri doktoru" unvanını aldı.

1981 yılında doçent, 1986 yılında profesör oldu.

Prof. Dr. İlter Uzel, Osmanlı tıp tarihi, Antik Anadolu tıp tarihi ve paleostomatoloji alanlarında araştırmalar yapmaktadır. Bu alandaki ulusal ve uluslararası derneklere üyedir.

Tabib Mustafa Ebu'l-Feyz'in, *Tuhfetü'l Müteehhilîn (Evlilik Armağanı)* ve Şerefeddin Sabuncuoğlu'nun, *Mücerreb-Nâme* gibi eserlerini sadeleştirerek günümüz Türkçesine kazandırmıştır.

Bu çalışmaları ile 2000 yılında Sedat Simavi Sağlık Bilimleri Ödülü ve 2011 yılında Puduhepa Bilim, Sanat Başarı Onur Ödülü'nü aldı.

Prof. Uzel, evli ve iki çocuk babasıdır. Halen İstanbul Aydın Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

İçindekiler

1. Osmanlı'da Teşhis ve Tedavi 8
2. Osmanlı'da Vücut Temizliğinin Önemi 15
3. Göz Bakım Reçeteleri 18
4. Antik Mısır'dan Osmanlı'ya Saç Bakımı 20
5. Yüze ve Cilde Canlılık Veren Formüller 25
6. Yüzdeki Benek ve Çilleri Yok Eden Formüller 27
7. Yüze Sürülen Allık Formülleri 29
8. Doğal Deodoranlar (Parfümler) 33
9. Saç, Sakal, Kaş, Kirpik Dökülmesini Önleyen Formüller 37
10. Kıl Çıkarıcı Formüller 39
11. Koltukaltı ve Kasıkta Kıl Çıkmasını Önleyen Formüller 43
12. Tüy Dökücü Formüller 47
13. Doğal Saç, Sakal, Kaş Boyaları 49
14. Saçları Kıvırcıklaştıran veya Kıvırcık Saçları Açan Formüller 56
15. Ellere Sürülen Kına Formülleri 57
16. Kilo Aldırıcı Formüller 61
17. Osmanlı'da Ağız ve Diş Bakımının Önemi 64
18. Ağız Kokusunu Gideren Formüller 67
19. Osmanlı Güzeli Nasıl Tanımlanmıştı? 69
20. Osmanlı Tıbbı'nda Kadının Yaşa Göre Sınıflanması 73
21. Dış Görünüm Cinsellik Hakkında Ne Söyler? 75
22. İslâm'da Tek Eşlilik 77
23. Osmanlı Tıp Kitaplarında Kadın Erkek İlişkileri 80
24. Cinsel İlişki İçin Uygun Zaman! 82
25. Cinsel İlişkinin Düzenli Olabilmesi İçin 85
26. Eşlerin Uyumu 86
27. Kadın Cinselliğine Özel 88
28. Osmanlı Tıbbı'nda Şehvet Kavramı 94
29. Cinsel Organı Büyütücü İlaçlar 97
30. Erkekte Cinsel İsteksizliğe Karşı Öneriler 98
31. Yadigâr'daki Kuvvet Macunları 101
32. Mücerreb-nâme'deki Kuvvet Macunları 105
33. Kadın ve Erkek İlişkisinde Tılsımlar 112
34. Gebelik ve Doğum ile İlgili İlginç Öneriler, Formüller 116
35. Doğum Kontrol Yöntemleri 118
36. Bazı Süs Taşlarının Faydaları 120
Sözlük 121
Yararlanılan Kaynaklar 133

Önsöz

Osmanlılar, cinsel yaşamın düzenli yürümesine büyük önem vermiştir. Bunun için o dönemin bilgi birikimi düzeyindeki tıp bilimlerinin öğretilmesi ve yazılması gerekliydi. *Bah-Nâme* genel adı altındaki kitaplar, bu amaçla yazılmış ya da Arapça veya Farsçadan Türkçeye çevirtilmiştir.

Osmanlı'da cinsel yaşamın kaçınılmaz yardımcısı temizliktir. İslâm dininin emrettiği beden temizliği sadece yıkanma olarak düşünülmemiş; bunun yanında cilt bakımı, epilasyon, boyalar, kınalar, ağız ve diş temizliği ve deodoran (parfüm) kullanımı birlikte uygulanmıştır.

Öte yandan temizlik ile cinsel cazibe arasında çok ilginç paralellikler kurulmuş ve cinsel ilişkide (cimâ) eşlerin ruhsal uyumuyla birlikte fiziksel uyumuna da büyük önem verilmiştir.

Ayrıca Osmanlı tıp dünyası, tıbbi tedavi ile birlikte psikoterapiye, telkin tedavisine de önem vermiş, bugün artık folklorik değeri olabilecek bazı önerileri kitaplarına almakta sakınca görmemiştir.

Elinizdeki bu kitap 2005 yılında yayınladığım *Evlilik Armağanı* (*Tuhfetü'l-Müteehhilîn*) ile Türkiye kütüphanelerinde bulunan Osmanlı tıp yazmaları taranarak oluşturulmuş, *Osmanlı'nın "En Seksi" Sırları* böylece ortaya çıkmıştır.

Kitapta yer alan formüllerdeki drogların dozu, eski ağırlık ölçüleri (dirhem, miskal, denk, çekirdek, kırat, dinar) yerine, metrik sistemle (gram) karşılık gelen ölçü verilmiştir. Bitkisel ve hayvansal drogların Arapça veya Farsça adlarının yanında günümüz Türkçesi anlamları için, bu kitaplardan bazılarının metnini yayınlayan Türk dili edebiyatçılarının sözlüklerinden yararlanılmıştır.

İlgilenen okuyucu kitaptaki formülleri deneyebilir. Ancak buna girişmeden önce uzman hekimlere, eczacı veya fitoterapistlere danışmak daha uygun olacaktır.

Prof. Dr. İlter Uzel
Ekim 2012, Bahçelievler/ İstanbul

1. Osmanlı'da Teşhis ve Tedavi

Osmanlı Tıbbı'nın dayandığı kuram

Bu kitapta yer alan bilgilerin daha iyi anlaşılıp değerlendirilebilmesi için, o dönemdeki tıp kuramlarını da ana hatlarıyla açıklamamız gereklidir. Çünkü günümüzde Osmanlı Tıbbı ile ilgili yayınlarda bu husus hep üstü kapalı geçilmekte, dolayısıyla okuyucu o tıp metinlerini anlamakta güçlük çekmekte ve bir yorum, karşılaştırma ya da uygulama yapamamaktadır.

Batı'da ve İslâm dünyasında 19. yüzyıla kadar tıbba hâkim olan görüşün, MÖ 5. yüzyılda başlayıp gelişen ilginç, felsefi bir temeli vardır. Öykü, batı Anadolu'da (İyonya'da) Milet kentinde yaşayan bir filozofun sözleriyle başlar.

İyonyalı filozofların evren hakkındaki düşünceleri

Yaptığı hesaplarla MÖ 28 Mayıs 585'te bir güneş tutulması olacağını hesaplayan Miletli *Thales* (MÖ 625-545), evrenin ana yapısının 'su' olduğunu öne sürer. Bu, felsefi anlamda baş yöneticinin (arkhe) su olduğu anlamına gelmektedir.

Thales'i izleyen İyonyalı düşünürler de hep ilk, temel olan varlığı düşünmeye devam ederler. Mesela Miletli *Anaksimandros*, ilk varlığın belirsiz, sınırsız, bilinmez anlamına gelen 'apeiron' olduğunu öne sürer. Başka bir Miletli düşünür *Anaksimenes* (MÖ 588-524) ise temel varlığın 'hava' olduğunu savunur ve şöyle der: "*Soluk yaşatıyor, bulut ise sıkışan havadır.*" Diğer bir İyonyalı düşünür *Herakleitos*'a (MÖ 535-475) göreyse baş yönetici, her varlığın kendisinden çıktığı 'ateş'tir. Ona göre ateşin temel bir varlık olmasının nedeni, durmadan değişmesidir.

Nihayet Sisamlı *Pisagor* (MÖ 572-497), evren düzeninin tekte değil çokta, yani 'sayıda' olduğunu söyler. Böylece tek-çift, sıcak-soğuk gibi karşıtlarla, sayının önemini belirleyerek onu arkhe, yani baş yönetici durumuna getirir.

İyonyalı filozofların temel unsurlarını Empedocles birleştiriyor

Sicilyalı *Empedocles* (MÖ 492-432) ise İyonyalı düşünürlerin bu görüşler-

den etkilenerek yazdığı *Peri Physeos* (*Tabiat Üzerine*) adlı eserinde, evrenin esas ve tâli derecede ikişer özellik taşıyan birbirine zıt dört elementten oluştuğunu ileri sürmüştür.

Bu dört element (unsur) şöyle sıralanmaktadır:

1. Su/ soğuk ve yaş
2. Toprak/ soğuk ve kuru
3. Hava/ sıcak ve yaş
4. Ateş/ kuru ve sıcak

Bu elementler (unsur) arasındaki zıtlık, bir veya iki özellikte ortaya çıkar. Mesela, yaş olan hava ile su arasındaki zıtlık, sıcaklıktır. Ayrıca iki özelliğiyle daha zıttır. Bunların değişik oranlarda birleşmesinden çeşitli özellikler, oluşumlar meydana gelir ve bu şöyle ifade edilir:

"Sıcak ve kuru olan ateş, soğuk ve yaş olan suya,
Sıcak ve yaş olan hava, soğuk ve kuru olan toprağa..."

Diğer yandan *Aristoteles* (MÖ 384-322) her elemanın diğerine dönüşebileceğini ileri sürer ve şöyle der:

"Ateşin kuruluk özelliği yaşlığa dönüşebilirse, ateş-havaya;
Havanın sıcaklık özelliği soğukluğa dönüşebilirse, hava-suya dönüşebilir."

Tüm bu görüşlerin neticesinde, *Empedokles*'in felsefeye getirdiği bu kurama Ahlât-ı Erbâa yani 'dört unsur' adı verilir.

Hippokrates, Empedocles'in dört unsur kuramını tıbba uyguluyor

Yukarıda 'dört unsur' yani Ahlât-ı Erbâa teorisini kısaca açıkladık. Bu teori, 'akılcı tıbbın babası' olarak ünlenen İstanköylü *Hippokrates* (MÖ 460-370) tarafından benimsenip insan bedeni için uyarlanmıştır.

'Humoral Patoloji Teorisi' adı da verilen bu anlayışa göre canlılık; bedenin sıvı kısımlarını oluşturan su, katı kısımlarını oluşturan toprak, solunumu sağlayan hava ve canlılığın özünü oluşturan ateşten oluşur.

Çünkü insan evrenin bir parçasıdır. Evrenin bir parçası olduğuna göre, onda mevcut olan unsurlar insan bedenine yansımıştır. Dolayısıyla bu unsurları vücutta dört temel 'hılt' yani sıvı (humor) temsil eder.

Bunlar sırasıyla şunlardır:

- Kan
- Balgam
- Sarı safra
- Kara safra

Hıltların her biri tıpkı evrendeki dört temel unsurda olduğu gibi ikişer özelliğe sahiptir ve şu şekilde birbirine karşılık gelmektedir:

- Kan/ sıcak ve yaş (hâr ve ratb)-Hava'ya
- Balgam/ soğuk ve yaş (bârid ve ratb)-Su'ya
- Sarı safra/ sıcak ve kuru (hâr ve yâbis)-Ateş'e
- Kara safra/ soğuk ve kuru (bârid ve yâbis)-Toprak'a.

Hippokrates'e göre, bu sıvılardan bazıları belli şartlar altında diğerine dönüşebilir, bazıları ise dönüşemez. Mesela balgam, kana dönüşebilir. Kan, sarı safraya dönüşebilir. Ama kan, balgama dönüşemez. Kara safra ise hiçbirine dönüşemez. Sağlık da, kişinin mizacına göre bu sıvıların vücuttaki dengesine bağlıdır, diğer bir deyişle, eğer bu sıvılar dengeli ise sağlıklı olmak söz konusudur. Ayrıca bu dört sıvıdan bir tanesinin oransal olarak diğerlerine fazlalığından 'mizaç' ortaya çıkar.

Ortaya çıkan mizaçlar ve sebepleri ise dört çeşittir:

Demevî / kan üstünlüğünden-sempatik, sıcakkanlı (sanguin)

Sevdâvî / kara safra üstünlüğünden-karamsar (melancolique)

Safrâvî / sarı safra üstünlüğünden-öfkeli, tez canlı (colerique)

Balgamî / balgam üstünlüğünden-sakin, tembel (flegmatique)

Hıltlar, insanda nasıl oluşur?

Hayatın devamı yenilen, içilen gıdalara bağlıdır. Vücudun hazmettirici ve besleyici kuvvetleri, alınan herhangi bir gıdanın et, kemik ve kana dönüşmesine kadar etkilerini sürdürürler.

Aslında gıdalar bir durumdan diğerine geçerken vücudun doğal ısısında 'pişerler', hazım olunurlar ve bedenin et, kemik gibi bir parçası haline gelirler. Bu gıdalar çiğneme esnasında ağzın ısısı ile belli ölçüde 'pişer', hazmolur ve mizacı, yapısı kısmen değişir. Mideye inince de midenin harareti ile kaynaşmış hale gelinceye kadar pişer, buna 'keymus' adı verilir. Mide, keymusun büyük bir kısmını karaciğere, geri kalanını da idrar ve dışkı ile atılmak üzere bağırsaklara gönderir. Keymus, karaciğerde kana dönüşünceye kadar pişer.

İşte bu pişme sırasında keymusun üzerine bir köpük birikir, bu sarı safradır. Kuru artıklar ise dibe çökerler, bunlar ise kara safradır. Karaciğerin ısısının tam pişiremediği kısımlar da balgamdır.

Bu maddeler daha sonra damar sistemine yollanırlar ki, oralarda da vücudun doğal ısısı ile pişmeye devam ederler. Bu sırada insandaki hayvanî ruhu besleyen nemli bir buhar meydana gelir. Büyüme kuvveti kandan gerekli payı alarak ete dönüşür. Bunun katı kısmı da kemiğe dönüşür.

Tüm bu faaliyetler sırasında ortaya çıkan salya, sümük, gözyaşı, ter vücuttan atılır. Oluşan bu hıltlar, yani dört temel sıvı her organda farklıdır, fakat bunlar içlerinde belli oranlarda dengede bulunurlar.

Hıltlar ile gıdaların ilişkisi

Hıltlar (humors) yani dört temel sıvı ile gıdaların ilişkisi şöyledir:

Kan (sıcak ve yaş)

Et ve yumurta gibi gıdalardan meydana gelir. Fazlalığında vücut ağırlaşır. Uyku, gerinme, esneme, ağızda acılık, burun kanaması, kan alınacak yerlerde kaşınma, ciltte kızarıklık görülür. Sivilceler ortaya çıkabilir.

Balgam (soğuk ve yaş)

Balık, yoğurt ve ham meyvelerden meydana gelir. Fazlalığında vücutta soğuma, ağırlaşma, uyku, hazımsızlık ortaya çıkar.

Sarı safra (sıcak ve kuru) ve Kara safra (soğuk ve kuru):

Sarımsak gibi kuru gıdalardan meydana gelir. Fazlalığında korkulu rüya, karamsarlık, iştahsızlık ve zayıflama görülür. Gıdalar damarda uygun miktarda bulunuyorlarsa iç sıcaklık etkisiyle kana dönüşürler. Eğer uygun miktarda değillerse balgam, sarı safra ve kara safrayı (sevdayı) oluştururlar.

Ayrıca, doğal yapıları gereği soğuk gıdalar balgamı, sıcak gıdalar ise safrayı oluştururlar.

Hıltların çevre koşulları ve iklimlerle ilişkisi

Hıltlar (humors) yani dört temel sıvı teorisine göre, her iklim belli sıvıyı artırır. İklimlere göre sıvıların artışı şu şekilde belirtilmiştir:

- İlkbahar, kanı artırır (sıcak ve yaş)
- Yaz, sarı safrayı artırır (sıcak ve kuru)
- Sonbahar, kara safrayı artırır (soğuk ve kuru)
- Kış, balgamı artırır (soğuk ve yaş)

İşte bu nedenle mevsimler, yapılacak tedavilerde önemli bir husus olarak göz önüne alınır. Mesela kan aldırma ilkbahar başlangıcında önerilir.

Mevsim soğuksa balgama, sıcaksa safraya eğilim artar. Soğuk hastalıklar balgamdan, sıcak hastalıklar ise safradan kaynaklanırlar.

Her iklim kuşağı kendi ortamında yaşayan insanlar üzerinde belirli bir et-

kiye sahiptir. Bu etki, fiziki yapıda olduğu kadar insan karakterlerinde de ortaya çıkar; Akdeniz insanının heyecanlı ve dinamik karakteri, kuzey bölgelerinin sakin ve ağırbaşlı insanı buna örnektir.

Bu teoriye göre, dört sıvının uygun ve dengeli birleşmesi sağlığı, uygun olmayan şekilde birleşmesi hastalığı ortaya çıkarır (eski Yunancada sağlık 'eucrasia', hastalık ise 'dyscrasia' olarak isimlendirilmiştir).

İnsan vücudu yaşama içgüdüsünün bir işlevi olarak kendi dengesini korur veya bozulmuş olan dengeyi yeniden kurma gücüne sahiptir. Buna 'Vis Medicatrix Naturae' yani 'doğanın iyileştirici gücü' adı verilir.

Vücut, çeşitli nedenlerden bozulan sıvılar (humors) arasındaki dengeyi, bu sıvıların zararlı olanlarını eriterek veya pişirip olgunlaştırarak yeniden kurmaya çalışır. Bu denge ya bir anda veya yavaş yavaş vücuttan atılarak sağlanır (eski Yunancada hızlı atılım 'crisis', yavaş atılım ise 'lysis' olarak adlandırılmıştır).

Hıltlar teorisine bağlı olarak hastalıklar nasıl teşhis edilir?

Dört temel sıvı (humors) teorisine bağlı olarak bir hastalığın teşhisi, vücutta hangi sıvının arttığını tespit ederek yapılır. Mesela ateş yükselmesi gibi bir düzensizlik olduğunda, sıvılar arasındaki dengenin nasıl sağlanacağını araştırmak gerekir. Eğer bir hastalık aşırı belirtilerle seyrediyorsa, en göze batan belirtiye göre hastalık teşhis edilmeye çalışılır.

Her hastalığın bir mizacı vardır. Bunlar tıp kitaplarında açıkça belirtilir. Ancak bu hastalıkların seyrini iklim, mevsim, alınan gıdalar ve hasta kişinin mizacı da etkiler. İşte bu nedenle teşhiste bu hususlar göz önüne alınır.

Hıltlar teorisine bağlı olarak hastalıklar nasıl tedavi edilir?

Eğer hasta bir organın tedavisi söz konusu ise, her organın sıcaklığı, soğukluğu, kuruluğu ve yaşlığı farklı olacağı için, hastalara, dört temel unsurdan gelen özelliğin zıddı özellik taşıyan basit (müfred) veya kompoze (mürekkeb) ilaçlar uygulanarak tedavi gerçekleştirilir.

Tedavi edici ilaçların belli başlı özellikleri şunlardır:

- Kuvvetli (akvâ)
- Zayıf (za'f)
- Yaş (ratb)
- Kuru (yâbis)
- Serinletici (bârid)
- Isıtıcı (hâr)

- Bağırsakları boşaltıcı (müshil)
- Kabız yapıcı (kâbız)

İlaçların yukarıdaki özelliklerinin yanında ayrıca uyuşturucu, dokuya nüfuz edici, açıcı, geğirtici özellikleri de vardır. Bu sebeple tedavide kullanılacak ilaçların ve diyette (beslenme düzeninde) verilecek yiyeceklerin özelliklerinin iyi bilinmesi gerekir. Mesela bazı ilaçlar ve özellikleri şöyledir:

- Uyuşturucu ilaçlar; marul, nilüfer, it üzümü, afyon, luffâh[1].
- Yumuşatıcı ilaçlar; ebegümeci, hatmi, kudret helvası[2], pazı, yer fesleğeni.
- Kabız yapıcı ilaçlar; et ürünleri.
- Bağırsakları boşaltıcı ilaçlar; fasulye.
- Kuru ilaçlar; deniz ürünleri.
- Kuvvetli ilaçlar; peynir.

Ayrıca bu ilaçların güçleri de birden dörde kadar şu şekilde derecelendirilir:

1. Birinci derece: Eğer bir ilaç gerekli miktarda kullanıldığında etki gösteriyorsa bu ilaç 'derece-i evvel' olarak tanımlanır.
2. İkinci derece: İlk kullanıldığında etki göstermeyip, ikinci kullanımda etki gösteriyorsa bu ilaç 'derece-i sani' olarak tanımlanır.
3. Üçüncü derece: İlk kullanımda zararlı etki gösteriyorsa 'derece-i salis' olarak tanımlanır.
4. Dördüncü derece: İlk kullanımda öldürücü ise 'derece-i rabi' olarak tanımlanır.

Bu dört derece kendi aralarında yoğunluğa göre tekrar üçe ayrılır:

- Başlangıcı (ibtida)-İyi
- Ortası (evsat)-Orta
- Sonu(ahîr)-Zayıf

Osmanlı Tıbbı ve hılt (humor) kuramı

Tıpta hastalıkların nedenlerinin açıklanması, tanısı ve tedavisinde kullanılan 'humorol patoloji teorisi', önce antik kaynakların Arapçaya tercümesi yoluyla İslâm Tıbbı'na, oradan da Arapça kaynaklardan kısaltılıp kaynak olarak

[1] Luffâh: Latince bilimsel adı *Mandragora officinarum*. Kokulu geniş yapraklı bir ottur, halk arasında kankurutan otu, adamotu olarak da bilinir.

[2] Kudret helvası: Bir çeşit dişbudak olan, Latince bilimsel adı ile *Fraxinus omus* ağacının torba şeklinde ve içi sıvı dolu yerine yapılan kesiklerden çıkan bir sıvıdır. Terkibinde mannit şekeri vardır. Yuvarlak, yassı, billuri, kuru parçalardır. Rengi soluk sarımsı ve içi beyazdır. Kokusu bala benzer. Lezzeti şekerlidir. Suda kolay erir.

yararlanma yada çeviri yoluyla Osmanlı-Türk tıbbına girmiştir. Osmanlı-Türk tıbbında tüm kitaplar 19. yüzyıla kadar 'humoral patoloji' kuramına uygun olarak yazılmıştır.

Türk hekimleri/yazarları, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan önce de Türkçe tıp kitapları kaleme almışlardır. Çünkü Osmanlılar tarafından Anadolu Birliği kurulmadan önce, Beylikler Dönemi'nde hüküm süren beylerin, o zamanki Türkçeden başka dil bilmemeleri bu konuda önemli rol oynamıştır.

Tartışmalı olmakla birlikte, ilk Türkçe tıp kitabının 11. yüzyılda kaleme alındığı sanılmaktadır. Amasya'da hüküm süren *Danişmend oğlu Halifet Gazi*'ye sunulmak üzere önce Arapça yazılan, sonra Farsçaya ve ardından Türkçeye çevrilen *Hulâsa* ve *Tuhfe-i Mubârizî* adlı bu ikiz eser, hayatı hakkında henüz bilgi sahibi olamadığımız *Hekim Bereket*'e aittir.

Bu eserlerden hemen sonra *İshak bin Murâd* adlı bir Osmanlı hekimi, Türkçe *Edviye-i Müfrede*'yi kaleme almıştır. *Hekim Bereket*'in eserlerinin kesin yazım tarihi bilinmemesine rağmen, *Hulâsa* ve *Tuhfe-i Mubârizî*'nin önsözünden, eserin 1396 yılında, *Yıldırım Bayezid* döneminde, Gerede'deki Arkıt dağında yazıldığını anlıyoruz.

Daha sonra, ilk matbu eserin basıldığı 1821 yılına kadar yazılan 40'a yakın Osmanlıca/Türkçe tıp kitabının büyük çoğunluğu, Arapça klasik tıp kitaplarından kısaltılmış derlemeler veya Batı tıp kitaplarından yapılan tercümeler şeklindedir.

Osmanlı hekimleri/ yazarları, Latince ve Yunanca birincil kaynaklara hiç inmedikleri gibi, İslâm Tıbbı'nın klasik Arapça/ Farsça kitaplarının tam metin tercümelerini de (bir- iki istisna hariç) yapmamışlardır.

Bu kitapta, ilk Türkçe tıp eserlerinden olan *Edviye-i Müfrede*'nin konumuzla ilgili bazı bölümlerine yer verilmiştir.

2. Osmanlı'da Vücut Temizliğinin Önemi

Osmanlı'da günlük hayat, ibadet ve temizlik içinde yaşanırdı. İslâm dini temizliğe çok önem verdiği için, küçük yerleşimlerde bile Osmanlı hamamları inşa edilmişti. Beden temizliği, temiz giyim kuşam ve süslenme ile bütünleşirdi.

Kozmetik teriminin temeli de süslenmeden geliyor!

'Süs' ve 'süslemeyle ilgili' anlamına gelen Grekçe 'cosmetica' sözcüğünden türeyen 'kozmetik', hem hijyen ve güzellik için kullanılan tüm preparat ve yöntemleri ifade eder, hem de etnografik açıdan insan vücudunun direkt ya da indirekt süslenmesi anlamına gelir. Bu terimin, süslenme amacıyla vücuda takılan ya da eklenen objelerden (takılar vb) ayırt edilmesi gerekir.

Dolayısıyla saçlar, kaşlar, kirpikler, tırnaklar ve deriyi temizleme, koruma ve tespite yarayan güzellik ve hijyen maddelerine, 'kozmetik maddeler', bu maddelerin hazırlanması ve organlara aktarılması için kozmetik amaçla kullanılan her türlü alete de 'kozmetik alet' denir. Kozmetiğin tüm boyutları ise 'kozmetoloji' bilim dalını ilgilendirir. Günümüzde çok geniş bir bilim alanı haline gelen kozmetoloji artık 'multidisipliner' bir nitelik kazanmıştır. Böylece tıp, kimya sanayi, eczacılık, güzel sanatlar vb bilim dallarının ortak uğraşı haline gelmiştir. Ancak kozmetolojinin etnografik yanının da hatırdan çıkarılmaması gerekir.

Etnolojide süsleme, far, boya, yağ sürme, kir çıkarma vb geçici olan veya sünnet, tatuaj, sikatris ve deformasyonlar gibi kalıcı olan kozmetik işlemler bir topluma ya da klana ait kolektif seremoniyi yansıtabildiği gibi, bunlara mensubiyeti de gösterebilir. Kalıcı süslemelerin çoğu o toplumun üyelerinde zorunlu olup dinsel sembolizma ya da bir tarikat üyeliğini simgeleyebilir.

Tarihte süslenme nasıl başladı?

Anadolu'da yapılan arkeolojik kazılar da, Anadolu insanının Prehistorik

Çağ'dan yani tarih öncesi çağlardan itibaren süslendiğini kanıtlamıştır.

Kadınlar, Paleolitik Çağ'dan beri hep güzel olmayı düşünmüş ve daha o zamanlarda bile doğadan temin ettiği aşı boyasını toz haline getirerek, yüzünü sarıya boyayan bir cins doğal pudra imal etmiştir. Dolayısıyla kadınlar 6000 yıldır, hatta belki de daha eskiden beri 'süslenmeye' çalışmıştır diyebiliriz. Bununla beraber, erkeklerin kadınlardan önce süslenmeye başladıkları tahmin edilmektedir. Mesela tabiata bakınca da erkek hayvanların dişilerine oranla daha süslü olduklarını görüyoruz.

Erkekler, yaşam kavgasını göz alıcı giysiler ve takılarla rakiplerini sindirmek ve korkutmak suretiyle sürdürebilmekteydi. İlkel insanın güzellik aracı olarak, ilk önce kıyafet değişikliğini denediği anlaşılmaktadır. Ayrıca yüzünü boyayarak, maskeler yaparak kötü ruhların kendisini tanımamasını, düşmanlarını korkutmayı ya da ilahlara daha da yakınlaşarak şeflik otoritesini sağlamayı amaçlıyordu.

Kozmetoloji tarihinde ilk kozmetik maddeler arasında ağaçlardan sızan, havayla temas edince donan, değişik kokuya sahip bir tür reçine olan mürrüsafi'nin (*Commiphora myrrha* L.) önemli bir yeri vardır. Buna *Boswellia carterii* L. bitkisinden elde edilen ve halk arasında günlük olarak bilinen balsam da eklenebilir.

Bu balsam ve mürrüsafi ısıtıldığında çok kuvvetli kokular yayar. O dönemde bunlar ilahlara dumanlar arasında takdim ediliyordu, rahipler ve halk da bu sayede duaların daha çabuk göğe yükseleceğine inanıyorlardı. Bu inanışa göre buhurlardan çıkan toksik dumanlar insanların vecde gelmesini ve inançların kuvvetlenmesini sağlıyordu.

Daha sonra yağlar ve merhemler de dinsel amaçlarla kullanılmıştır. Merhemler, ilah heykellerinin önünde bulunan beyaz mermer kaplara konur, rahipler bunu parmaklarıyla alırlar ve heykele sürerlerdi.

Tarihte ilk merhemler

Merhemler, dini amaç dışında da kullanılmıştır. Bunun en eski örnekleri eski Mısır'da görülmektedir. Asiller ve zenginler, yağları ve merhemleri kendileri ve ölüleri için kullanmışlardır. O dönemde Afrika'nın yakıcı güneşine dayanabilmek için cildin kendi yağı yeterli olamıyordu; elastikiyet ve yumuşaklık dıştan sürülen kokulu yağlar ve deriye yapılan masajla korunabiliyordu.

Eski Mısırlılar çok sık yıkanırlardı, fakat sabunu keşfetmeleri çok sonraları olmuştur. O zamana kadar banyodan sonra tüm vücudu yağlarlar, ardından da keselenirlerdi. Eski tıp metinlerine göre sığır, keçi, koyun ve kaz yağla-

rı yanında bitkisel yağlardan da yararlanmaktaydılar. Fakir halk, zeytinyağı veya hintyağı gibi ucuz yağlara rağbet etmiş, bademyağı ve susamyağı gibi daha pahalı olanları da zengin halk tercih etmişti. Tuz ilave edilerek yağların bozulmaları önleniyordu.

19. Sülale Dönemi'nde, firavun *1. Seti* devrinde (1312-1298) yağlar ve merhemler o derece zorunlu ihtiyaç maddesi olarak düşünülüyordu ki, askerlere her gün belirli miktar yağ dağıtılması usulden olmuştu. Hatta bir merhem dağıtımı yüzünden insanlık tarihinin ilk grevlerinde birisi Mısır'da vuku bulmuş, Teb şehrinde büyük bir tapınağı inşa eden işçiler, gıdanın fenalığı ve güneş ışınlarına karşı kendilerini koruyacak yağın yokluğundan dolayı greve giderek, işi bırakmışlardı (MÖ 1167).

O dönemde kullanılan yağlar ve merhemler ekseriya fena kokuluydular. Bu nedenle içlerine parfüm ilave edilerek deodoran etki sağlanmıştır. Yine aynı amaçla boyna, içinde reçine ve baharat bulunan keçecikler asılmış, elbiselerin konduğu yerlere toz halinde güzel kokular serpilmiştir ki, bu gelenek sadece kadınlarla sınırlı kalmayıp Mısırlı erkeklerce de sürdürülmüştür.

Ayrıca bazı yağların farklı amaçla kullanıldığını da belirtmeliyiz. Mesela 'yılan yağı' saçların çıkması için, 'hintyağı' saçların canlandırılması için kullanılmaktaydı.

Deodoran ve yağ kullanımı sadece eski Mısır'a özgü değildi, başka uygarlıklarda da mesela Mezopotamya'da Asurlularca bilindiğini, orada da bol miktarda parfüm ve güzellik maddelerinin kullanıldığını belirtmeliyiz. Keza İsrailoğullarında elbiselere parfümlü tozlar serpmek de âdetti.

3. Göz Bakım Reçeteleri

Göz bakımının önemi!

Binlerce yıldır göz, kaş ve kirpiklerin bakımı da insanları ilgilendirmektedir. Eski Mısır'da 1. Sülale'den firavun *Menes* döneminde (MÖ 2800), siyah kirpiklerin üzerindeki gözkapakları yeşile boyanıyordu. Esasen gözkapaklarını koyu bir renge boyamak çok eski bir âdet olup, bunun gözleri hastalıklardan korumada da etkili olduğu düşünülebilir. Bu amaçla kullanılan maddeye bugünkü Arapçada 'kuhl' denilmektedir. Bu kelime 'sükûnet' anlamına da gelmektedir. Mısır'da önceleri kurşun, sülfür kullanılmışsa da (kesin olmamakla beraber), Leiden'deki bir tıbbi papirüsten anlaşıldığına göre 'kükürtlü antimuan' bileşikleri tercih edilmiştir. Daha sonraları Anadolu'dan, Manisa'dan 'manganez oksit' getirilmiştir ve bundan yapılan yeni far çeşidine de yine kuhl denilmiştir. Bu terim aynı zamanda çok önceleri tozlar için, daha sonra da damıtma ile elde edilen alkollü maddeler için kullanılmıştır.

Gözlerin süslenmesinde başlıca iki renk tercih edilmiştir; üst göz kapağı için siyah, alt göz kapağı için de malaşit yeşili veya bakır karbonatla yeşil tonlarındaki renkler. Çünkü bu maddelerin tedavi edici özellikleri olduğuna inanılıyordu. Gerçekten de sulfürlerin kötü kokuları bu bakımdan işe yarıyor, sinekler göze yaklaşamadığı için 'trahom' etkeni olan virüsler vücuttan uzaklaşıyordu.

Göz sürmeleri, Antik Mısır'da olduğu gibi İslâm dünyasında da sadece güzelliği artırıcı olarak değil, aynı zamanda göz hastalıklarında ilaç olarak kullanılırdı. Hatta Abbasiler Dönemi'nde saray hekimlerinin görevleri arasında, halifenin gözlerini yıkayarak kuhl sürmek de vardı. Kuhl, özel hokkalarda saklanırdı ki, antik kentlerdeki kazı çalışmalarında bunların örnekleri de bulunmuştur. Bu hokkalara batırılan çubuklar gözlere sürülür, böylece gözlerin daha parlak olacağı düşünülürdü. Sürme, gözün 'sklera' bölümündeki küçük damarların kaybolmasını kolaylaştırır ve böylece gözler daha cazip bir hal alırdı.

Bu hijyenik ve kozmetik maddeler oldukça pahalı olsa da, antik çağın Mısırlı kadınları baygın bakışlı, çekici gözlere sahip olmakla, daha etkin ve yaratıcı olacaklarını fark etmişti. Hatta kuhl dışında yanmış badem kabuklarının siyah tozunu (külünü) veya kandil isini fırçalarla alıp gözlerinin etrafına daireler çizerek kullanıyor, böylece daha güzel oluyorlardı.

KUHL (SÜRME)

Bu, gözün sağlığını koruyan bir formüldür. Bazı malzemelerin temini günümüzde zor olabilir ama İstanbul Mısır Çarşısı'ndaki eski, bilgili aktarlardan bulunabilir.

Malzeme:

32 gr tûtiyâ[3]

9,6 gr şâf-ı mâmîşa[4]

0,8 gr sarısabır (*Aloe vera* L.)

0,8 gr havlan-ı hindî[5]

0,8 gr kâfur (*Cinnamomum camphor* L.)

Koruk veya sumak suyu (kâfi miktarda)

Hazırlama:

Tüm malzemelerbelirtilenölçülerdealınır,havandadövülür.Elendikten sonra yeteri miktarda koruk veya sumak suyu ilave edilip tekrar dövülür, kurutulur.

Kullanım şekli:

Gece yatmadan önce üst ve alt göz kapağına sürülür.

GÖZYAŞI İÇİN SÜRME

Bu, günümüzde denenmiş bir formüldür.

Malzeme:

32 gr tûtiyâ

6,4 gr sarıhelîle kabuğu (*Terminalia citrina* L.)

6,4 gr sabr-ı uskuturi (sabır otunun bir türü)

3,2 gr dâr-ı fülfül (uzun biber, *Piper longum* L.)

6,4 gr büssed (mercan kökü)[6]

Hazırlama:

Hepsi bir arada karıştırılır ve yumuşak şekilde havanda dövülür. İnce veya birkaç kat pamuklu temiz bir bezden geçirilip süzülür ve sürme haline getirilir.

Kullanım şekli:

İstenildiği zaman göz çevresine çekilir.

---

[3] Tûtiyâ: Kimya dilinde çinko anlamına gelir. Eski dönemde kadınların gözlerine kullandıkları sürme demektir.

[4] Şâf-ı mâmîşa: Osmanlı döneminde göz tedavisinde kullanılan bir ilaçtır.

[5] Havlan-ı Hindî: İlaç olarak kullanılan, havlan denilen cehri veya akdiken cinsi bir meyve. 18. yüzyılda kaydı geçiyor, Latince adı *Lycium afrum* olan meyve olabilir.

[6] Büssed: Mercandan elde edilen bir deniz ürünüdür. Kökü yakılır ve külü kullanılır.

4. Antik Mısır'dan Osmanlı'ya Saç Bakımı

Mısırlı kadınlar saçlarına da çok özen gösteriyorlardı. Mesela saçları güzel olsun diye başlarının üzerine kokulu balmumundan yapılmış konik şeklinde başlıklar koyup dolaşırlardı. Konikteki yağlar kızgın güneş altında yavaş yavaş eriyip omuz ve yüzlerine akar, derileri ve elbiseleri kirlenirdi ama güzellik uğruna her türlü sıkıntıya katlanırlardı.

Saçların boyanmasında ise 'henna' yani kına bitkisi çok muteber bir drogdu. Hatta bu bitkinin adı iki prensese isim olarak da verilmişti. Bunlardan birisi Musevi Kralı *Herod*'un annesi, diğeri de *Antonius* ile *Kleopatra*'nın kızlarıydı.

Tabii kınanın sevilmesi için birkaç sebep vardı. Hem salkım şeklinde sallanan küçük ve zarif, beyaz çiçekleri süs olarak kullanılıyordu, hem de yapraklarından koyu kırmızı renginde bir boya elde ediliyordu. Yüzyıllar boyunca Doğulu kadınlar kına çiçeklerini saçlarında taşımışlar, yapraklarını da dövüp toz haline getirerek nitelikli bir boya maddesi elde etmişlerdi.

Mısırlı kadınlar, saçları ağarmaya başlayınca, yaşlarına göre saçlarına kına yanında hintyağı da sürerlerdi. Ayrıca kına hamurunu ellerine de uygularlardı; kına hamuru ele sarılıp bir gece sabaha kadar bağlı tutulursa rengi deriye ve tırnaklara geçer, eldeki ve tırnaklardaki doku yenileninceye kadar da orada kalırdı. Aslında bu uygulamaların çoğu, hem Osmanlı'da devam etmiştir hem de Anadolu'da halen devam etmektedir.

Mesela bu konuda eski bir Mısır şarkısının sözleri şöyledir:

"Sevgilim benim için
En-Gedi bağlarındaki
Kına çiçeklerinden yapılmış bir bukettir..."

Eski Yunan ve Roma'dan Osmanlı'ya Anadolu insanı nasıl süslenirdi?

Mısırlı kadınlar dudak ve yanaklarını aşı boyası ile kırmızı veya sarıya boyarlardı. Aşı boyası, saz kamışların ucunda saklanırdı. Parmak uçları, tır-

naklar, topuklar, hatta bazen göğüs başları da Kufra suyu ile kırmızı mercan rengine boyanırdı.

Eski Mısır'ın yanında Akdeniz uygarlıklarında da kozmetiğin önemli bir yeri vardı. Girit Uygarlığı'nda, 'Parisli kız' adıyla bilinen *Knossos Rahibesi*'nin zarafet ve makyajı herkesçe kabul edildiği halde, Antik Girit kozmetolojisi hakkında bilgimiz yok gibidir.

Oysa Eski Yunan'ın kızgın güneşinde sıcak renkler, yaldızlı ve canlı yeşil bir deri pek sevilirdi. Ünlü düşünür *Sokrates*, karısı *Xanthippus*'a; "*Bakmak için değil, bakılmak için sokağa çık*" demiştir.

Eski Yunan kadınları deriyi beyazlaştırmak için önceleri 'üstübeç' yani 'kurşun karbonat' kullanmıştır. Hatta üstübeci ilk kullanan onlardır. Daha sonra maskeyi ilk kullanan meşhur şair ve yazar *Thespis* de (MÖ VI. yüzyıl) bu toksik maddeyi kullanmış, fakat deriye zararlı olduğunu fark edince onun yerine 'ketenden maskeler' hazırlanmıştır.

Üstübeç çok toksik, hatta öldürücü olmasına rağmen yüzyıllar boyunca popüler kalmıştır. Yunanlı kadınlar ayrıca undan yapılmış bir hamuru bütün gece yüzlerinde bırakıp sabah olunca bunu sütle temizlerlerdi. Kil, reçine ve gülsuyu ise lekeleri ve çilleri çıkartmak için kullanılmıştır. Bu uygulamaların Osmanlılarda da devam ettiği görülmektedir.

Saçlar da Yunanlılar için çok önemliydi. *Lucianos*, "*Saçlarını yün boyaları ile boyayıp Arabistan kokuları sürerek parlak tut*" demiştir.

Parlayan her şeyi seven, ağır bilezikler, zincirler takan Romalı kadınlar da saç bakımına çok önem verirlerdi.

Roma'nın cumhuriyet çağında saç modelleri sade ve ensedeydi. Saçlar bir bant veya iğneyle tutturulur, tepeden hafifçe örülüp öne doğru getirilirdi. İmparatorluk çağında ise saçlar çok bakımlıydı. Hiçbir soylu Romalı kadın kölesinin yardımı olmadan saçlarını yapamazdı. Saçlarını siyaha boyamak için mürver tanesi suyu ve sirke ile bir kurşun kapta atmış gün bekletilmiş sülük dekoksiyonu kullanılırdı. Saçların rengi keçi yağı ve kül karışımı ile elde edilen ilkel sabunla yıkanarak açılır, arkasından uzun süre güneşte kalınırdı. Bazen de mavi renkten Galya'da yapılmış kurşun kırmızısı bir renge geçilirdi. Bu da reçine yağı ve dişbudak külünden oluşan Galya ilacı sürülerek yapılırdı.

Töton Savaşları da kumral saçları moda yapmıştı. Kireç suyu ile parlak kumral renkte saç elde edilir, hatta Galyalı kızların saçlarından yapılmış peruklar satın alınırdı. Her Romalı yüksek sosyete hanımının çok sayıda perukası vardı. Bir ara sarışın saçlar öylesine moda olmuştu ki, eğer bir kadın saçının rengini açamazsa saçlarını keser, sarı bir peruka takardı. Yaşlı kadınlar da saçlarını tıraş ettirerek peruka takmışlardır.

Bu çağda yanak ve dudaklara kırmızı boya sürülmüş; cilt, zincifre (civa sülfür) veya minyum (kurşun oksit) ile beyaza boyanmış; kirpik ve kaşlar siyahla koyulaştırılmış; venalar belirginleşsin diye hafifçe maviye boyanmış; derinin ince ve solgun olduğu anımsatılmak istenmiştir. Romalı kadınlar ciltlerini güzelleştirmek için bezelye unu, buğday unu, bal, donyağı ile maskeler de hazırlamışlardır. Mezar buluntularında kozmetik, kaşıklar ve merhem çubuklarına bolca rastlanması, süslenmeye verilen önemin kanıtıdır.

Bizans çağında ise güzellik daha 'rijit' idi. Çünkü Hristiyanlık çağında, imparatorluk çağının görkeminden saf ve temiz bir sevimliliğe geçilmiştir.

Arkeolojik buluntular, Roma İmparatorluğu'nun zengin Asya eyaleti olan Anadolu'da, insanların Romalılar gibi giyindiklerini ve süslendiklerini göstermektedir.

Akdeniz uygarlıklarında ilk kozmetolog: Kleopatra

Kozmetoloji Tarihi'nde *Ptolemeus Auletes*'in (MÖ 1. yüzyıl) kızı kraliçe *Kleopatra*'nın önemli bir yeri vardır. Onun çağında 'İskenderiye Tıp Okulu' son parlak devrini yaşamıştı. *Kosmetikon* adındaki kozmetiğe ait eseri, *Kleopatra*'nın yazdığı iddia edilmektedir. Bunun yanında *Komenos* ve *Komarios* adında iki alşimist[7] rahipten dersalarak kimyaya ait bir eser de yazmıştır.

Kleopatra'nın, incinin sirkede erimesini ve ilk damıtma aletlerini keşfettiği de ileri sürülmektedir. Monte Casino Kütüphanesi'nde bulunan *Antidotum Kleopatrae Regina ad Theodotem* adlı eser (*Codex 69* olarak bilinen eser), onun toksikoloji ile de uğraştığının kanıtıdır.

Türkçe tıp literatüründe kozmetoloji

11. yüzyıldan itibaren Anadolu'da Türk yerleşimi başlamış ve yaklaşık 200 yılda burası bir Türk ülkesi haline gelerek 'Osmanlı Devleti' adını, 1923'ten itibaren de 'Türkiye' adını almıştır.

Osmanlı Dönemi'nde, Anadolu'nun önceki toplumları ile Türklerin her alanda etkileşimde oldukları kesindir. Bu alışveriş, konumuz olan kozmetolojide de gerçekleşmiştir. Türklerin mensup olduğu İslâm dini, beden temizliği ve bakımına çok önem veren bir inanç sistemidir. İslâm Tıbbı'na kaynaklık eden Ortaçağ Arapça tıp eserleri çok büyük ölçüde Antik Yunan, Roma ve Bizans kaynaklarından bazı bilgileri aktarmış ve yorumlamışlardır. Dolayısıyla

[7] Alşimist: Alşimi ile uğraşan kimse, simyacı.

kozmetolojide de etkileşim olacağı ortadadır.

Bu noktada Osmanlı kozmetolojisinden iki literatür örneği ve 17. yüzyıla ait cilt bakımı ve saç, vücut kılları bakımı ile ilgili örnekler vermek istiyorum.

Tuhfe-i Muradi'deki kozmetik formüllerden başlıklar

14. yüzyıl yazarı *Muhammed B. Mahmud-ı Şirvani*'nin 1430 yılında Bursa'da yazdığı ve Padişah II. *Murad*'a (1421-1451) armağan ettiği *Tuhfe-i Muradî*, kıymetli taşlar, güzel kokular, tıp ve cinsel gücü artıran formüllerle ilgili bir eserdir.

Bu eserin 6 kopyası olduğu bilinmektedir. Bunlardan İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi No: 728'de kayıtlı kopyası ile Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbi Bölümü No: 1493'de kayıtlı kopyaları *Mustafa Argunşah* tarafından incelenmiş ve karşılaştırmalı transkribe metni Türk Dil Kurumu tarafından 1999 yılında yayımlanmıştır.

Eserin İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi'ndeki kopyasında, 113b-140a bölümleri arasında yer alan güzel koku adları ve tanımları şunlardır:

1. Misk[8]
2. Anber[9]
3. Kâfur[10]
4. Sandal[11]

Aynı eserdeki diğer kozmetik formüller ise şu isimlerle sıralanmaktadır:

1. Nidd-i munsarifî
2. Nidd[12]
3. Lehlehe-i[13] esved
4. Lehlehe-i ebyaz
5. Mutarra-yı müdrec (1)[14]
6. Mutarra-yı müdrec (2)
7. Muttara-yı müdrec (3)

---

[8] Misk: Erkek misk geyiğinin salgısı olan güzel kokulu madde; çiftleşme dönemlerinde bu salgıyı küçük toplar halinde yere bırakırlar. Yerden toplanan misk, ikinci kalite sayılır. Birinci kalite olan ise erkek geyiğin karın bölgesinde bulunan salgıbezinin içindeki misktir ve bunu elde etmek için hayvanı öldürmek gerekir.

[9] Anber: Anber balığından elde edilen güzel koku.

[10] Kâfur: Kâfur ağacından (*Cinnamomum camphor* L.) elde edilen, beyaz, yarı saydam, kolaylıkla parçalanan kokulu madde.

[11] Sandal: Güzel ve kuvertli kokulu, tütsü üretiminde kullanılan ağaç. Aksandal *Santalum album* L., kızılsandal *Piterocarbu santalinus* L., sarısandal *Fringilla spinus* L.

[12] Nidd: Ûd-i hindî ve anber karışımından elde edilen güzel bir koku. Nidd-i aher, nidd-i munsarifî gibi çeşitleri vardır.

[13] Lehlehe: Değişik kokulardan tertip edilen bir parfüm türü. Lehlehe-i ebyaz ve lehlehe-i esved gibi türleri vardır.

[14] Mutarra: Anber, ud ve misk gibi kokuların karışımdan elde edilen güzel bir parfüm. Mutarra-yı müdrec kaftanlara sürülürdü.

8. Mutarra-yı misk
9. Sukku'l-misk (1)[15]
10. Sukku'l-misk (2)
11. Ramek (1)[16]
12. Ramek (2)
13. Anberine-i Tibe (1)[17]
14. Anberine-i Tibe (2)
15. Galiye[18]
16. Zerire-i ceyde[19]
17. Abir-i hacrî (1)[20]
18. Abir-i hacrî (2)
19. Abir-i hacrî (3)
20. Abir-i sandal
21. Buhur-ı ebyaz[21]
22. Fetile-i esved[22]
23. Fetile-i ebyaz

Görüldüğü gibi, *Tuhfe-i Muradi*'de 30'a yakın tütsü ve parfüm formülü yer almaktadır. Parfüm ve tütsü formüllerinde misk, amber gibi hayvansal droglar yanında öd ağacı ve diğer bitkisel droglar yer alır.

Tuhfetü'l Müteehhilîn'deki kozmetik formüllerden başlıklar

Seçtiğimiz ikinci örnek ise İslâm ve Osmanlı Tıbbı'nda '*Bâhnâme*' genel adıyla anılan kitaplardan biridir. Bu kitaplarda cinsel terbiye, kadın erkek ilişkileri ve bunların yanında epilasyon, saç boyaları, kınalar, vücut temizliği, yüz maskeleri, diş temizliği, kıl çıkarıcı ilaçlar, kıl çıkmasını önleyen ilaçlar gibi konular yer alır. *Tuhfetü'l Müteehhilîn, Tabib Mustafa Ebu'l-Feyz* tarafından yazılmıştır, transkribe metni ise tarafımdan hazırlanmış ve Kebikeç yayınları tarafından *Evlilik Armağanı* başlığı altında yayımlanmıştır.

---

[15] Sukk: Sandal, misk, mazı, nar gibi droglarla hazırlanan güzel kokulu tablet.
[16] Ramek: Hurma suyu, yeşil mazı, sünbül, karanfil, kakule ve ud gibi drogların karışımından elde edilen parfüm.
[17] Anberine: Anber, misk, ud, bânyağı gibi maddelerin karışımından elde edilen parfüm. Kadınlar bu kokuyu boyunlarında ziynet olarak taşırlardı.
[18] Galiye: Anber, misk gibi kokulardan hazırlanmış güzel kokulu siyah pomat.
[19] Zerire: Misk, úd-i hındî, anber karışımı ile hazırlanan parfüm.
[20] Abir: Menekşe kökü, kızıl gül, topalak, karanfil, misk, ak sandal gibi maddeler kullanılarak elde edilen parfüm. Abir-iharcî, abir-i mubahhar, abir-i sandal gibi türleri vardır.
[21] Buhur: Tütsü, günlük.
[22] Fetile: Toplantılarda tütsü amacıyla çeşitli karışımlarla hazırlanan güzel kokulu fitil.

5. Yüze ve Cilde Canlılık Veren Formüller

Osmanlı hekim yazarlarından *Tabib Mustafa Ebu'l-Feyz, Tuhfetü'l Müteehhilîn* kitabındaki şu sözleriyle yüz bakım formüllerinin önemini vurgulamıştır:

"Biz insanlar öncelikle birbirimizin yüzüne bakarız. İşte bu nedenle özellikle kadının makyajı çok önemlidir. Kadının diğer güzellikleri eksik olsa bile yüzü güzel olursa erkeğin ilgisi uyanır."

Yüz lekelerini gideren formüller eski tıpta 'gasulat' olarak anılır. Eski Anadolu Türkçesinde 'düzgün' adı verilmektedir.

Bu amaçla kullanılan başlıca droglar şunlardır:

- Arpa unu
- Burçak unu
- Pirinç unu
- Tatlı badem
- Kavun
- Hıyar ve kabakçekirdekleri
- Turptohumu ve teretohumu
- Yumurta kabuğu
- Hardaltohumu
- Pamuktohumu
- Zağferan (safran)
- Kırmızı zırnık
- Sarı zırnık
- Damla sakızı
- Kitre zamkı
- İncir
- Günlük
- Kurşun dioksit
- Enzerut (göz otu)

- Mürr[23]
- Çirişotu

CİLDİ TEMİZLEYEN FORMÜL-1

Bu, günümüzde de kolaylıkla uygulanabilecek güzel bir formüldür.

Malzeme:

Kabuğu soyulmuş bakla
Burçak
Acıbakla
Turptohumu
Nişasta

Hazırlama:

Tüm malzemelerden 'eşit miktarda' alınıp havanda dövülür ve toz haline getirilir.

Kullanım şekli:

Gerektiği zaman su ile karıştırılarak yüze sürülür. Bir müddet bekletilip[24] durulanır.

CİLDİ TEMİZLEYEN FORMÜL-2

Bu, çok iyi ve etkili bir formüldür, yüzü dinçleştirir.

Malzeme:

Mercimek unu
Nohut unu
Nişasta
Enzerut (göz otu)
Damla sakızı
Boraks
Doğal bal (malzemeleri karıştırmak için)

Hazırlama:

Tüm malzemelerden 'eşit miktarda' alınıp balla karıştırılarak yoğun kıvamda bir maske hazırlanır.

Kullanım şekli:

Belli zaman aralıkları ile sabahleyin kalkınca yüze sürülüp bir müddet bekletildikten sonra durulanır.

---

[23] Mürr: Latince bilimsel adı *Commiphora myrrha* olan ağacın kokulu zamkıdır.

[24] Maskeleri bekletme zamanını kendinize göre ayarlayabilirsiniz. 15-30 dakika arası olabilir.

6. Yüzdeki Benek ve Çilleri Yok Eden Formüller

ÇİLLERİ YOK EDEN FORMÜL-1

Malzeme:

Bir adet limon

Usnan-ı mısri (çöven)

Hazırlama:

Bir limon alınıp tepesi kesilir ve içine usnan-ı mısri doldurulur, ağzı kapanıp küle gömülür ve pişirilir. İyice pişince içi çıkarılır.

Kullanım şekli:

Banyoda çil olan yerlere sürülüp bir müddet bekletildikten sonra durulanır. Bu şekilde uygulanırsa çiller tamamen kaybolur.

ÇİLLERİ YOK EDEN FORMÜL-2

Malzeme:

5 gr Ermeni toprağı

10 gr tatlı badem

Hazırlama:

Ermeni toprağı ve badem karıştırılıp havanda iyice dövülür.

Kullanım şekli:

Hazırlanan karışım çil olan yerlere sürülüp bir müddet bekletilir ve yüz durulanır.

ÇİLLERİ YOK EDEN FORMÜL-3

Malzeme:

Mürr

Mercimek

Taze incir sütü (malzemeleri karıştırmak için)

Hazırlama:

Mürr ve mercimek eşit miktarda alınır, havanda dövülüp incir suyu ile ka-

rıştırılır.

Kullanım şekli:

Hazırlanan karışım çillerin üzerine sürülür, bir müddet bekletilir ve durulanır.

BENEK VE ÇİLLERİ YOK EDEN FORMÜL-1

Malzeme:

10 gr meyankökü

20 gr mürr

Elma veya üzüm sirkesi ve su (malzemeleri karıştırmak için)

Arpa suyu (yüzü durulamak için)

Hazırlama:

Meyankökü ve mürr havanda dövülür, biraz sirke ve su ile karıştırılır.

Kullanım şekli:

Akşamları yüze sürülür ve yatılır. Sabah kalkınca yüz, arpa suyu ile yıkanmalıdır.

BENEK VE ÇİLLERİ YOK EDEN FORMÜL-2

Malzeme:

15 gr kavunçekirdeği

15 gr kamışkökü kabuğu

9 gr turptohumu

9 gr teretohumu

9 gr kündüs (voynik otu)

Turp suyu (malzemeleri karıştırmak için)

Kepekli su (yüzü durulamak için)

Hazırlama:

Tüm malzemeler havanda ince dövülür ve turp suyu ile yoğrulur.

Kullanım şekli:

Hazırlanan karışım akşam yüze sürülür ve bırakılır. Yüz, ertesi sabah kepekli su ile yıkanmalıdır. Çok faydalıdır.

7. Yüze Sürülen Allık Formülleri

Allık, eski Anadolu Türkçesinde 'kızılca', eski tıp literatüründe de 'gumre' olarak adlandırılmıştır. Osmanlı tıp literatüründe allıklarla ilgili 7 formül verilmiştir. Bu formüller yüze saf bir görünüm verir.

ALLIK FORMÜLÜ-1

Malzeme:

Ak zırnık

Kırmızı zırnık

Bebek idrarı (malzemeleri ıslatıp karıştırmak için)

Hazırlama:

Malzemeler eşit miktarda alınır ve havanda dövülür.

Kullanım şekli:

Toz haline getirilmiş ak ve kırmızı zırnık, bebek idrarı ile ıslatılıp akşam yüze sürülür, ertesi sabah yüz, su ile yıkanarak temizlenir.

ALLIK FORMÜLÜ-2

Malzeme:

Boraks

Taze mersinyaprağı

Burçak unu

Hazırlama:

Tüm malzemeler eşit miktarda alınır, havanda dövülür.

Kullanım şekli:

Su ile lapa gibi yoğrularak yüze sürülür. Bir müddet bekletilip durulanır.

ALLIK FORMÜLÜ-3

Malzeme:

10 gr beyaz balmumu

10 gr buzağı yağı (tereyağı)

19 gr gülyağı

10 gr üstübeç (*Plumbum carbonicum* L.)

Hazırlama:

Balmumu ve tereyağı eritilir, gülyağı ile karıştırılır. Üstübeç havanda dövülür ve yağ karışımına ilave edilir.

Kullanım şekli:

Karışım akşamları yüze sıvanır. Ertesi sabah yüz, saf su ile yıkanır. Bu formül yüz güzelliği için de çok yararlıdır.

ALLIK FORMÜLÜ-4

Malzeme:

Mürr

Acıbakla unu

Nohut unu

Kavunçekirdeği içi

40 gr sarı zırnık

Hazırlama:

Mürr, acıkbakla unu, nohut unu ve kavunçekirdeği içi eşit miktarda alınır. Daha sonra suda eritilmiş ve koyulaşıncaya kadar kaynatılmış sarı zırnık içinde eritilir.

Kullanım şekli:

Hazırlanan karışım istenildiği zaman yüzü temizlemede kullanılır. Yüze renk ve canlılık verir, çok yararlıdır.

ALLIK FORMÜLÜ-5

Malzeme:

5 gr kitre zamkı

5 gr beyaz cam tozu (havanda çok ince dövülmüş)

5 gr acıbakla

5 gr pamuktohumu içi

Tatlı bademyağı (malzemeleri karıştırmak için)

Hazırlama:

Kitre zamkı, beyaz cam tozu, acıbakla, pamuktohumu içi havanda dövülüp bir miktar badem yağı ile karıştırılır.

Kullanım şekli:

İstenildiği zaman yüze sürülür. Deriyi temizler ve rengini kırmızı yapar.

ALLIK FORMÜLÜ-6

Malzeme:

Hardaltohumu

Kırmızı zırnık

Boraks

Yumurta sarısı (malzemeleri karıştırmak için)

Hazırlama:

Hardal, kırmızı zırnık ve boraks eşit miktarda alınır, havanda dövülür.

Kullanım şekli:

Hazırlanan karışım uygulanacağı zaman, yumurta sarısı ile karıştırılıp yüze sürülür. Bir müddet bekletilip durulanır. Bu formül yüzü kırmızılaştırır.

ALLIK FORMÜLÜ-7

Bu formül ise aşağıda belirtilen şekilde uygulanırsa çok yararlıdır ve benzeri yoktur. Çünkü vücudun beyaz derisini veya kırmızı bölgelerini kendi rengine getirir, yaraları, yüzdeki leke, benek ve çilleri tamamen yok eder. Eski kaynaklarda ifade edildiğine göre eğer bir kişi, 7 gün ara vermeden bu formülü uygularsa, o kişinin yüzü öyle değişir ve canlanır ki, kardeşi bile onu tanıyamaz!

Malzeme:

48 gr kabuğu çıkarılmış mahleptohumu

21 gr besfâyic[25] (dövülüp toz haline getirilmiş)

5 gr safran

32 gr nöbet şekeri

9 gr nane

9 gr nohut unu

9 gr pirinç unu

9 gr kitre zamkı

30 gr gülnar[26]

20 gr kırmızı gülyaprağı

50 gr çiriş

100 gr hurma

50 gr sûrincân *(Colchium autumnale L.)*

50 gr mevîzek[27] (*Delphinium staphysagrioa L.*)

---

[25] Besfâyic: Latince bilimsel adı *Polypodium vulgare* olup, yüksek şeker içeren kökü tıpta kullanılan yabani bir bitkidir.

[26] Gülnar: Latince bilimsel adı *Punica granatum* olup, halk arasında yabani nar olarak bilinir. Burada bahsi geçen gülnarın çiçeği yani boyama maddesi olarak kullanılmış olan acımsı tada sahip narçiçeğidir.

[27] Mevîzek: Latince bilimsel adı *Delphinium staphysagrioa* olup, eskiden tıpta kullanılan bir tohumdur. Zehirli etkisi vardır, oranına dikkat edilmelidir. Dâhili olarak kullanılmamalıdır!

50 gr mastaki (damla sakızı)
40 sütleğen kökü (*Euphorbia peplis* L.)
25 gr ak hardaltohumu
9 gr mâmirân (kırlangıçotu, *Chelidonium majus* L.)
21 gr adasoğanı (pişirilmiş)
25 gr kuru soğan (pişirilmiş)
100 gr incir pekmezi
Kepek suyu (malzemeyi karıştırmak için)
Gülyağı (malzemeyi hap formuna getirirken kullanmak için)
Yumurta sarısı (malzemeyi hap formuna getirirken kullanmak için)

Hazırlama:

Mahleptohumu, besfâyic, safran, nöbet şekeri, nane, nohut unu, pirinç unu, kitre zamkı, gülnar, kırmızı gülyaprağı, çiriş, hurma, sûrincân, mevîzek, mastaki, sütleğen kökü, akhardal, mâmirân, pişmiş ada soğanı ve pişmiş soğan karıştırılarak havanda dövülür, incir pekmezi ilave edilip karıştırılır ve hamur kıvamını elde edene kadar kepek suyu eklenerek yoğrulur. Daha sonra hamura bir miktar gülyağı ve yumurta sarısı ilave edilip küçük parçalara ayrılarak hap yapılır.

Kullanım şekli:

Gerektiğinde bir iki hap ıslatılıp akşamları yüze sürülür.

Ertesi sabah ılık su ile yıkanır. Daha sonra yanmış (kavrulmuş) çöven suyu kaynatılıp yüz, buğusuna tutulur. Ardından yüze bir miktar gülyağı sürülür.

8. Doğal Deodoranlar (Parfümler)

Bu bölümde vücut ve koltukaltı kokusunu önleyen ilaçlara ve önerilere yer verilmiştir.

Eski tıp dilinde 'sunân' denilen koltukaltı kokusu, hekimlerce bozulmuş hılt ve kokuşmuş ölü deriye bağlanmaktadır. Bu durum *Tabib Mustafa Ebu'l-Feyz*'e göre, ilişkiden veya hayız (regl) döneminden sonra banyo yapmayan kadınlarda görülmektedir. Eğer bedende bozulmuş hılt varsa, o zaman vücuda lâvman yapılması önerilmiştir. Fakat cinsel ilişkiden sonra lâvman değil, banyo önerilmektedir.

Özellikle kadınların sık banyo yapmasının, bedenlerinin canlılığını korumasını ve letâfetini sağladığı vurgulanmaktadır. Eğer gerekirse aşağıdaki ilaçlardan kullanılır; vücuda ardıç, sandal yağı gibi hoş kokulu yağlar sürülür; giysilere ise misk, kâbefesleğeni (*Ocimum basilicum L.*) konurmuş. Temizlik ve hoş kokunun, erkeklerin sevgisinin artmasını sağladığı belirtilmektedir.

Özetle, kadınların bedenleri temiz ve hoş kokulu olursa, bu iyi bir özelliktir ve şehvet artırıcıdır. Bunun aksine kadının vücut kokusu kötü olursa, ne kadar iyi giyinmiş ve iyi takılar takmış olsa da, bu onun niteliğini kötü etkiler.

Bu nedenle kadınların aşağıda verilen ilaçlarla önlem almaları önerilmiştir ki, beden kokusu hoş olsun ve erkeğin sevgisi artsın.

Ancak bazı kadınların vücudu zaten temiz olur. Onların hoş kokuları herhangi bir güzel koku sürünmeye gerek bırakmaz. Hatta onların beden ve saç kokuları miskten bile hoştur. Şair bunu şöyle ifade etmiş:

"Nâfe-i Çin-ü Hotan turreye olmaz hem ba
Sünbül-i cennete değer olsa gıdâ-yı âhû..."

Adını belirleyemediğimiz şair, serbest çeviri ile şöyle demek istiyor:

"O ahu gözlü, hoş kokulu sevgilinin
Gıdası güzel kokulu cennet sümbülleri olduğundan,
Çin ve Türkistan'ın en güzel kokuları
Saçlarının güzel kokusunun yerini tutamaz..."

DEODORAN POMAT FORMÜLÜ

Malzeme:

1 tutam pırasa

1 tutam nane

1 tutam merzengûş (mercanköşk)

1 tutam elma kabuğu

Hazırlama:

Tüm malzeme bir tencere içine konur, üzerini dört parmak ölçüsünde geçinceye kadar su ilave edilir. Sonra suyu, üçte bir oranında eksilinceye kadar kaynatılır ve süzülür.

Kullanım şekli:

Hazırlanan bu karışım bedene sürülürse, kötü kokular gider ve bedenin kokusu hoş olur.

DEODORAN FORMÜLÜ-1

Malzeme:

Ağaçkavunu kabuğu rendesi (*Citrus medica* L.)

Üşne (ağaç yosunu, *Muscus arboreus* L.)

Mersin (*Myrtus communis* L.)

Merzengûş (mercanköşk, *Majorana hortensis* L.)

Mia (karagünlük, *Liquidambar orientalis* L.)

Sandal

Hazırlama:

Tüm malzemelerden eşit miktarda alınır, havanda dövülür ve karıştırılıp, saklanır.

Kullanım şekli:

Gerektiğinde bir miktar mersinyağı, gülyağı veya gülsuyu ile ezilip bedene sürülür.

DEODORAN FORMÜLÜ-2

Malzeme:

Sandal

Seliha[28] (*Cinnamomum cassia* L.)

Misk

Sünbül (*Hyacinthus orientalis* L.)

Şap (*Sulphurum cupricum* L.)

[28] Seliha: Latince adı *Cinnamomum cassia* olup, halk arasında yalancı tarçın ağacı olarak bilinir. Olgunlaşmadan önce toplanıp kurutulan meyveleri tarçın kokuludur ve tarçın yerine kullanılır.

Mürr

Gülsuyu (malzemeleri ıslatıp karıştırmak için)

Hazırlama:

Malzemelerin her birinden eşit miktarda alınır, karıştırılır, gülsuyu ile ıslatılır.

Kullanım şekli:

Vücutta istenilen yere sürülür ve kötü kokuları giderir.

DEODORAN FORMÜLÜ-3

Bu koltukaltı, meme altları ve kasıkta olan kokuları gideren denenmiş bir formüldür.

Malzeme:

10 gr râsen (kurutulmuş andızotu veya yakılmış andızotunun külü)

10 gr çınar yaprağı (kurutulmuş)

10 gr zeytinçekirdeği (külü olacak)

10 gr zâc (külü olacak)

10 gr zağferan (safran)

Mersinyaprağı özsuyu (malzemeleri karıştırmak için yeterli miktarda)

Hazırlama:

Belirtilen miktardaki malzemeler havanda ince dövülür (toz gibi). Sonra mersin yaprağı öz suyu ile yoğrulur ve minik parçalara ayrılarak hap yapılır. Hazırlanan haplar gölgede kurutulur.

Kullanım şekli:

Koltukaltı bölgesinde kötü koku olduğu zaman, hazırlanan haplardan birkaç parça havanda dövülür, koltukaltına biraz hacâmat[29] yapılıp üzerine ekilir. Kan çıkınca ovulur ve öylece bir gece bırakılır. Ertesi sabah banyo yapılır.

Bu önlemle başka ilaca gerek kalmaz, koltukaltındaki kötü kokulardan kurtulunur. Vücutta ihtiyaç olan diğer bölgelere (meme altı, kasık vb) uygulanırsa oradaki kötü kokuları da giderir.

DEODORAN FORMÜLÜ-4

Malzeme:

50 gr sâd otu (japonşemsiyesi *Cyperus longus* L.)

50 gr sâdic (*Cinnamomum citrioderum* L.)

50 gr ıdhîr (*Antropogon schoenanthus* L.)

50 gr gülyaprağı (kurutulmuş)

[29] Hacâmat: Vücudun bir yerini hafifçe çizip üzerine bardak ve şişe oturtarak kan almak, hacâmat etmek.

50 gr mersinyaprağı

50 gr sıvı mia (karagünlük, sığalayağı)

Şârâb-ı reyhan (reyhan şerbeti, malzemeleri karıştırmak için yeterli miktarda)

Hazırlama:

Sâd otu, sâdic, idhîr, gülyaprağı ve mersinyaprağı havanda dövülür, sıvı mia ve reyhan şerbeti ile yoğrulur. Küçük parçalara ayrılarak hap yapılır. Gölgede kurutulur.

Kullanım şekli:

İstenildiği zaman yeteri kadar hap havanda dövülür ve banyodan sonra vücuda sürülürse, vücut çok güzel kokar.

DEODORAN FORMÜLÜ-5

Malzeme:

10 gr tarçın

10 gr sünbül (*Hyacinthus orientalis* L.)

10 gr ezfâr-ı tayyib (yonca, *Trifolium arvense* L.)

10 gr kust[30] (*Costus speciosus* L.)

2,5 gr tin-i mahtûm (kil)

2,5 gr üstübeç (yıkanmış)

1,5 gr zağferan (safran)

1,5 gr gül

Gülsuyu (malzemeleri karıştırmak için yeterli miktarda)

Hazırlama:

Tarçın, sünbül, yonca, üstübeç, kil, safran ve gül havanda dövülür, yeteri miktarda gülsuyu ilave edilerek yoğrulur. Küçük parçalara ayrılarak hap yapılır. Gölgede kurutulur.

Kullanım şekli:

Güzel kokmak istenildiği zaman yeteri kadar hap havanda dövülür ve banyodan sonra vücuda sürülür.

[30] Kust: Latince adı *Costus speciosus* olup kökü tıpta kullanılan bir bitkidir.

9. Saç, Sakal, Kaş, Kirpik Dökülmesini Önleyen Formüller

Osmanlı hekimleri bu konuya vücut kıllarını sınıflandırarak girmektedir. Buna göre beden kılları dörde ayrılır:

1. Birinci tip kıllar yüz ve beden güzelliğini artırır. Bunlar saç, kaş ve kirpik kıllarıdır.
2. İkinci tip kıllaryalnız yüze güzellik verir. Buna erkek sakalı örnek gösterilir.
3. Üçüncü tip kıllar, yukarıdakilerin dışında yer alan ve vücuda yararlı olanlardır.
4. Dördüncü tip ise fena kıllardır. Buna koltukaltı ve kasık bölgesi kılları örnek gösterilmiştir

SAÇ, SAKAL, KAŞ VE KİRPİK DÖKÜLMESİNİ ÖNLEYİCİ FORMÜL-1

Malzeme, hazırlama ve kullanım şekli:

Bir miktar kebere[31] kökü, üzerini örtecek miktarda su ile kaynatılır.

Eyâric-i fıkara[32] kaynatılmış bu su ile ezilir ve gargara yapılır.

SAÇ, SAKAL, KAŞ VE KİRPİK DÖKÜLMESİNİ ÖNLEYİCİ FORMÜL-2

Malzeme, hazırlama ve kullanım şekli:

Nergis soğanı (*Narcissus tazetta* L.) kesilir, kıl dökülmesinin önlenmesi istenen bölgeye sürülür. Bir müddet bekletildikten sonra suyla durulanır.

SAÇ, SAKAL, KAŞ VE KİRPİK DÖKÜLMESİNİ ÖNLEYİCİ FORMÜL-3

Malzeme, hazırlama ve kullanım şekli:

Deniz soğanı (*Urginea maritima* L.) kesilir, kıl dökülmesinin önlenmesi istenen bölgeye sürülür. Bir müddet bekletildikten sonra suyla durulanır.

---

[31] Kebere: Latince bilimsel adı *Capparis spinosa* olan, tomucukları halk arasında kapari olarak bilinen, Anadolu'da yetişen bir çalı türü.

[32] Eyâric-i fıkara: İçinde damla sakızı, safran, balsam ağacı, sünbül, kediotu, yalancı tarçın, dar-ı fülfül, azak ayrığı, sabr-ı sukuti vb gibi droglar bulunabilen bir formül.

SAÇ DÖKÜLMESİNİ ÖNLEYİCİ FORMÜL

Malzeme:

Âkırkarhâ[33]

Ferfiyûn[34]

Sığırödü

Hazırlama ve kullanım şekli:

Eşit miktarda âkırkarhâ, ferfiyûn ile bilirlikte havanda dövülür, sığırödü ile karıştırılıp saçlara sürülür. Bir müddet bekletildikten sonra saçlar yıkanır.

[33] Âkırkarhâ: Latince blimsel adı ***Anacyclus pyrethrum*** olup, Akdeniz Bölgesi'nde yetişen "nezleotu" adıyla bilinen bitkinin köküdür. Osmanlı zamanından mesir macunu ve nevruziye'ye de konurdu.

[34] Ferfiyûn: Latince bilimsel adı ***Euphorbia resinifera*** (***Euphorbiaceae***) olan, halk arasında sütleğen adıyla bilinen bitkinin otu ve zamkı. Eskiden peynir mayası olarak da kullanılırdı.

10. Kıl Çıkarıcı Formüller

KIL ÇIKARICI FORMÜL-1

Bu formül eski kaynaklarda çok tavsiye edilmektedir.

Malzeme:

Belâdır otu[35]

Cevizyağı

Hazırlama ve kullanım şekli:

Önce kıl bitmesi istenen yere cevizyağı sürülür. Belâdırın baş tarafı kesilir ve demirci kerpeteni kızdırılıp belâdırın arasına konur, dumanı tütene kadar bekletilir. Kaşa sürülmek isteniyorsa; hazırlanan belâdır balı bir kâğıda alınır, kaşa yapıştırılır ve bağlanarak yakı yapılır. İki veya üç yakıdan sonra kaş çıkar. Aynı uygulama saç ve sakal dökülmesine de yararlıdır. İki veya üç defa sürülünce saç çıkar.

KIL ÇIKARICI FORMÜL-2

Malzeme:

Zâc (bakır sülfat)

Zağferan (safran)

Zambakyağı

Hazırlama:

Eşit miktarda zâc ve safran, çok ince toz haline gelinceye kadar havanda dövülür. Daha sonra zambakyağı ile yoğrulur.

Kullanım şekli:

Vücutta kıl çıkması istenen yere sürülürse, kılları çıkarır.

KIL ÇIKARICI FORMÜL-3

Malzeme:

50 adet fındık içi (kavrulmuş)

10 gr pelin çiçeği

[35] Belâdır: Latince bilimsel adı *Semecarpus anacardium* olan, Hindistan'da yetişen sert kabuklu bir yemiş türü. Eski tıpta ve Osmalı tıbbında kullanılırdı.

10 gr lâden (pamukotu)

10 gr zırnık

10 gr kundüs (çöven kökü, havanda dövülmüş)

Banyağı (malzemelerin üzerini örtecek miktarda)

Hazırlama:

Malzemeler bakır veya çelik bir tencereye konur, üzerini örtecek miktarda banyağı ilave edilir ve kısık ateşte, siyahlaşıncaya kadar kaynatılır.

Kullanım şekli:

Hazırlanan karışım ılık bir sıcaklığa gelince vücutta kıl çıkması istenilen yere sürülür. Bir müddet bekletilip, suyla durulanır.

KIL ÇIKARICI FORMÜL-4

Tabib Mustafa Ebu'l Feyz'e göre bu formül saç, sakal ve kaş çıkarmada çok denenmiştir. Başa sürülürse, zayıf saç kıllarını döküp yerine kuvvetli saç kılı çıkarır.

Malzeme:

Kuduzböceği (*Cantharis vesicatoria* L.)

Menekşeyağı ve zeytinyağı (malzemelerin üzerini örtecek kadar, eşit miktarda)

Hazırlama:

Bir miktar kuduzböceğinin kanadı ve kuyruğu kesilir. Gövdesi gölgede kurutulur ve havanda dövülür. Daha sonra yeteri kadar menekşeyağı ve zeytinyağı ile birlikte tencereye konup, koyulaşıncaya kadar kaynatılır.

Kullanım şekli:

Elde edilen sıvı, soğuduktan sonra vücutta kıl çıkması istenilen yere sürülür.

KIL ÇIKARICI FORMÜL-5

Tabib Mustafa Ebu'l Feyz, bu formülü de kıl çıkarmada çok etkili olarak tanımlamıştır.

Malzeme:

Kundüs (çöven kökü)

Yumurta akı (malzemeyi yoğurmak için)

Hazırlama:

İstenilen miktarda çöven kökü alınıp havanda dövülerek toz haline getirilir. Üzerine yumurta akı kırılıp yoğrularak, sıvı bir hamur kıvamına getirilir.

Kullanım şekli:

Vücutta kıl çıkması istenilen yere sürülür. Bir müddet bekletildikten sonra suyla durulanır.

KIL ÇIKARICI FORMÜL-6

Malzeme:

Eşek tırnağı tozu (yanmış külü)

Boynuz tozu (yanmış külü)

Susamyağı

Hazırlama ve kullanım şekli:

Eşit miktarda kavrulmuş eşek tırnağı tozu ve boynuz tozu, yeterli miktarda susamyağı ilave edilerek havanda dövülür, vücutta kıl çıkması istenilen yere sürülürse, kıl çıkar.

KIL ÇIKARICI FORMÜL-7

Tabib Mustafa Ebu'l Feyz bu formülün denendiğini yazmıştır.

Malzeme:

Ca'da (acı yavşan, *Teucrium polium* L.)

Laden

Pekmez

Hazırlama:

Malzemeler eşit miktarda alınır, yeterli miktarda kıvamlı pekmezle karıştırılır.

Kullanım şekli:

Hazırlanan karışım vücutta kıl çıkması istenilen yere sürülür. Etkili olması için, aynı uygulama birkaç kez tekrarlanmalıdır.

KIL ÇIKARICI FORMÜL-8

Malzeme:

10 gr inci sedefi (yanmış külü)

20 gr kırmızıbiber

5 gr kınatohumu

Az miktarda (3 cüz) zeytinyağı

Hazırlama:

Kavrulmuş inci sedefi, kırmızıbiber ve kınatohumu havanda dövülür. Yeteri kadar zeytinyağı ile karıştırılır.

Kullanım şekli:

Hazırlanan karışım vücutta kıl çıkması istenilen yere sürülürse, kıl çıkarır.

SAKAL ÇIKARICI FORMÜL-1

Tabib Mustafa Ebu'l Feyz bu formülün de denendiğini yazmıştır.

Malzeme, hazırlama ve kullanım şekli:

Ağaçlara ve duvarlara dolaşan salkımlı kara meyve vermiş sarmaşık yaprağı

dallarıyla birlikte alınır. Hepsi birlikte yakılıp, külleri havanda dövülür. İnce elekten geçirilir. Yumurta sarısının yağı ile karıştırılır. Ayrıca defne yağı da katılabilir.

Sakal çıkması istenen bölgeye sürülür. 6 ay boyunca uygulanırsa sakal çıkarır.

SAKAL ÇIKARICI FORMÜL-2

Malzeme:

Tilki yağı

Hazırlama ve kullanım şekli:

Tilki yağı alınır ve kıl çıkması istenen yere sürülür.

11. Koltukaltı ve Kasıkta Kıl Çıkmasını Önleyen Formüller

Tabib Mustafa Ebu'l-Feyz, İbn-i Sina'nın, tüm soğuk tabiatlı ilaçların kıl çıkmasını önlediğini yazdığını aktararak, bu alanda 9 formül ve öneri vermekte, koltukaltı ve kasıktaki kıllar ağda gibi yöntemlerle kökten temizlendikten sonra bu ilaçlar sürülürse tekrar kıl çıkmayacağını iddia etmektedir.

KIL ÇIKMASINI ÖNLEYEN FORMÜL-1

Malzeme:

Banotu
Afyon
Baldırantohumu

Hazırlama:

Tüm malzemelerden eşit miktarda alınıp sirkede kaynatılır.

Kullanım şekli:

Kıllar temizlendikten sonra, kıl çıkması istenmeyen bölgeye sürülürse ve bu formül birkaç defa tekrarlanırsa bir daha kıl çıkmaz.

KIL ÇIKMASINI ÖNLEYEN FORMÜL-2

Malzeme:

Gölgede kurutulmuş kurbağa eti
Tatlı su kaplumbağası kanı
Bûre-i ahmer (boraks)
Mürdesenk (kurşun dioksit)
Kavrulmuş sedef

Hazırlama:

Tüm malzemeler eşit miktarda alınıp su ile yoğrulur.

Kullanım şekli:

Kasıktaki kıllar yolunduktan sonra sürülürse bir daha kıl çıkmaz.

KIL ÇIKMASINI ÖNLEYEN FORMÜL-3

Malzeme:

1 ölçek iklimiyâ (mürdesenk)

1 ölçek isfîdac (üstübeç)

½ ölçek şap

Hazırlama:

Tüm malzemeler alınır, taze banotu yaprağının özsuyu ile ezilir.

Kullanım şekli:

Kıllar temizlendikten sonra kasık ve koltukaltına sürülürse bir daha kıl çıkmaz.

KIL ÇIKMASINI ÖNLEYEN FORMÜL-4

Malzeme:

1 ölçek incirsütü[36]

1 ölçek karınca yumurtası[37]

1 ölçek zebedü'l-bahr (mürekkep balığının kabuğu)

1 ölçek turunç ekşisi[38]

Hazırlama:

Karınca yumurtaları havanda dövülür, incirsütü, zebedü'l-bahr ve turunç suyu ile karıştırılır.

Kullanım şekli:

Kıllar temizlendikten sonra kasıklara üç defa sürülür. Bu ilaç buluğa ermemiş kızların kasıklarına sürülürse bir daha (asla) kıl çıkmaz.

KIL ÇIKMASINI ÖNLEYEN FORMÜL-5

Malzeme, hazırlama ve kullanım şekli:

Zırnık ve taze banotu usaresi birlikte havanda dövülüp, vücutta kıl çıkması istenmeyen yere sürülürse yararlıdır.

KIL ÇIKMASINI ÖNLEYEN FORMÜL-6

Bu formül *Galenos*'tan alınmıştır.

Malzeme:

Hepsi kurutulmuş;

10 gr mer mahuz (kış mercanköşkü, *Majorana hortensis* L.)

10 gr ebhul (ardıç yemişi)

10 gr serviyaprağı

[36] İncir sütü: Taze inciri veya yaprağını dalından koparınca damlayan süt.

[37] Karınca yumurtası: Karınca yuvasından toplanan, toplu iğne başı büyüklüğünde, minik, beyaz renkli yumurtalar.

[38] Turunç ekşisi: Taze turuncun limon gibi sıkılması ile elde edilen su.

10 gr inciryaprağı
10 gr ferfiyûn (sütleğen)
10 gr ancudan kökü (*Ferula assafoetida* L.)
10 gr azeryun (*Amaryllis belledonna* L.)
10 gr nehir yengeci
Hazırlama:

Tüm malzemeler alınır, havanda dövülüp elenir. Pırasa, taze kişniş veya taze ceviz sıkılarak suyu çıkarılıp yoğrulur, kurutulur.

Kullanım şekli:

Koltukaltı ve kasık kılları yolunup bu ilaçtan geceleri kıl yerleri kızarıncaya kadar sürülür. Bu işlem üç defa tekrarlanırsa bir daha kıl çıkmaz.

KIL ÇIKMASINI ÖNLEYEN FORMÜL-7

Osmanlı hekimleri bu formülü *İbn-i Sina*'dan almıştır.

Malzeme, hazırlama ve kullanım şekli:

Kirpi yağı iyice kaynatılıp süzülür. Vücutta kıl çıkması istenmeyen yere sürülürse, kıl çıkmasını önler.

KIL ÇIKMASINI ÖNLEYEN FORMÜL-8

Malzeme:

15-20 adet ayvaçekirdeği[39]

Hazırlama:

Epilasyon yapmadan bir gün önce, taze ayvanın çekirdekleri çıkarılır. 15-20 adet ayvaçekirdeği, bir çay bardağı içme suyu içine konur, su jölemsi bir kıvama gelene kadar (bir gece kadar) bekletilir.

Kullanım şekli:

Ertesi gün ağda ile koltukaltı ve kasık kılları temizlenir, banyo yapılır, koltukaltı ve kasık bölgesine ayvaçekirdeği suyu sürülür.

Kılların azalıp, çıkmaması için işlem ayda 3 kez tekrarlanır.

KIL ÇIKMASINI ÖNLEYEN FORMÜL-9

Malzeme:

Nişadır
Oğlak ödü

Hazırlama:

Bir miktar nişadır havanda dövülür, oğlak ödü ile karıştırılır.

---

[39] Ayvaçekirdeği: Latince bilimsel adı *Cydonia oblonga* olan ayva türünün olgun tohumlarıdır.

Kullanım şekli:

Önce ilgili bölgedeki kıllar ağda veya kıl dökücü ile temizlenir, hazırlanan karışım kıl çıkması istenmeyen yere sürülür.

KIL ÇIKMASINI ÖNLEYEN FORMÜL-10

Malzeme:

Kırmızı zırnık

Banotu yaprağı

Hazırlama:

Önce kırmızı zırnık havanda dövülür. Sonra banotu yaprağı ve su ile ezilir.

Kullanım şekli:

Kıllar temizlendikten sonra, kırmızı zırnık tozu ve ezilmiş banotu yaprağı birlikte sürülür. Aynı uygulama kıllar yok olana kadar gerektiğinde tekrarlanır.

KIL ÇIKMASINI ÖNLEYEN FORMÜL-11

Malzeme:

Bantohumu

Sirke (elma veya üzüm)

Hazırlama:

Bantohumu havanda dövülür, sirke ile kaynatılır.

Kullanım şekli:

Kıllar temizlendikten sonra, kıl çıkması istenmeyen bölgeye sürülür. Aynı uygulama kıllar yok olana kadar tekrarlanır.

12. Tüy Dökücü Formüller

TÜY DÖKÜCÜ FORMÜL-1

Malzeme:

Bûre (boraks)

Zırnık (arsenik sülfür)

Sabır (*Aloe vera* L.)

Hazırlama:

Eşit miktarda bûre ve zırnık alınır, bir miktar sabır katılıp su ile bulamaç oluncaya kadar yoğrulur.

Kullanım şekli:

Kasıklara ve koltukaltlarına sürülür, kıllar yolunup temizlenir.

Ek notlar:

Mustafa Ebu'l-Feyz, başka yazarları kaynak göstererek bu formülde kullanılan bûre ve zırnığın üzerine 4 parmak kadar su konup kaynatılmasını önermektedir. Yazara göre, formülün etkisi, kaynamış ilaca tavuk tüyü batırılırsa bu tüylerin dökülmesinden anlaşılabilecektir.

Sonra ateşten indirilir. Güneşe konur. İlaç birkaç gün durduktan sonra katılaşır ve öylece saklanır. Kullanılmak istendiği zaman bir miktar alınıp çok az su ile eritilir. İstenen yere sürülür.

Başka yazarlara göre de bu suyun içine ¼ oranda şırlagun (susamyağı) konur ve sabah olunca kaynatılır. Sonra yağ saklanır. Gerektiğinde istenen yere pamukla sürülür. Bu formül de çok yararlıdır, kılları hemen döker.

TÜY DÖKÜCÜ FORMÜL-2

Malzeme:

20 gr kalye taşı

10 gr bûre (boraks)

200 gr zırnık

Hazırlama:

Malzemeler bir kapta toplanır, üzerini örtecek kadar su ilave edilir. 3 gün boyunca öylece bekletilir. Sonra süzülür ve suyu alınır, az miktarda şırlagun

(susamyağı) ile suyunun yarısı azalıncaya kadar kaynatılıp saklanır.

Kullanım şekli:

Gerektiğinde kasık ve koltukaltı kıllarını temizlemek için kullanılır.

Kokusunun güzel olması isteniyorsa içine şeftali, topalak, sünbül-i hindî ve ıdhîr gibi ilaçlar konmalıdır.

13. Doğal Saç, Sakal, Kaş Boyaları

Osmanlı tıp kaynaklarında saç ve sakala uygulanan boyalar, kılları karartıcı ve kızartıcı olarak ikiye ayrılmıştır.

SAÇLARI SİYAHLAŞTIRICI FORMÜL-1

Malzeme

Kına
Çivit
Sumak suyu
Ekşi nar suyu

Hazırlama ve kullanım şekli:

Eşit miktarda kına ve çivit, yeteri kadar sumak suyu ve ekşi nar suyu yoğrulup karıştırılır, saçlara sürülür. Bir müddet (birkaç saat) bekletilip yıkanır.

SAÇLARI SİYAHLAŞTIRICI FORMÜL-2

Yapılışı:

Kına (az miktarda- 12 cüz)
Çivit (az miktarda- 12 cüz)
Mürdesenk (kurşun dioksit)
Bûre (boraks)

Hazırlama:

Eşit miktarda mürdesenk ve bûre alınır, cam bir kaba konur. Üzerine dört parmak geçecek kadar su konur ve güneşe bırakılır. Bu suya batırılan yün parçası siyahlaşıncaya kadar güneşte bekletilir. Daha sonra süzülür, kına ve çivit karıştırılarak azar azar bu sudan ilave edilerek yoğrulur. Kıvama gelince saçlara sürülür. Bir müddet (birkaç saat) bekletilip yıkanır.

SAÇLARI SİYAHLAŞTIRICI FORMÜL-3

Malzeme:

80 gr gelincik çiçeği tozu[40]
500 gr mersinyağı[41]
Hazırlama:
Gelincik çiçeği tozu, cam bir kavanozdaki mersinyağına karıştırılır, güneşe konur ve 20 gün bekletilir.
Kullanım şekli:
20 gün sonunda gelincik çiçekli mersinyağı temiz saça sürülür. Bir gece kadar bekletilir ve ertesi sabah yıkanır.

SAÇLARI SİYAHLAŞTIRICI FORMÜL-4

Malzeme:
50 gr rastık taşı
5 gr şap
5 gr Hacı Bektaş tuzu (günümüzde kristal kaya tuzu kullanılabilir)
Mazı
Zeytinyağı
Sumak suyu
Hazırlama:
Bir miktar mazı, zeytinyağı ile yağlanır ve siyahlaşıncaya kadar kavrulur, yakılır. Soğuduktan sonra havanda iyice dövülür.
Rastık taşı, şap ve tuz da ayrı bir havana konur ve dövülür. Daha sonra mazı tozu ile karıştırılır.
Kullanım şekli:
Hazırlanan karışım sumak suyu ile ıslatılır ve temiz saça sürülür. Bir müddet bekletilir ve yıkanır.

SAÇLARI SİYAHLAŞTIRICI FORMÜL-5

Malzeme:
5 gr kına
10 gr vesme (yabani çivitotu)
Mürdesenk (kurşun dioksit)
Bûre (boraks)
Zeytinyağı
Kavrulmuş mazı

[40] Gelincik çiçeği tozu: Gelincik çiçeği kırlardan toplanır, gölgede kurutulur. Daha sonra havanda ince toz haline gelene kadar dövülür, elekten geçirilir.
[41] Mersinyağı: Burada kullanılan uçucu yağ değildir, günümüzde sabit yağ olarak adlandırılan türde, Latince adı *Myrtus communis* olan mersin çiçeklerinin zeytinyağı veya susamyağında güneşte bekletilmesi ile elde edilen mersinyağıdır.

Rastık taşı
Şap
Kitre zamkı
Karanfil
Sirke (malzemeleri karıştırmak için yeterli miktarda)
Hazırlama:

Kına, vesme ve eşit miktarlarda mürdesenk, bûre, zeytinyağı, kavrulmuş mazı, rastık taşı, şap, kitre zamkı ve karanfil havanda dövülür. Yeteri kadar sirke ilave edilerek yoğrulur. Kızarıncaya kadar bekletilir.

Kullanım şekli:

Hazırlanan karışım temiz saça sürülür. Bir müddet bekletilir ve yıkanır.

SAÇLARI SİYAHLAŞTIRICI FORMÜL-6

Bu formülü *Galenos* tavsiye etmiştir.

Malzeme:

10 gr taze ceviz çiçeği
10 gr zeyt (zeytinyağı)
10 gr zift (katran)
2,5 gr keçi yağı

Hazırlama ve kullanım şekli:

Malzemeler birlikte havanda dövülür ve saç boyanır.

SAÇLARI SİYAHLAŞTIRICI FORMÜL-7

Malzeme:

Kuru üzümçekirdeği
Şırugun (susamyağı)

Hazırlama:

Yeteri miktarda kuru üzümçekirdeği havanda ince dövülüp ağzı dar cam şişeye konur, üzerine taşıncaya kadar şırugun konur ve at gübresine gömülür. 1 ay olgunlaşmaya bırakılır.

Kullanım şekli:

1 ay sonunda gübreden çıkarılıp kullanılırsa çok faydalıdır.

SAÇLARI SİYAHLAŞTIRICI FORMÜL-8

Malzeme:

300 gr zeyt-i infak[42]

[42] Zeyt-i infak: Ham zeytinden çıkarılan yağ, günümüzde erken hasat denen yeşil zeytinden sıkılan zeytinyağı.

150 gr gelincik çiçeği
300 gr sirke
11 adet mazı
Zeyt (zeytinyağı)
70 gr mürdesenk (kurşun dioksit)
20 gr zâc-ı kıbrısî (bakır sülfat)
45 gr kına
50 gr nar kabuğu
20 gr vesme (yabani çivitotu)
10 gr ades (mercimek)

Hazırlama:

Zeyt-i infak (erken hasat zeytinyağı) ve gelincik çiçeği cam bir şişeye konur, ağzı yapışkan çamurla iyice kapatılır. Sıcak bir yerde 15 gün bekletilir. Sonra ağzı açılıp süzülür ve zeytinyağı miktarı kadar sirke konur.

11 adet mazı, yeteri miktadrda zeyt (zeytinyağı) ile kavrulur ve ardından havanda iyice dövülür.

Mürdesenk, zâc-ı kıbrısî, kına, nar kabuğu, vesme ve ades de havanda iyice dövülür. Hepsi bir arada bir şişenin içine konup hafif ateşte (benmari usulü) sirke uçup yağ kalıncaya kadar kaynatılır. Daha sonra yağ süzülür ve saklanır.

Kullanım şekli:

Bu boya özenle hazırlanırsa bir yıl bozulmadan dayanır. Boya, ellere ve yüze dokundurulmamalıdır, çünkü dokunduğu yeri karartır. Saçlara sürülürken de ellere eldiven giyilmeli, yüze damlatılmamaya çalışılmalıdır.

Kullanım için yukarıdaki önlemler alındıktan sonra saçlara sürülür ve üzerine asma yaprağı veya hatmi yaprağı konup bağlanır. Sabaha kadar bekletilir. Sabah olunca banyoya girilip saçlar yıkanır. Sonra saçlara deodoran sürülür. Saçların rengi bir yıl değişmeden kalır. Eğer boyadan sonra saç kıllarında ağarma olursa, boya bir küçük fırçaya batırılarak ağaran yerlerin kıl diplerine sürülmelidir.

SAÇLARI SİYAHLAŞTIRICI FORMÜL-9

Çok denenmiş iyi bir boyadır. Meşşata'dan[43] aktarılmıştır.

Malzeme:

10 gr gelincik çiçeği
10 gr böğürtlen suyu
10 gr mazı (kurutulmuş)

[43] Meşşâta: Kadınları süsleyen kadın. Gelin süsleyicisi. *Tabip Mustafa Ebu'l Feyz*'in açıkladığı gibi Türkçede "yüz yazısıcı" demektir.

10 gr habsü'l hadîd (demir tozu)
2,5 gr şap
Hazırlama:
Tüm malzemeler sirkeyle kaynatılır, süzülür.
Kullanım şekli:
Gerektiği zaman saçlara sürülerek kullanılır.

SAÇLARI SİYAHLAŞTIRICI FORMÜL-10

Osmanlı tıp kaynaklarında kaynak gösterilmeden, "Bir miktar karanfil dövülüp kına ile karıştırıldıktan sonra saçlar boyanırsa, koyu siyah bir rengin elde edileceği" belirtilmektedir.

SAÇLARI SİYAHLAŞTIRICI FORMÜL-11

Bu boya Şam kadınlarınca çok sık kullanılırmış ve saçları siyah olur. Etkisini artırmak için birkaç kez sürülmelidir.
Malzeme:
Kına
Çivit
Sumak suyu
Hazırlama ve kullanım şekli:
Eşit miktarda kına ve çivit, yeteri miktarda sumak suyu ile yoğrulup saçlara sürülür.

SAÇLARI SİYAHLAŞTIRICI FORMÜL-12

Tabib Mustafa Ebu'l Feyz'e göre, bu boya denenmiştir ve benzeri yoktur.
Malzeme, hazırlama ve kullanım şekli:
"Ağzı dar bir kurşun kap içine 41 adet daha önce bir yaraya yapışmış sülük konur. Üzerine zeytinyağı konup ağzı kapatılır ve 40 gün at gübresine gömülüp bekletilir. Sonra çıkarılıp saklanır. Kullanılmak istendiği zaman ellere biraz şırugun (susamyağı) sürülür ve bu boyadan alınarak saça sürülür."

SAÇLARI KIZILLAŞTIRAN FORMÜL-1

Tabib Mustafa Ebu'l Feyz'e göre, bu formül saçları kırmızıya çevirir.
Malzeme:
Topalak (diken türleri)
Kundüs (çöven)
Hazırlama ve kullanım şekli:
Malzemeler eşit miktarda alınır. Suyla kaynatılır, süzülür. Saçlara sürülür.

SAÇLARI KIZILLAŞTIRAN FORMÜL-2

Tabib Mustafa Ebu'l Feyz'e göre, bu formül de saçları kızıllaştırır ve güzelleştirir.

Malzeme:

Bir miktar ekşi nar kabuğu
Bir miktar kına
10 gr demir tozu
10 gr tuz (kristal kaya tuzu olabilir)

Hazırlama ve kullanım şekli:

Bir miktar ekşi nar kabuğu yeteri kadar su içinde bir gün bir gece ıslatılır. Sonra içine demir talaşı ve tuz konup kaynatılır ve süzülür. Sonra su ile kına birkaç defa ıslatılır, hepsi birlikte karıştırılır. Saçlara sürülür.

SAÇLARI KIZILLAŞTIRAN FORMÜL-3

Malzeme:

10 gr kına
10 gr çivit
10 gr mukl (*Comniphora opobalsamum* L.)
Bir miktar hatmi kökü

Hazırlama ve kullanım şekli:

Kına, çivit ve mukl, bir miktar havanda dövülmüş hatmi kökü ve yeteri kadar su ile karıştırılıp yoğrulur. Saçlara boya yapılır.

SAÇ VE SAKAL BOYASI-1

Malzeme:

10 gr defnetohumu
10gr lâden (pamukotu)
10 gr efsentin (pelinotu)
20 gr servi kozalağı

Hazırlama:

Tüm malzemeler havanda iyice dövülür. Elde edilen toz karışım keten bir beze sarılıp çıkın yapılır ve yeteri kadar mersinyağı (sabit yağ) içine konur, bir hafta süreyle güneşte bırakılır. Daha sonra çıkın oğuşturulup sıkılarak yağı çıkarılır.

Kullanım şekli:

Gerektiğinde saça, sakala sürülürse siyahlaştırır.

SAÇ VE SAKAL BOYASI-2

Malzeme ve hazırlama:

Bir ebucehil karpuzu alınır, tepesi delinir. Yeteri kadar defne yağı ve gelincik çiçeği ile doldurulur, ağzı kapanır ve karpuzun üzeri hamurla kaplanır. Bir fırında bir saat kaynatılıp çıkarılır. Sonra açılıp yağı süzülür ve saklanır.

Kullanım şekli:

Saçlara ve sakala sürülürse iyi gelir.

SAÇLARIN AĞARMASINI ÖNLEYEN FORMÜL-1

Osmanlı tıp kaynaklarına göre eğer bu formül bir kişide ergenlik çağından önce kullanılırsa, o kişinin saçı sakalı bir daha ağarmaz. Yani o kişi ihtiyarlamaz!

Malzeme:

1 ölçü kırlangıç kanı

1 miktar habbe-i misk (anber çiçeği)

1 miktar zibak-ı risası

Hazırlama ve kullanım şekli:

Tüm malzemeler bir kapta toplanıp karıştırılır ve koklanır.

SAÇLARIN AĞARMASINI ÖNLEYEN FORMÜL-2

Bu formül *İbn-i Sina*'nın *El-Kânûn Fi't-Tıbb* adlı eserinden aktarılmıştır.

"Eğer bir kişi her gün bir tane kabli'yi (*Terminalis myrobalanus* L.) ağzında çiğneyip yutar ve buna bir yıl devam ederse o kişinin saçı ve sakalı ağarmaz yani ihtiyarlamaz!"

14. Saçları Kıvırcıklaştıran veya Kıvırcık Saçları Açan Formüller

SAÇLARI KIVIRCIKLAŞTIRMAK İÇİN FORMÜL-1

Malzeme:

Zeytinyaprağı ve su

Hazırlama ve kullanım şekli:

Bazı Osmanlı hekimleri kaynak vermeden, zeytinyaprağı su ile kaynatılıp ılıtıldıktan sonra bu suyla yıkanırsa, saçların kıvırcık olacağını yazmışlardır.

SAÇLARI KIVIRCIKLAŞTIRMAK İÇİN FORMÜL-2

Malzeme:

Boytohumu unu

Mürr

Mazı

Nura (sönmemiş kireç)

Mürdesenk (kurşun dioksit)

Hazırlama ve kullanım şekli:

Tüm malzemelerden eşit miktarda alınır. Hepsi bir arada havanda dövülür, elde edilen karışım toz, su ile yoğrulur. Saçlara sürülür. Kıvırcık ve güzel yapar.

KIVIRCIK SAÇLARI AÇMAK İÇİN FORMÜL

Bu formül fazla kıvırcık ve dolaşık saçları açar ve güzelleştirir.

Malzeme:

Bezr-i katuna özsuyu (pireotu özsuyu)

Hatmi öz suyu

Hazırlama ve kullanım şekli:

Malzemeler eşit miktarda alınıp karıştırılır, saçlara sürülür.

15. Ellere Sürülen Kına Formülleri

Kınanın Antik Mısır'daki yerine ve kına çiçeğinin ne kadar sevildiğine daha önce değinmiştik. Osmanlı dünyasında da kınanın çok önemli bir yeri vardı.

Osmalı Dönemi için kınayı kadınların parmaklarına taktıkları yüzük kadar önemli bir ziynete benzetebiliriz.

Ayrıca kınalı eller, eşinin sevgisini ve şehvetini de tahrik eder. Bu nedenle kadınlar mizaç ve niteliklerine uygun kınalar kullanmalıdırlar.

ZEHEBİ KINA

Parmak uçlarına uygulanır. Parmaklara altın sarısı veya altın gibi görünüm kazandırır.

Malzeme:

İyi cins gömeç balı[44]

Su

2,5 gr zâc-ı asfar (bakır sülfat)

15 gr demir tozu

Nişadır suyu (amonyum klorür)

Hazırlama:

İyi cins gömeç balı, eşit miktarda su ile ezilip imbikte damıtılır ve cam bir şişeye konur. İçine zâc-ı asfar ve demir tozu ilave edilir. Eriyik kararıncaya kadar güneşte bırakılır.

Kullanım şekli:

Kullanılmak istendiğinde parmaklar nişadır suyu ile ıslatıldıktan sonra, hazırlanan eriyiğe batırılıp güneşe tutulursa altın sarısı bir kına elde edilmiş olur.

[44] Gömeç balı: Petekli, süzülmemiş bal.

FİRUZE KINA

Malzeme:

5 gr reyhan.

5 gr zâc (bakır sülfat)

5 gr şap

3 habbe zağferan (3 tane safran)

Zamk suyu

Hazırlama ve kullanım şekli:

Reyhan, zâc, şap ve safranı havanda iyice dövülür, zamk suyu ile yoğrulur. Ellere sürülür.

LACİVERT KINA

Bu formül ellere lacivert renk verir.

Malzeme:

10 gr lacivert (*Lapis lazuli* L.)

10 gr zerdeçöb (zerdeçal)

10 gr çivit

10 gr zencefre (civa sülfür)

Arap zamkı

Hazırlama ve kullanım şekli:

Lacivert, zerdeçal, çivit, zencefre havanda iyice dövülür, elde edilen toz arap zamkı ile yoğrulur. Parmaklara sürülür. Çok güzel bir renk verir.

SİYAH KINA

Kuzguni siyah renk verir.

Malzeme:

10 gr kuru muz kabuğu

10 gr kına

3 adet mazı

7 gr zâc (bakır sülfat)

Hazırlama ve kullanım şekli:

Malzemelerin hepsi ayrı ayrı havanda dövülür, ılık suda yoğrulur. Ellere sürülür.

TAVUS KUŞU RENGİ KINA

Parmaklara ebru renk verir.

Malzeme:

15 gr şap

15 gr zâc (bakır sülfat)
20 gr habbü'l-cedid
29 gr ekşi nar kabuğu
5 gr kına
5 gr zencefil
Şırugun (susamyağı)
Hazırlama ve kullanım şekli:
Şap, zâc, habbü'l cedid, ekşi nar kabuğu, kına ve zencefil havanda dövülür, bol şırugun (susamyağı) ile yoğrulur. Parmaklara sürülür.

KINA FORMÜLÜ-1
Bu da "zehebi" kınaya benzer. Osmanlı hekimleri bu formülü denemiş ve eserlerinde önermiştir.
Malzeme:
20 gr kına
20 gr vesme (yabani çivitotu)
20 gr zâc-ı asfar (bakır sülfat)
5 gr zağferan (safran)
Nişadır (tüm bu drogların toplamı kadar)
Hazırlama:
Tüm malzemeler birlikte havanda dövülür, kavun veya bağırsak içine konur. Serin bir yere asılır ve eriyik çözünüp akınca toplanması için altına bir kâse konur.
Kullanım şekli:
Hazırlanan eriyik arpa unu ile yoğrulur ve hamur arzu edilen bölgeye konursa, o bölge altın sarısı olur.

KINA FORMÜLÜ-2
Bu formül de *Tabib Mustafa Ebu'l-Feyz* tarafından denenmiştir ve ana kaynağı olan *Şeyzeri*'nin, bu formülü bazı kadınlara önerdiği, onlar bunu uyguladıklarında diğer kadınların, onların parmaklarına altın yapıştırdığını sandıkları belirtilmektedir.
Malzeme:
15 gr zırnık-ı ahmer (kırmızı zırnık).
6 gr kibrit-i zehebi (sarı kükürt)
Hazırlama:
Malzemeler toprak bir kaba konup üzeri çamurla sıvanır ve ilaç sararıncaya kadar ateşte tutulur. Sonra kaptan çıkarılır, havanda dövülür. Daha sonra eşit miktarda iyi cins kına, keskin sirke ile yoğrulur ve mayalanması beklenir.

Kullanım şekli:

Bir miktar parmaklara sürülüp üzerine pazı yaprağı örtülerek sarılır. Bir gün, bir gece bekletilir. Eller altın gibi olur.

KINA FORMÜLÜ-3

Hoş bir renk verir.

Malzeme:

100 gr kına
15 gr mürdesenk (kurşun dioksit)
5 gr zâc
5 gr arap zamkı
5 gr kesira (kitre zamkı)

Hazırlama ve kullanım şekli:

Tüm malzemeler havanda dövülür, yumurta akı ile yoğrulur. Ellere sürülür.

16. Kilo Aldırıcı Formüller

Osmanlı hekim yazarlarına göre, kadınlar orta şişmanlık ve yumuşaklıkta olursa bu onların zenginliğidir. Böyle kadınlardan alınacak lezzet, vücutları zayıf ve kuru olanlarla eşit tutulamaz!

Bu nedenle Osmanlı hekimleri zayıf kadınlar için kilo aldırıcı formüller ve öneriler getirmişlerdir. Ancak tıp kitaplarında öncelikle vücudu şişmanlatan ilaçlar yerine, bu amaçla alınması gereken besinlere yer verilmiştir.

Kilo aldırıcı besinler

Kolay sindirilebilen tavukgöğsü, keşkek, sütlü aşure, taze kuzu eti, genç kıvırcık koyun eti ile yapılmış kebaplar, semiz tavuk, kaz dolması öncelikle söylenebileceklerdendir. Bunları yedikten sonra banyoya girilmelidir.

Aşağıdaki formülün vücudu semirtip bedene canlılık verdiği belirlenmiştir.

KİLO ALDIRICI FORMÜL-1

Malzeme:

Kabuğu alınmış badem
Fındık
Habbetü'l hazra (menengiç)
Şahdaneç
Şamfıstığı (antepfıstığı)
Çamfıstığı (dolmalık fıstık)

Hazırlama:

Malzemelerin her birinden eşit miktarlarda alınır. Havanda dövülür. İyi kalitede bal ile yoğrulur. Ceviz büyüklüğünde haplar yapılır.

Kullanım şekli:

Her gün 5-10 tane yenir. Üzerine bir bardak taze inek sütü içilir. Bu uygulanmaya devam edilirse kısa sürede kilo alınır.

KİLO ALDIRICI FORMÜL-2

Malzeme:

4 ölçek semîd (buğday)

128 gr anzarut (*Astragulas sarcocolla* L.)

Hazırlama:

Her ikisi de ayrı ayrı havanda dövülür, yeterli miktarda inek sütü ile yoğrularak küçük haplar yapılır.

Kullanım şekli:

Sabah ve akşam birer hap alınır.

KİLO ALDIRICI FORMÜL-3

Malzeme:

Kabuğu çıkmış habb-ı hırva (ketentohumu)

Kabuğu çıkmış semîd (buğday)

Hazırlama:

Her ikisi de eşit miktarda alınır, ayrı ayrı havanda dövülür, yeteri kadar taze sütle koyu kıvamda yoğrulur. 12 dirhem (38,4 gr) büyüklüğünde haplar yapılır.

Kullanım şekli:

Sabah ve akşam birer tane alınır.

KİLO ALDIRICI FORMÜL-4

Malzeme:

1 ölçek bakla unu

1 ölçek arpa unu

1 ölçek pirinç unu

½ ölçek kabuğu çıkmış mercimek

½ ölçek maş (börülce)

½ ölçek ak haşhaştohumu

Hazırlama:

Tüm malzeme karıştırılır. Yeteri kadar koyun sütü ile bulamaç yapılır.

Kullanım şekli:

Her gün tekrarlanarak, devamlı kullanılır.

KİLO ALDIRICI FORMÜL-5

Osmanlı hekimleri bu formülün çok yararlı olduğunu yazmışlardır.

Malzeme, hazırlama ve kullanım şekli:

Bir miktar şıh (pelinotu) alınır. Suyla birlikte kaynatılır, sonra gölgede kurutulur. Hamur içine konup fırında kızarıncaya kadar pişirilir. Daha sonra ha-

vanda dövülür. Havanda döverken her 100 dirhemine (her 320 gramına) ikişer miskal yani 9,6 gr susam ve 9,6 gr ak haşhaştohumu ilave edilir.

Sabah ve akşam üçer kaşık kadar alınır.

KİLO ALDIRICI FORMÜL-6

Yapılışı:

3 ölçek habbu'z zelem (şehvet otu)
3 ölçek harnub-u berrî (harnup)
3 ölçek nohut
3 ölçek ekşi ufak nar
3 ölçek şekalul (yabani havuç)
3 ölçek kakule
3 ölçek gül
3 ölçek arapzamkı
14,4 gr kitre (kitre zamkı)

Hazırlama:

Tüm malzemeler, havanda iyice dövülür. Yeterli miktarda köpüğü alınmış iyi kalite balla macun yapılır.

Kullanım şekli:

Sabah ve akşam birer miskal (4,8 gr) alınır. Ancak buna ek olarak nohut suyu, börülce yemeği, kuzu kebabı, semiz tavuk yenmelidir.

KİLO ALDIRICI FORMÜL-7

Eski hekimler bunun sağlığa iyi geldiği konusunda birleşmişlerdir.

Malzeme:

1 ölçek ak haşhaştohumu
1 ölçek nohut unu
1 ölçek semizotu
2 ölçek bakla unu
½ ölçek kimyon
1 ölçek biber

Hazırlama ve kullanım şekli:

Malzemelerin hepsi birlikte havanda dövülür. Sonra hepsinin toplamı kadar semîd (buğday) ve yeteri kadar inek sütü ilave edilip yoğrulur, biraz pişirilir. Daha sonra yeteri kadar süt veya tavuk suyu ile ıslatılır. Yemeklerden önce yenir.

17. Osmanlı'da Ağız ve Diş Bakımının Önemi

Osmanlı hekimleri, gerek cinsel ilişki kurallarını açıklayan *Bahnâme*'lerde gerekse diğer Türkçe tıp kitaplarında ağız ve diş bakımının önemine yer vermişlerdir. Verdikleri formüllerin çoğu Antik Roma ve Ortaçağ İslâm tıp kitaplarından aktarılmıştır. İslâm dininin sağlığa ve özellikle ağız sağlığına büyük önem vermesi, Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'in aşağıdaki gibi hadisleri de onlara rehberlik etmiştir:

- "*Ümmetime zahmet vermekten çekinmeseydim her abdest aldıkça misvak kullanmalarını emrederdim.*"
- "*Misvak kullanınız. Zira misvak ağzı temizler, Hakk'ın rızâsını kazandırır.*"
- "*Temizlik dört'tür: Bıyıkları kesmek, edeb yerlerini tıraş etmek, tırnakları kesmek ve misvak kullanmak.*"
- "*Tırnaklarınızı kesiniz, diş etlerini yemek kırıntılarından temizleyiniz. Misvak kullanınız. Sararmış dişle, kokar ağızla yanıma gelmeyiniz.*"
- "*Size ne oluyor da dişleriniz sararmış olduğu halde yanıma geliyorsunuz. Misvak kullanınız.*"

Peygamber Efendimiz'in doğruluğu kesin bu hadislerinin yanında, kendilerinin de günde birkaç defa misvak kullandıkları, uykudan uyandıklarında abdest almadan önce de misvak kullandıkları bildirilmektedir.

Bugün geliştirilen modern diş fırçalarının öncüsü diyebileceğimiz misvak, dişlerde mekanik temizlik yapar. Bunun yanında Osmanlı yazarları, diş tozları ve pastil formüllerine de kitaplarında yer vermişlerdir.

Tabib Mustafa Ebu'l-Feyz, Tuhfetü'l Müteehhilîn kitabında, "Dişleri Parlatan, Paslanmasını Gideren ve Ağız Kokusunu Hoş Eden İlaçlar" başlığı ile kaleme aldığı bölümü kadınlara ayırmış, erkekler için (bizce zaten dişlerine bakım yapacaklarına inandığı için) ayrıca ağız ve diş bakımına yer vermemiştir.

"*Eğer sevgililerin dişleri beyaz, ağız kokuları hoş olursa bu onların güzelliklerine güzellik katar. Eğer dişleri siyah olur ve ağızları fena kokarsa bu onların*

güzelliklerine halel getirir" diyerek "senûn" adını verdiği diş tozu formüllerini bize aktarmıştır.

DİŞ TOZU-1

Malzeme:

3,2 gr kavrulmuş arpa unu
3,2 gr kavrulmuş incir
9,6 gr zübedül- bahr (mürekkep balığının kabuğu)
6,4 gr kavrulmuş sedef (sedef külü)
6,4 gr nehir yengeci
6,4 gr kavrulmuş yumurta kabuğu (yumurta kabuğunun külü)

Hazırlama ve kullanım şekli:

Tüm malzemeler havanda ince dövülür. Gerektiği zaman dişlere sürülür. Dişleri parlatır.

DİŞ TOZU-2

Malzeme:

1 ölçek yanmış geyik boynuzu (geyik boynuzu külü)
1 ölçek tuz (kristal kaya tuzu olabilir)
1 ölçek zubedül-bahr (denizköpüğü, mürekkep balığının kabuğu)
2 ölçek kamışkökü külü
¼ ölçek sâdic (*Cinnamomum citrioderum* L.)
¼ ölçek çini çanak parçası

Hazırlama ve kullanım şekli:

Tüm malzemeler havanda ince dövülür. Gerektiği zaman dişlere sürülürse cila verir.

DİŞ TOZU-3

Malzeme:

2 ölçek nar kabuğu
1 ölçek urûku's- sufr (*Chelidonium majus* L.)
1 ölçek gülnar (nar)
1 ölçek sumak
1 ölçek şap
1 ölçek mazı

Hazırlama ve kullanım şekli:

Tüm malzemeler havanda ince dövülür. Gerektiği zaman dişlere sürülürse cila verir.

DİŞ TOZU-4

Malzeme, hazırlama ve kullanım şekli:

Bir miktar nöbet şekeri ezilir. Parmak, sirkengebîne (eşit miktarda bal ile sirkenin karışımı) batırılır, toz edilmiş nöbet şekerine bulanır ve dişlere sürülür. Sonra ağız su ile çalkalanır. Bu formül haftada 2 kez kullanılırsa dişler cilalanır ve çok temiz olur.

DİŞ TOZU-5

Malzeme:

25,6 gr balla kavrulmuş arpa unu
25,6 gr zubedül-bahr (denizköpüğü, mürekkep balığının kabuğu)
25,6 gr kamışkökü külü
9,6 gr kakûle-i kebir (büyük kakule)
9,6 gr kakûle- i sagir (küçük kakule)
9,6 gr kebâbe (kuyruklu biber, *Pepper cubabe* L.)
9,6 gr besbâse (küçük hindistancevizi)
13,2 gr tebâşır-ı hindî (*Bambusa arundinaceae* L.)
3,2 gr yanmış sedef (sedef külü)

Hazırlama ve kullanım şekli:

Tüm malzemeler havanda ince dövülür. Gerektiği zaman dişlere sürülürse, dişlere parlaklık, diş etlerine kuvvet verir ve ağız kokusunu giderir.

OYNAMIŞ DİŞLERİ PEKİŞTİREN DİŞ TOZU

Malzeme:

1 ölçek zubedül-bahr (denizköpüğü, mürekkep balığının kabuğu)
1 ölçek tarçın
1 ölçek mürr-i safi (mürr)
1 ölçek topalak (diken türleri, *Cyperus rotundus*)
1 ölçek sedef külü
3 ölçek şeker
½ ölçek kâfur

Hazırlama:

Önce bir miktar tuz (kristal kaya tuzu olabilir) kâğıda konup ateşe tutulur ve ısınıncaya kadar bırakılır. Sonra katrana batırılır ve 1 ölçek alınır, üzerine diğer malzemeler ilave edilerek hepsi birlikte havanda dövülür.

Kullanım şekli:

Gerektiğinde dişlere sürülür.

18. Ağız Kokusunu Gideren Formüller

AĞIZ KOKUSU İÇİN PASTİL FORMÜLÜ-1

Malzeme:

32 gr iyice ayıklanmış kırmızı gül
32 gr ak sandal
32 gr sarı sandal
32 gr sâd otu (japonşemsiyesi, *Cyperus longus* L.)
12,8 gr seliha (yalancı tarçın)
12,8 gr sünbül (*Hyacinthus orientalis* L.)
12,8 gr kırfe[45] (*Cinnamomum zeylacicum* L.)
12,8 gr karanfil
12,8 gr cevz-i bevva (besbâse, küçük hindistancevizi)
1,6 gr kâfur

Hazırlama:

Tüm malzemeler havanda iyice dövülür. Çiçek suyu ile yoğrulup nohut büyüklüğünde hap yapılır.

Kullanım şekli:

Gerektiğinde 1 tane hap ağızda çiğnenir

AĞIZ KOKUSU İÇİN PASTİL FORMÜLÜ-2

Malzeme:

9,6 gr sabır (*Aloe vera* L.)
3,2 gr fülfül (biber)
3,2 gr karanfil
3,2 gr havlican[46]
3,2 gr udü'l-kahr (öd ağacı)
3,2 gr misk
3,2 gr kâfur

[45] Kırfe: Bir ağacın tarçın yerine kullanılan kabuğu. Çintarçını olabilir.

[46] Havlican: Latince adı *Alpinia galanga, Alpinia officinarum* olan, Hindistan ve güneydoğu Asya'da yetişen bir bitkinin kökü. Osmanlı'da tıpta kullanılırdı.

Hazırlama:

Tüm malzemeler havanda iyice dövülür. Reyhan şerbeti ile yoğrulur, nohut büyüklüğünde hap yapılır.

Kullanım şekli:

Gerektiğinde 1 tane hap ağızda çiğnenir. Ağız kokusuna çok yararlıdır.

AĞIZ KOKUSU İÇİN PASTİL FORMÜLÜ-3

Malzeme:

9,6 gr kakûle-i kebir (büyük kakule)
9,6 gr kakûle-i sagir (küçük kakule)
9,6 gr cevz-i bevva (küçük hindistancevizi)
9,6 gr karanfil
9,6 gr tarçın
9,6 gr havlıcan
9,6 gr fülfül (biber)
16 gr kırmızı gül
16 gr ak sandal
0,8 gr misk

Hazırlama:

Tüm malzemeler havanda iyice dövülür. Gül suyu ile yoğrulur ve nohut büyüklüğünde hap yapılır.

Kullanım şekli:

Gerektiğinde 1 tane hap ağızda çiğnenir.

AĞIZ KOKUSU İÇİN PASTİL FORMÜLÜ-4

Malzeme:

Seliha
Tarçın
Ramek
Kakûle-i kebir
Meyankökü
Kebâbe (kuyruklu biber, *Pepper cubabe* L.)
Üşne (ağaç yosunu, *Muscus arboreus* L.)

Hazırlama:

Tüm malzemeler eşit miktarda alınır. Havanda dövülür. Gül suyu ile yoğrulur. Minik haplar yapılır.

Kullanım şekli:

Gece yatmadan önce bir tane alınıp ağızda tutulur.

19. Osmanlı Güzeli Nasıl Tanımlamıştı?

Osmanlı Dönemi'nde güzelliğe, özellikle kadın güzelliğine fazlası ile kafa yorulmuştur. Mesela IV. Mehmed Dönemi (1648-1670) saray hekimlerinden *Tabib Mustafa Ebu'l-Feyz* "mahbubelerin" organlarında bulunması gereken nitelikler hakkında şunları yazmaktadır.

"Eğer bir kadın güzel ve yüzü ile de emsalsiz olursa, organları birbirleri ile uyumlu olursa, tüm tutum ve davranışları ile hoşa giderse, erkeğin de onun 'letafet' saçan güzel yüzüne baktıkça ruhunda bir farklılaşma, şehvet gücünde de artma olur.

Güzellik niteliklerinin bilinmesi gerekir. Bu niteliklere sahip kadınlar her yönleri ile 'afet-i cihan', yüz güzellikleri ile de 'faika-ı akran' olurlar. Fakat kimi kadınlarda aranan niteliklerin bazıları eksik olur."

Yazarımız eski kaynakları referans alarak güzellik sınıflandırmasını siyahlık, kırmızılık, yuvarlaklık, uzunluk, sıkılık, genişlik ve küçüklük olmak üzere 7 başlıkta toplamıştır:

1. Siyahlık bakımından. Görünüşe güzellik veren siyahlık vasıfları dört tanedir:
a) Saçları
b) Kirpikleri
c) Kaşları
d) Gözleri

2. Kırmızılık bakımından. Görünüme güzellik veren kırmızılık nitelikleri dört tanedir:
a) Dili
b) Dudakları
c) Yanakları
d) Ardının kaynakları

3. Yuvarlaklık bakımından. Görünüme güzellik veren yuvarlaklık nitelikleri dört tanedir:

a) Yüzün değirmi olması
b) Başının değirmi olması
c) Topuklarının değirmi olması
d) Ardının kaynaklarının değirmi olması

4. Uzunluk bakımından. Güzellik için uzunluk nitelikleri de dört tanedir:

a) Gerdanı uzun
b) Boyu uzun
c) Kaşı uzun
d) Saçları uzun

5. Genişlik bakımından. Güzellik için aranan genişlik nitelikleri dört tanedir:

a) Alın açık
b) Gözleri "ahu"
c) Göğsü geniş
d) Yüzü geniş

6. Küçüklük bakımından. Küçüklük yönünden aranan nitelikler dört tanedir:

a) Ağzı küçük
b) Elleri küçük
c) Memeleri küçük
d) Ayakları küçük

7. Sıkılık bakımından. Yazarımıza göre kadın güzelliğine mükemmellik veren nitelik onun cinsel organıdır. Bunu "Ağzın küçük olmasından anlamak mümkündür" diyor.

Güzel kadının diğer özellikleri

Yukarıda açıklanan 7 nitelikle birlikte kadının diğer özelliklerinin şöyle olması gerekliği belirtilmektedir:

- Başının şekli de düzgün ve uyumlu olmalıdır. Baş büyük iken yüz küçük olmamalıdır.
- Beden yapısı ne zayıf ne şişman olmalı, her yönüyle uyumlu olmalıdır.
- Sıkı tenli olmalıdır.
- Beden kırmızımtırak veya buğday benizli olmalıdır.

- Elleri ölçülü ve yumuşak olmalıdır.
- Endamlı ve uyumlu, ufak kemikli, eklemleri uyumlu olmalıdır.
- Sohbeti tatlı olmalıdır.
- Sıcakkanlı olmalıdır.
- Alımlı olmalıdır.
- Şehvetli olmalıdır.
- Gülmesi latif, tebessümü nazik olmalıdır.
- Kirpikleri siyah olmalıdır.
- Dişleri inci gibi düzgün dizilmiş olmalıdır.
- Kaşları siyah olmalıdır.
- Yürüyüşü endamlı olmalıdır.
- Sesi ince, konuşması hoş olmalıdır.
- Şarkı söylemeye istekli olmalıdır.

Kadın güzelliği ile ilgili bir öykü

Tabib Mustafa Ebu'l-Feyz, Tuhfetü'l Müteehhilîn kitabında eski kaynaklardan aktarıldığına göre, *Ebu'l-Hakem avf bin Muhalleme'ş-Şeybani'nin, Ümmü İyas* adında çok güzel bir kızı varmış.

Kızın fiziksel güzelliği benzerlerinden çok üstünmüş ve dillere destanmış. Çok da zekiymiş. Onun güzelliğini seyretmek insanda hayranlık uyandırırmış.

Peygamber Efendimiz doğmadan 30 yıl önce Anadolu'da (bugünkü adı Ankara olan yerde) ölen ünlü Arap şairi *İmrü'l Kays*'ın (ölüm tarihi 540) torunu *Amr b.Hicr el-Kindi*'nin *Haris* adındaki oğlu görmeden *Ümmü İyas*'a âşık olmuş.

Gerçek olup olmadığını öğrenmek için yakınlarından ve güzelden anlayan bir hanımı bu kızın yanına göndermiş. Bu hanım *Ümmü İyas*'ı görmüş ve *Haris*'e onu şöyle tanımlamış:

"Gördüğüm kız;
Afet-i devran
Aşûb-ı cihan
Servi boylu
Sırma saçlı
Hilâl kaşlı
Ahu gözlü
Çekme burunlu
Hokka ağızlı
Kiraz dudaklı
İnci dişli

Sırma saçlı
Güler yüzlü
Püskürme benli
Gümüş gerdanlı birisidir" ve eklemiş:
"Öyle bir tenasübü vardır ki, yanakları güle, yüzü dolunaya, gerdanı göğsü ışıldayan aya, memeleri turunca benzer. Kollar dökme balmumu gibidir. Eller ise pençe-i hurşid gibi..."

Haris bu gerçeği öğrenince *Ümmü İyas* ile evlenmeye talip olmuş ve onunla evlenerek mutlu bir hayat sürmüş.

20. Osmanlı Tıbbı'nda Kadının Yaşa Göre Sınıflanması

Osmanlı hekim yazarları, genellikle *İbn-i Sina*'nın *El-Kânûn Fi't-Tıbb* eserini temel kaynak olarak almışlardı. Buna göre insanlar doğumdan ölüme kadar yaş açısından dört dönem yaşar:

1. Nema veya Hadaset yaşı (doğumdan 30 yaşa kadar)
2. Vukuf veya Şebâb yaşı (30-40 yaş arası)
3. Kühûlet yaşı (40-60 yaş arası)
4. İntihât veya Şeyhûhet yaşı (60 yaşından yaşamın sonuna kadar)

Kadınların cinsel ilişkiye uygun yaşları

Osmanlı hekim yazarları âdet görmenin sıklıkla 13 yaşından itibaren başladığını belirtmektedir.

Humoral Patoloji Kuramı'na göre, erken âdet görmenin rutubet aşırılığından olduğu; 15 yaşında henüz âdet görülmemişse bunun bedenin kuruluğundan ve zayıflığından kaynaklandığı belirtilir.

Dengeli mizacı ve beden gücü yeterli kadınlar "baliga" olarak açıklanır. *Tabib Mustafa Ebu'l-Feyz*'e göre kadın bedeninin cinsel ilişkiye en uygun olduğu yaşlar şebâbetin sonuna kadardır. Ancak bazen 36 yaşını geçen kadınlar âdetten kesilir. Bu onların yaşlılık başlangıcıdır. Böylece 60 yaşına gelinceye kadar geçen 24 yıla "hadd-i iyas" adı verilmektedir.

Fakat bazı kadınların 60 yaşına varıncaya kadar âdet görmeleri hatta çocuk bile yapmaları mümkündür!

Sonuç olarak kadınların cinsel açıdan verimli oldukları 26 yılı inceleyen eski hekimler, bu verimliliği 5 aşamada sınıflamışlardır:

1. Birinci aşama: Hadse =Tazelik

Bu aşamada kadınların sözleri doğru olur, sadık olurlar. Ancak sır tutmazlar. İşittiklerini başkalarına söylerler. Başka kadınlardan ve erkeklerden kaçınmazlar.

2. İkinci aşama: Atik = Genç kızlık

Bunların tazelikleri henüz olgunlaşmamıştır. Genç kızların "geyik etine" girdikleri dönemdir. Bütün organlarında canlılık, çehrelerinde pembelik vardır. Naz ve edaya başlarlar. Gönül alma ve işvebazlıkta beceriklidirler. Cazibeleri fazladır, şehvetleri her gün daha fazla artar. Duyguları galip geldiğinden çok utangaç olurlar.

3. Üçüncü aşama: Şebâbet = Delikanlılık

Bunların artık gelişimleri tamamlamıştır. Tazelikleri yerindedir. Düşünceleri ve olgunlukları gelişmiştir. Akıllıca edep, hayâ üzerine ülfet etmeye başlamışlardır.

4. Dördüncü aşama: Mütehâniyyetü'ş-şebâb = Gençliğin sonu

Bunların gençliği sona ermiştir. Tazelikleri son bulmuştur. Güzelliklerinin devamı için kendilerine çeki düzen vermeye başlarlar. Sevişme ile ilgili konularda çok haz duyarlar. Güzelliklerini kanıtlamak için salınarak yürürler, kıvrak ve çekici hareketler yaparlar. Bunların düşüncesinde cinsel ilişkiden başka "zevk" yoktur. Erkeğe sevgileri çok fazladır. Çocuk yapma istekleri de çok fazladır.

5. Beşinci aşama: Nasaf = Orta yaşlılık, olgunluk çağı

Bunların yüz güzellikleri günden güne azalır. Gül yüzlerine sonbahar gelir. Yüzleri buruşmaya, organları sarkmaya başlar. Şehvet eksikliğinden, kuşkuya kapılıp ümitsizliğe düşerler. Ancak bu kadınlar eşlerine büyük bir sevgi ile yönelirler ve tüm işlerinde dayanışma gösterirler. Güzel davranışa saygı duyarlar. Bu kadınlara yani "kühuleti" geçenlere tıp dilinde "acuz" denmektedir.

21. Dış Görünüm Cinsellik Hakkında Ne Söyler?

Tabib Mustafa Ebu'l Feyz, Galen'den başlayıp İslâm tıp yazarlarına ulaşan kadın cinselliği ile ilgili bilgileri bize şöyle aktarmaktadır:

Göz

- Kadının gözleri kafa tarafına meyilli ise bu, cinsel organının çok geniş olmasının belirtisidir.

Ağız

- Kadının ağzı büyük ise cinsel organı da büyük olur.
- Kadının ağzı küçük ise cinsel organı dar olur.
- Kadının dudakları kalın ise cinsel organının "etrafı" kalın olur.
- Kadının üst dudağı kalın olursa cinsel organı "yufka" olur.
- Kadının dudakları ince ise bu şehvet azlığının belirtisidir.
- Kadının alt dudağı ince olursa cinsel organı ince olur.

Dil

- Kadının dili koyu kırmızı ise cinsel organının yaşlığı orta derece olur.
- Kadının dilinin ucu yassı ise cinsel organının yaşlığı fazla olur.

Burun

- Kadının burnu sivri olursa, cinsel isteği az olur.

Çene

- Kadının çenesi uzun olursa cinsel organı yumru olur, kıllanma azdır.
- Kadının çenesi küçük olursa cinsel organı çukur olur.

Yüz

- Kadının yüzü geniş ve boyun kalın olursa, kalçaları küçük, cinsel organları büyük ve dar olur.

Eller, Ayaklar

- Kadının ellerinin ve ayaklarının üzeri etli olursa, cinsel organları büyük olur. Böyle kadınların cinsel ilişkiden çok zevk alacakları vurgulanmaktadır.

Bacaklar

- Kadının baldırları sıkı ve etli olursa şehvetleri fazla olur. Cinsel istekleri de fazla olur.

Genel vücut yapısı

- Kadının bedeni sıcak, dudakları kırmızı, göğüsleri sıkı ve birbirinden uzak olursa bu, aşırı şehvet ve cinsel istekten fazla zevk alma belirtisidir.
- Eğer kadın doğuştan sürmeli, iri gözlü ise bu, şehvetin fazlalığı ve cinsel organının dar olmasının belirtisidir.

22. İslâm'da Tek Eşlilik

Tek eşliliğin nedenini açıklamadan önce ailenin tanımını yapmak ve önemini vurgulamak zorundayız. Aile, sosyologlar tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır.

Ailenin tanımı ve önemi

Anthony Giddens gibi bazı sosyologlara göre, ailenin tanımı şöyledir:

"Aile, birbirine kan bağı ile bağlı, çocukların yetiştirilmesi konusunda belirli sorumlulukları olan bir gruptur."[47]

R. F. Winch tarafından yapılan diğer bir tanım da şöyledir:

"Aile, kuşak ilişkilerine göre ana, baba ve çocuklardan meydana gelen bir gruptur."[48]

Ailenin daha kapsamlı bir tanımı ise şöyledir:

"Aile kavramı, genel geçerliliği olan ve sosyal grup ile aile arasındaki ilişkileri içeren, âdetleri, örfleri, görenekleri ve gelenekleri bulunan, aynı zamanda sosyal bir kurum (social institution) olan, kültür unsurlarını içinde taşıyan bir birimdir."[49]

İnsanın biyolojik, psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlarının karşılanması açısından önemli bir müessese olan ailenin oluşması için, evlilik kurumuna ihtiyaç vardır. Ailenin meşru ilişkiler içerisinde kalabilmesi, doğan çocukların meşru sayılabilmesi, bu birliğin evlilik kurumunca onaylanmasına bağlıdır.

Evlilik, iki olgun bireyin cinsel ilişkilerinin toplum tarafından onaylanması veya kabullenilmesi sürecidir. Başka bir deyimle çiftlerin, çocuk yapmak ve

[47] Anthony Giddens, *Sociology*, Politiy Pres, s. 384; Özkalp, Enver, *Sosyolojiye Giriş*, Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayını, 10. baskı, Eskişehir 2000, s. 134.

[48] R. F. Winch, *The Modern Family*, Holt Rinehard and Winston, 1965, s. 84; Özkalp, *age*, s. 134.

[49] Nirun, Nihat, *Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1994, s. 17.

yetiştirmek için yaptıkları toplumca onaylanan anlaşmadır.[50]

Yukarıda da işaret edildiği üzere, aile kurarak varılmak istenilen hedef, kadın ve erkeğin cinsel ihtiyaçlarının meşru bir şekilde karşılanıp, sevgi açlığının giderilmesi, insan neslinin devamı sağlanarak sahip olunan çocukların yetiştirilmesidir. İnsanlık, saydığımız ihtiyaçların giderilmesi için aile kurumundan daha güzel ve gelişmiş bir müesseseyi şimdiye kadar keşfedememiştir.

İlahi dinlerin özünü oluşturan beş hususdan birisi, insan neslinin korunmasıdır. Bu nedenle bütün ilahi dinlerde, nikâh teşvik edilmiş, zina ve fuhuş yasaklanmıştır. Son din İslâm'da da evlenme teşvik edilmiş, zina ve fuhuş net bir şekilde yasaklanmıştır: *"Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o, son derece çirkin bir iştir ve çok kötü bir yoldur."*[51]

Tek eşliliğin önemi

Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

"Allah size kendi cinsinizden eşler var etti. Eşlerinizden de oğullar ve torunlar verdi ve sizi temiz şeylerden rızıklandırdı. Öyleyken onlar batıla inanıyorlar da Allah'ın nimetini inkâr mı ediyorlar?"[52]

Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır."[53]

"O, gökleri ve yeri yaratandır. Size kendinizden eşler, hayvandan da (kendilerine) eşler yaratmıştır. Bu sûretle sizi üretiyor. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir."[54]

Buna göre evlilikten amacın, eşler arasında karşılıklı anlaşma ve sevgi (ülfet ve muhabbet), huzur ve mutluluk, evlat yetiştirilmesi olduğu açıkça vurgulanmaktadır.

Kadın ve erkeğin huzur ve mutluluğu, aile yuvalarının saadeti için ideal olan evlenme çeşidi ise tek eşliliktir.

Burada kaydetmeliyiz ki, elde mevcut verilere göre, dünyada kadın-erkek nüfusu neredeyse eşit konumdadır. Buna göre, hemen her ülkede erkek ve kadın sayısı birbirine yakındır. Nitekim dünyada, toplam nüfusun yüzde 49,7'sini kadınlar oluşturmaktadır.

---

[50] Özkalp, *age*, s. 134.
[51] *Kur'an-ı Kerim* 17. İsrâ Suresi, 32. Ayet
[52] *Kur'an-ı Kerim* 16. Nahl Suresi, 72. Ayet
[53] *Kur'an-ı Kerim* 30. Rûm Suresi, 21. Ayet
[54] *Kur'an-ı Kerim* 42. Şûrâ Suresi, 11. Ayet

Ülkemizde de aşağı yukarı durum aynıdır. 31 Aralık 2007 tarihi itibariyle ülkemizin nüfusunun 35.376.533'ünü erkekler, 35.209.723'ünü ise kadınlar oluşturmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) adrese dayalı nüfus kayıt sistemi 2008 nüfus sayımı sonuçlarına göre ise, ülkemizde 35 milyon 901 bin 154 erkek ve 35 milyon 615 bin 946 kadın yaşamaktadır.

Açıktır ki bu sonuçların bize işaret ettiği önemli bir husus vardır. Dünyada ve ülkemizde kadın-erkek oranlarını eşit düzeyde yaratan Yüce Allah, bu yaratışıyla bizlere önemli bir mesaj vermektedir; "Sizin için ideal olan, mutlu olacağınız yuvalarınız tek eşli yuvalardır, zaten ben de öyle yaratıyorum" demektedir.

Tarih boyunca evlilik konusunda toplumlarda yaygın olan uygulama çeşidi de tek eşlilik olup, çok eşlilik nadir olarak görülmektedir. Nitekim Hz. Peygamber çağında da durum bundan farklı değildir. Son dönemlerde yapılan ilmi araştırmalarla da ortaya konulduğu gibi, o devirde de toplumun büyük kesimi tek eşlidir, çok eşli olan kesim ise özel durumlardan dolayı azınlıkta kalmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de 15 asır önce, insanın huzur ve mutluluğu kolaylıkla bulması açısından uygun olanın tek eşlilik olduğu vurgulanmıştır.[55]

[55] *Kur'an-ı Kerim* 4. Nisâ Suresi, 3. Ayet.

23. Osmanlı Tıp Kitaplarında Kadın Erkek İlişkileri

Hayatı hakkında bilgi sahibi olmadığımız Geredeli *İshak bin Murâd* isimli hekimimizin 1396 yılında Türkçe olarak kaleme aldığı *Edviye-i Müfrede*, kesin yazım tarihi bilinen ilk Türkçe tıp eseridir.

Eserde kadın erkek ilişkileri 4 bölümde, zamanın tıp görüşleri çerçevesinde ve kaynaklara dayanılarak açıklanmıştır. Bunları sadeleştirerek aşağıda veriyoruz.

İshak bin Murâd, insanda ve memeli hayvanlarda cinsel birleşmenin yararlarını şöyle açıklamaktadır:

İnsanda ve memeli hayvanların hepsinde üreme ile neslini sürdürmek amacıyla yapılan cinsel birleşme, zevkli bir işlem olarak gerçekleşir. Bizden önceki hekim büyüklerimiz bu birleşmenin Dört Humor Teorisi'ndeki mizaç kuvvetine uygun olarak gerçekleştiğini yazmışlardır:

- Eğer mizaç sıcak ve ıslak ise meni süratli boşalır ve yumuşaktır. Çünkü sürat sıcak humor belirtisidir.
- Yumuşaklık ise rutubet belirtisidir. Bu mizaçlı kişilerde ilişki çok faydalıdır. Bu kişiler kusturulabilir.
- Eğer mizaç sıcak ve kuru olursa da meni süratli boşalır ve katıdır (yoğun bir sıvıdır). Çünkü (yukarıda da belirtildiği gibi) sürat, sıcaklık belirtisidir. Katılık, yâbislik (kuruluk) belirtisidir. Bu nedenle sıcaklıktan dolayı meni çabuk boşalır. Kuruluk nedeniyle de katıdır (yoğun bir sıvıdır).
- Eğer mizaç soğuk ve yaş olursa meni geç gelir ve yumuşaktır. Çünkü bunlar rutubet belirtisidir. Soğukluk sebebiyle geç gelir. Yaşlık nedeniyle yumuşak olur.
- Eğer şahsın mizacı soğuk ve kuru ise meni geç ve katı (yoğun bir sıvıdır) gelir. Çünkü bu rutubet nedenidir. Katılık ise yâbislik (kuruluk) belirtisidir.
- Eğer mizaç bârid (soğuk) ise arzu az olur. Kişi cinsel birleşmede isteksiz olur. Eski hekimler bunların cinsel birleşmeden haz duyamayacaklarını yazmışlardır.

Osmanlı hekimlerinin aktardıklarına göre Bergamalı hekim *Galenus* (131-200) cinsel birleşmenin vücuda çok faydalı olduğunu söyler, fakat bunda aşırıya kaçılmaması gerektiğini de ilave eder. Ona göre, günde bir defa cinsel ilişkiye girilmeli, ayrıca her gün ilişkiye girilmemelidir. Ayrıca *Galenus*'a göre ilişki malihulyaya (karasevda) karşı iyi gelir. Zihni açar. Ruh hastalıklarını iyileştirir. Aşkı da âşıklardan çıkarır. Çünkü ilişki arzuyu giderir. Organ içindeki birikintileri boşaltır. Erkeği hafifletir, rengini güzelleştirir. Sesini iyileştirir.

Hippokrates da cinsel ilişkinin balgam üstünlüğünden olan hastalıkları iyileştirdiğini ve bedeni kuruttuğunu söyler. Ona göre pek çok kişi, cinsel ilişki sayesinde çeşitli hastalıklardan kurtulmuştur. Ancak, hastalıklara iyi gelse de fazla ilişkiden kaçınılmalıdır. Vücudun kuvvetten düşmesini önlemeye, tabiatın gücünü gözetmeye çalışılmalıdır.

Hekim *İshak bin Murâd, Edviye-i Müfrede* eserinde, kara yağız ve gür sakallı kişilerin, mizacı sıcak ve nemli olan kadınlarla ilişkisini önermektedir. Ona göre bu tür kişiler eğer sıcak ve nemli mizaçlı kişilerle ilişki kurmazlarsa başları ağrır, hazımsızlık, ateş ve iştahsızlık başlar, fakat bunların nedeninin mizaçtan kaynaklandığını ve dermanın da birlikte oldukları kadının mizacında olduğunu bilmezler. Oysaki kara yağız ve gür sakallı bir kişi, mizacı sıcak ve nemli olan bir kadınla ilişki kurmuş olsa hazımsızlık da düzelir.

24. Cinsel İlişki İçin Uygun Zaman!

Hekim *İshak bin Murâd*, kendinden önceki hekimlere ve onların kitaplarına dayanarak, ilişki zamanını "ruhsal ve bedensel arzunun arttığı zaman" olarak bildirmektedir.

Bireysel arzu ve ilişkiyi arzulama bedensel arzuyu da kışkırtır.

Eğer erkek maddesel arzu içinde ise buna ruhsal arzu gerekmeyebilir ki bu, meninin çok arttığı zamandır.

Cinsel ilişkinin uygun zamanı

İlişkiye uykudan önce ve hafif yemekten sonra girilmelidir. Yemekten sonra biraz dinlenilmelidir ki, sindirim başlamış olsun.

İlişkiden sonra da biraz yatıp uyulmalıdır ki, ilişkinin yorgunluğu atılsın, vücut dinlensin ve nefes güçlensin. Çünkü ilişki vücudu soğutur. O nedenle ilişkiden sonra (kadın ve erkek) kendisini sıcak tutup üşümemelidir.

Hekim *Galenus*, ilişkinin kişinin her şeyinin orta yolda, yani sıcaklık, soğukluk, yaşlılık, kuruluk, açlık ve toklukta ortada olduğunda yapılmasını önermektedir. Bu nedenle tok karnına ilişki çok zararlıdır; çok madde kaybı ve tıkanma olur, kriz gelebilir.

Aç karnına ilişki ise bedeni soğutur. Daima soğuktan sıcağa yönelmelidir. Çünkü sıcaklık vücudun kuvvetidir. Az tok iken ilişki, çok aç iken ilişkiden daha iyidir; meni daha kolay boşalır.

Buna karşı aç kişinin bedeni kurudur. Meni geç ve zahmetli gelir, ayrıca kişi kuvvetten düşer. Çünkü meninin tabiatı yaştır, eğer beden kuru olursa onu da etkiler, kurutur ve çoğalmasını önler

Cinsel ilişki ne zaman zararlıdır?

Aşırı ilişki bedeni sarartır, işitme kaybı yapar, gözü zayıflatır, uykusuzluk

getirir. El ayak titremesine hatta felce neden olabilir. Eklem ağrıları başlar. Aşırı ilişki sinirlere zarar verir, ateş yapar. Mesane ve böbrek hastalıklarına neden olabilir. Cinsel organdan kan gelebilir.

Aşırı ilişki özellikle yaşlılara zararlıdır. Solunum durmasına, hatta ölüme neden olabilir. Böyle olmasa bile bedeni zayıflatır.

Humoral Patoloji'ye göre meni nasıl oluşur?

Aslında ilişki (Humoral Patoloji Kuramı'na göre), rutubeti bedenden ayıran bir boşalmadır.

Çeşitli yiyeceklerden insanı diri tutup damarları dolduran kan oluşur. İşte meni, fazla miktardaki kandan oluşur. Dolayısıyla onu yanlış yere harcamamak gerekir. Aşırı israf, can kesesinden harcama yapmaya benzer. Kişi ne kadar kan akıtsa bile o meninin yerini tutamaz. Özetle, aşırı ilişkiden sakınmak gerekir.

Cinsel ilişkide neler dikkate alınmalı?

- Kadının âdet görme zamanı ilişkiye girilmemelidir.
- Ayakta ilişkiden sakınmalıdır. Çünkü incikler soğur, sinirler kurur.
- Yan yatarken de ilişkiye girilmez. Meni düzensiz boşalır. Böbrekler zarar görür. Erkekler yatarken, kadının onun üzerine çıkmasından da sakınmalı çünkü kadının suyu erkeğin ihlîline[56] boşalır, oradan da mesaneye gider ve enfeksiyona neden olur.
- Ayrıca meni boşaldıktan sonra içeride tutulması da uygun değildir.

İlişkiye engel olan nedenler

İlişkinin kesintiye uğramasının çeşitli nedenleri vardır. Bu durum sinir zayıflığından veya meni yolundan ya da bedende "yel" olmamasından kaynaklanabilir.

Uygun olmayan mizaç veya meninin az olması nedeniyle kuruluk olmasından kaynaklanabilir.

Mizaçta kuruluk, cinsel ilişki için diğer hususlara göre en kötü olan durumdur. Bu durumda kalp veya beyin rahatsızlığından fesâd (bozukluk) ortaya çıkar. Şehvete gariz hareket verir.

Cinsel ilişkide yetersizliğin diğer nedenleri, mizaçtaki soğukluktur veya ruhsaldır. Burada algı yeteneği azalmıştır. Ayrıca maddesel olursa hazımsızlık

[56] İhlil: Erkeklik organının deliği, idrar yolu.

görülür. Yetersiz istek soğuk mizaçtan da olabilir. Mizaç kuru ve sıcak ise, kuru mizaçta yel olmaz, yel olmayınca mide ve bağırsakta gaz (nâf) olur, bu da cinsel organını sertleştirmez.

25. Cinsel İlişkinin Düzenli Olabilmesi İçin...

Hekim *İshak bin Murâd, Edviye-i Müfrede* kitabında cinsel ilişkinin düzenli olması için "müfret" ilaçlar önermektedir, ama önerdiği bu drogların ve gıdaların hepsinin her bireye veya her organa faydalı olacağı beklenemez.

Bu nedenle, ilişkinin asıl maddesi olan meniyi oluşturabilecek uygun gıdalar yenmelidir.

Bilindiği gibi meninin hararet, rutubet ve nafh olmak üzere üç kaynağı vardır. Bu üç kaynağın ana kaynağı da gıdalardır.

Yazarımız bu üç kaynağa uygun olabilecek, yani hararet, rutubet ve nafhı sentez edebilecek gıda olarak nohudu önermekte veya onun yerini bakla alabilmektedir.

Fakat mizaçta biraz kuruluk varsa, amaca ulaşmak için buna başka gıdalar da katılabilir ki, bunlar dârçînî (tarçın) ve havlican ile bunlara benzer gıdalar olabilir.

26. Eşlerin Uyumu

Osmanlı tıp literatüründe kadın cinsel organının yapısı ve özellikleri

Osmanlı hekimlerinin cinsel yaşamda öncelik verdiği ilk husus, eşlerin cinsel organlarının birbirine uyumlu olması gerektiğidir. Bu nedenle kadın cinsel organında 8 tip belirlenmiş ve bu organın erkek cinsel organı ile uyumlu olmadıkça şehvetin oluşamayacağı ısrarla vurgulanmıştır. Bunlar sırayla şöyle vurgulanabilir:

1. ***Kadınlık organı içyağı ile dolu olanlar***

Bunlara Osmanlı tip literatüründe "muteşahhime" olanlar adı verilmiştir. Tip olarak iri, şişman ve yumru kalçalı kadınlarda görülür. Kadınlık organları ile rahim araları uzundur. Bu nedenle erkeklik organı uzun olmadıkça bu kadınlar cinsel birleşmeden zevk almazlar.

2. ***Kadınlık organının kenarları birbirine yapışık olanlar***

Bunlara Osmanlı tip literatüründe "lezika" denir. Organları önce normalken zayıflık nedeniyle gevşemiş, kenarları birbirine yapışmıştır. Böyle kadınlar cinsel birleşmede ancak kısa ve kalın erkeklik aletinden zevk alırlar.

3. ***Kadınlık organı çukur olanlar***

Bunlar "ka'râ" olarak adlandırılır. Rahim uzaktadır. Bu kadınlarda cinsel birleşme sonrası rahim büzülür. Bu nedenle kadınlık organının derinlerine girip hassas bölgelerine ulaşabilen kalın ve kulaklı erkeklik organı olanlarla cinsel birleşmeden haz duyarlar.

4. ***Kadınlık organının iç tarafı ve iki yanı yağsız, içi de kof olanlar***

Bunlara "cevfâ" denir. Bu tip kadınlık organı, uzun boylu ve çok doğum yapanlarda görülür. Cinsel organı kalın olan erkeklerden haz duyarlar. Erkeğin cinsel aletinin bu tipteki kadına uygun olmadığı durumlarda haz duyamayacakları için "cevfâ" kadınlar titiz ve alıngan olur.

5. ***Kadınlık organlarının alt ve üst tarafı birbirine eşit olanlar***

Bunlara "mütehhattime" denir. Çabuk doyuma ulaşmaktan ve orta boy erkeklik aletinden hoşlanırlar. Eğer erkekte erken boşalma olur ve ilişkiye devam edilirse, kadının cinsel organı örselenir, bu nedenle ağrı duyarlar.

6. ***Kadınlık organının iki yanı etsiz ve kuru olanlar***

Bunlar "şekrâ" olarak adlandırılır. Bu kadınlar, ince ve uzun erkeklik aletinden hoşlanırlar. İlişkide, erkeklik organının boş ve etsiz yerlere girmesi, kadının doyuma ulaşması ve cinsel birleşmeden haz duyması için şarttır.

7. ***Kadınlık organının dış tarafı iki yanı kalın, yoğun ve iç kısmı rahme kadar dolu ve sıkı olanlar***

Bunlar "mütehakine" veya "hitayi" olarak adlandırılır. Bu kadınlar da ince ve uzun erkeklik organı ile doyuma ulaşıp haz duyarlar. Başka tip erkeklik organından haz duymazlar.

8. ***Kadınlık organı ıslak, içi geniş ve soğuk olanlar***

Bunlara da "fehvâ" denir. Bu kadınlar cinsel birleşmeden haz duymaz ve doyuma ulaşamazlar. Ancak kadınlık organlarına sıcaklık gelince haz duyabilirler.

Osmanlı tıp literatüründe erkek cinsel organının yapısı ve özellikleri

Osmanlı *Bahnâmeleri*'nde erkek cinsel organı için iki sınıflandırma önerilmekte, bunlardan bizim yararlandığımız kaynaklardan *Tuhfetü'l Müteehhilîn* eserinde, yalnız birincisi Hint kaynaklarına dayandırılarak açıklanmaktadır. Buna göre erkeklik organı kısa, orta ve uzun olmak üzere üç gruba ayrılır:

1. ***Erkeklik organı uzun olanlar***

Bunlar "filâ" olarak adlandırılır. Organlarının uzunluğu 3 tutamdır (12 parmak).

2. ***Erkeklik organı orta uzunlukta olanlar***

Bunlara da "küheylâ" denir. Organlarının uzunluğu 2 tutam bir parmaktır (9 parmak).

3. ***Erkeklik organı kısa olanlar***

Bunlara "kebsâ" denir. Organlarının uzunluğu bir buçuk tutamdır (6 parmak).

27. Kadın Cinselliğine Özel...

Osmanlı hekim yazarları, kadınların doğum veya fazla ilişki nedeniyle cinsel organlarının genişlediğini söylemektedirler. Aşağıdaki formüller kullanılırsa onlara göre cinsel organ eski haline döner, kadın ve erkek ilişkide tam haz duyarlar. Bu amaçla fitil (ovül) hazırlanır veya ilaçlar yün parçasına bulanarak cinsel organa uygulanırdı. Bu ilaçlara "ferzece" adı verilmiştir.

KADIN CİNSEL ORGANINI DARALTICI FORMÜL-1

Malzeme:

Yanmış çakal derisi (çakal derisi külü)
Yanmış udü'l-kahr (öd ağacı külü)
Yanmış keçitırnağı (keçitırnağı külü)
Kavrulmuş cevz-i mâsıl (*Datura metal* L.)
Yaban arpası

Hazırlama:

Malzemelerin her birinden eşit miktarda (mesela 5'er gram) alınır. Havanda iyice dövülür, banyağı ile yoğrulur. Bir cam kapta saklanır.

Kullanım şekli:

Her 10 günde bir, 1 gram =1 denk kadarı ferzece[57] olarak hazırlanıp cinsel organa yerleştirilir. Ancak bu ilaç âdet zamanlarında kullanılmaz!

KADIN CİNSEL ORGANINI DARALTICI FORMÜL-2

Malzeme:

Efsentin (pelinotu, *Artemisia absinthium* L.)
Hamâme (*Amomum racemosum* L.)
Mazı
Termenti (reçine, *Pistacia terebinthus* L.)
Gülnar (nar)
Kaysum (karapelin, *Artemisia abretanum* L.)

[57] Ferzece: Kadınlık organı için hazırlanan ilacın, fitil (ovül) şeklinde cinsel organa konulması veya yün parçasına bulanarak uygunması.

Dâr-ı şeyşeân (*Calycotome spinosa* L.)

Hazırlama:

Tüm malzemelerden eşit miktarda, mesela her birinden yaklaşık 10 gram kadar alınır. Havanda dövülür ve zeytinyağı ile karıştırılır.

Kullanım şekli:

Hazırlanan ilaç, temiz bir parça yüne bulaştırılıp cinsel organa konduktan sonra ilişkiye girilirse, kadının adeta bir bakireden farklı olmadığı görülür.

KADIN CİNSEL ORGANINI DARALTICI FORMÜL-3

Bu ilaç için hekimlerin yedi yarar belirlediği belirtilmektedir. Osmanlı tıp kayıtlarına göre Antik çağın ünlü hekimi Bergamalı *Galenus*, bu ilacı çok fazla önermişti. Yararları şunlardır:

- Kadın cinsel organının içini sıcaklaştırır.
- Rahmi güçlendirir.
- Cinsel organı hoş kokulu yapar.
- Rahmin cazibesini artırdığından erkeğin kadın bedenine çok arzu duymasını sağlar.
- Aynı ilaç erkeğin menisini de artırır. Cinsel ilişkinin lezzetli olması yanında meninin oluşmasına ve artmasına yardım eder.
- Erkeğin süratle idrar çıkarmasını sağladığından, cinsel ilişkiden sonra idrar söktürerek yollarda meni bırakmaz.

Malzeme:

Sünbül (*Hyacinthus orientalis* L.)

Besbâse (küçük hindistancevizi)

Merzengûş (mercanköşk)

Zater-i berrî (kekikotu, *Satureia hortensis* L.)

Kendir kabuğu (kenevir, *Cannabis sativa* L.)

Idhîr (sakalotu, *Antropogon schoenanthus* L.)

Kırmızı gül

Nar kabuğu

Andız

Hazırlama:

Malzemelerin her birinden eşit miktarda (yaklaşık 5'er gram) alınır. Havanda dövülür. Banyağı ile yoğrulur. Bir cam kapta saklanır.

Kullanım şekli:

Hazırlanan ilaç temiz bir parça yüne bulanıp gündüzleri cinsel organa uygulanır. Akşam ilaç çıkarılıp cinsel ilişkiye girilirse, hem kadın hem de erkek tarifsiz bir haz duyar.

KADIN CİNSEL ORGANINI DARALTICI FORMÜL-4

Osmanlı saray başhekimi *Tabib Mustafa Ebu'l Feyz, Tuhfetü'l Müteehhilîn* adlı eserinde, bu formülün kadın cinsel organını daraltıcı etkisinin denendiğini belirtmektedir.

Malzeme:

Şap
Mazı
Topalak (*Cyperus rotondus* L.)
Idhîr (sakalotu)
Susam yaprağı

Hazırlama:

Malzemelerin her birinden eşit miktarda alınır, havanda dövülür, saf gülsuyu ile yoğrulur. Cam bir kapta saklanır.

Kullanım şekli:

Hazırlanan ilaç, temiz bir parça yüne bulanıp gündüzleri cinsel organa uygulanır. Akşam ilaç çıkarılıp cinsel ilişkiye girilirse, hem kadın hem de erkek tarifsiz bir haz duyar.

Ayrıca bu ilaçlar, yeterli miktarda su ile kaynatılıp su hafif ılıdıktan sonra içine oturarak da kullanılabilir.

KADIN CİNSEL ORGANINI DARALTAN VE HOŞ KOKUTAN FORMÜL-1

Bu formül hem kadın cinsel organını daraltır hem de hoş kokulu yapar. *Tabib Mustafa Ebu'l Feyz, Tuhfetü'l Müteehhilîn* adlı eserinde önermiştir.

Malzeme:

Misk
Zağferan (safran)

Hazırlama:

Malzemelerin her birinden eşit miktarda alınır. Havanda dövülür. Sirke ile (doğal fermantasyon üzüm sirkesi) ezilir. Temiz bir parça yüne bulaştırılıp saklanır.

Kullanım şekli:

İstendiğinde, bu ilaçlı yünden bir parça kesilip ilişkiden önce cinsel organa uygulanır.

KADIN CİNSEL ORGANINI DARALTAN VE HOŞ KOKUTAN FORMÜL-2

Malzeme:

Ramek (ekşi ve buruk meyvelerden hazırlanan tabletler)
Akasya çiçeği
Sümbül

Topalak (kırkboğum, *Cyperus rotondus* L.)

Hazırlama:

Malzemelerin her birinden eşit miktarda alınır. Havanda dövülür. Sirke ile (doğal fermantasyon üzüm sirkesi) ezilir. Temiz bir parça yüne bulaştırılıp saklanır.

Kullanım şekli:

İstendiğinde, bu ilaçlı yünden bir parça kesilip ilişkiden önce cinsel organa uygulanır.

Islaklığı hafifleten formüller

ORGANDAKİ ISLAKLIĞI HAFİFLETEN FORMÜL-1

Malzeme:

Şap

Esmed (sürme taşı, *Stibium antimon* L.)

Hazırlama:

Malzemeler eşit miktarda alınır, havanda dövülür.

Kullanım şekli:

Temiz bir parça yüne bulaştırılıp kadınlık organına uygulanır.

ORGANDAKİ ISLAKLIĞI HAFİFLETEN FORMÜL-2

Malzeme:

Fıstık kabuğu (*Arachis hypogea* L.)

Şap

Sâd otu

Hazırlama:

Malzemeler eşit miktarda alınır, havanda dövülür. Sirkeyle (doğal fermantasyon üzüm sirkesi) kaynatılır. Sonra temiz bir keten parçasına emdirilir.

Kullanım şekli:

Bu ilaçlı keten bezden bir parça kesilip ilişkiden önce cinsel organa uygulanır.

ORGANDAKİ ISLAKLIĞI HAFİFLETEN FORMÜL-3

Malzeme:

Mazı

Palamut (meşe palamudu)

Gülnar (nar)

Hazırlama:

Malzemeler eşit miktarda alınır, suyla kaynatılır. Bir cam kapta saklanır.

Kullanım şekli:

Cinsel ilişkiden önce kadınlık organı bu suyla yıkanırsa organ kuru olur.

RAHMİN ISLAKLIĞINI HAFİFLETEN FORMÜL-4

Bu formül Osmanlı Tıbbı'nda çok denenmiştir. Osmanlı tıp kayıtlarına göre *Huneyn bin Ishak,* "Bu ilaçları su ilave etmeden önce kıvamlı hale getirmeli, daha sonra övül (fitil) olarak şekillendirmelidir" demektedir. Bu fitil, kadın cinsel organının ıslaklığını gidermektedir. Ayrıca, doğumdan sonra rahimde olan ağrıları keser. Lohusalıkta da yararlıdır.

Malzeme:

Yaban hurması

Bal (iyi kalitede doğal bal)

Sadeyağ (tereyağı)

Anason

Hazırlama:

Malzemeler eşit miktarda alınır, toprak bir kaba konur. Üzerine dört parmak taşıncaya kadar su ilave edilir. Koyulaşıncaya kadar ateşte kaynatılır. Bir cam kapta saklanır.

Kullanım şekli:

Gerektiği zaman yukarıda tanımını verdiğimiz şekilde fitil (övül) yapılarak kullanılır.

Sıcaklık veren formüller

Osmanlı tıp literatüründe "Dört Humor Teorisi"ne göre, sıcak mizaçlı olan kadınlarının cinsel organlarının da sıcak olacağı yazılıdır. Erkekler bunlarla cinsel ilişkiye girdiklerinde ölçülemeyecek kadar cinsel haz duyarlar.

Tuhfetü'l Müteehhilîn adlı eserin yazarı *Tabib Mustafa Ebu'l Feyz*'e göre böyle kadınların rahmini ek formüllerle veya hareketlerle ısıtmaya gerek yoktur.

Ancak yine "Dört Humor Teorisi"ne göre soğuk mizaçlı kadınların rahimleri de soğuk olacağından bunların cinsel birleşmeleri kusurlu olur. Bunlara aşağıda formülleri ve yapılışları belirtilmiş olan rahim soğukluğunu gideren ilaçlar verilmelidir.

Ayrıca soğuk mizaçlı kadınların, bedenlerine sıcaklık gelirse veya bunların hareket nedeniyle bedenleri kızarırsa veya cinsel organını, kasığını ve karnını açıp bir süre ısıtıp cinsel ilişkiye girerse bu ilişkiden çok lezzet alacakları bunu deneyenlerce doğrulanmıştır.

KADIN CİNSELLİK ORGANINA SICAKLIK VEREN FORMÜL-1

Bu formül, rahmi soğuk olanların cinsel organına sıcaklık verir.

Malzeme:

20 gr tavuk yağı
20 gr kaz yağı
20 gr tereyağı
20 gr hindistancevizi yağı (katı)
20 gr badem zamkı (*Gummi amygdali* L.)
5 gr zağferan (safran)

Hazırlama ve kullanım şekli:

Yağlar eritilir. Badem zamkı ve safran havanda dövülür ve karıştırılır. Temiz bir yüne bulaştırılıp ılık olarak cinsel organa itilir.

KADIN CİNSELLİK ORGANINA SICAKLIK VEREN FORMÜL-2

Bu formül hem cinsel organı ısıtır, hem de hoş kokulu yapar.

Malzeme:

Pelinotu
Sünbül (*Hyacinthus orientalis* L.)
Tarçın
Kurutulmuş sığırödü
Sabır (*Aloe vera* L.)

Hazırlama ve kullanım şekli:

Malzemeler eşit miktarda alınır. Havanda dövülür. Sirkeyle (doğal fermantasyon üzüm sirkesi) harç yapılır. Övül (fitil) yapılarak cinsel organa itilir.

KADIN CİNSELLİK ORGANINA SICAKLIK VEREN FORMÜL-3

Malzeme:

Merzengûş (mercanköşk)
Kendir kabuğu (kenevir, *Cannabis sativa* L.)
Zater-i berrî (kekikotu, *Satureia hortensis* L.)
Besbâse (küçük hindistancevizi)

Hazırlama ve kullanım şekli:

Malzemeler eşit miktarda alınır. Havanda dövülür. Cevz-i bevva yağı (küçük hindistancevizi yağı) veya banyağı ile karıştırılır.

Övül (fitil) yapılarak cinsel organa itilir.

28. Osmanlı Tıbbı'nda Şehvet Kavramı

Osmanlı Tıbbı'na göre kadınlar, organlarının uyumu ile şehvetlerinin arasındaki ilişkinin belirlenmesi yönünden üçe ayrılırlar:

1. Şehvetleri fazla, cinsel ilişkiye ve evlenmeye aday kadınlar

Bunlar 5 sınıftır. Cinsel istekleri çok fazladır:

a) Tazeliği olgunlaşmış olanlar
b) Kısa boylu ve fitne yaratan "nazeninler"
c) İnce belli, nazik fiziğe sahip zarif kadınlar
d) Sıkı tenli ve yumru tavırlı olanlar
e) Kocasız kalmış kadınlar

2. Şehvetleri ve cinsel istekleri az olan kadınlar

Bunlar da 5 sınıftır. Bu gibi kadınları öpüp okşayarak, sarılıp severek "dudaklarından içerek" yani şehvetlerini uyandırıp ilişkiye yönelmelerini sağlamak gerekir. Bunlar şöyle sıralanır:

a) Yeni yetme kızlar
b) Uzun boylu kadınlar
c) Şişman, yağlı, beyaz tenli olanlar
d) Çok zayıf olanlar
e) Eşi tarafından ilişkiye zorlananlar

3. İlişki konusunda durumları çeşitli olanlar

Bunların şehvetleri azdır ve ilişkiye isteksizdirler. 3 sınıfa ayrılırlar:

a) Küçük yaşta olup, şehvetlerini açığa vurup ilişki isteğini yaşları gereği açıklayamayanlar.
b) "Şebab" döneminde olanlar. Bunların tazeliği yerinde olduğundan, kendilerine ağırbaşlılık vererek ilişkiye yanaşmazlar. Ancak erkek ilan-ı aşk edip sevgi gösterirse dayanamazlar.

c) Şehvetlerini uyandırmaya utanmaları engel olup, ilişki kurmaya yanaşmayanlar. Bunlara "yaşına göre nazlanan kadınım" atasözü söylenmesin diye naz edemez veya şikâyet edemezler. Ancak erkek güler yüz gösterirse dayanamayıp ilişkiye yanaşırlar.

Kadınların doyuma ulaşması

Kadınlar doyuma ulaşmak açısından üçe ayrılırlar:

a) Çabuk (tez) doyuma ulaşanlar. Uzun boylu ve ince belli olanlar çabuk doyuma ulaşırlar.

b) Ağır (geç) doyuma ulaşanlar. Kısa boylu ve kalın belli olanlar geç doyuma ulaşırlar.

c) Orta doyuma ulaşanlar. Bedenleri orta olanlar orta doyuma ulaşırlar.

Doyumun belirtisi nedir?

Kadın ellerini ayaklarını bırakır. Gözleri küçülür. Erkeği ile göz göze gelmekten utanır. Kolunu yüzüne koyar. Alnı terler. Eklemleri gevşer. Titreme gelir ve şehvetinden erkeğine sarılır. Bunlar doyuma ulaşmanın belirtisidir.

Eğer erkek ve kadının doyumları aynı anda oluyorsa, kadına göre bundan daha büyük bir zevk ve lezzet bulunmaz. Böylece kadınla erkek arasında ilgi ve sevgi o kadar çok artar. Ancak erkeğe yaraşan, eğer kadının doyuma henüz ulaşmadığını hissediyorsa, kendi doyuma ulaşsa bile ilişkiyi sürdürmeye devam etmelidir ki, kadın da lezzetini duysun.

Kadın ve erkek cinsel organlarının uyumu

Bazı Osmanlı hekimleri yukarıdaki sınıflama yanında, kadın cinsel organını basit olarak ikinci bir sınıflamayla daha üçe ayırırlar:

- Büyük (kebir)
- Orta (mutavassıt)
- Küçük (sagir)

Bu üç tipe uygun erkek cinsellik organı ise şöyle karşılaştırılmaktadır:

KADIN	TAKMA ADI		TAKMA ADI	ERKEK
Kadınlık organı büyük ve uzun olanlar (kebir)	File		Filâ (fil)	Cinsel organı büyük ve uzun olanlar
Kadınlık organı orta olanlar (mutavassıt)	Fersâ remeke		Küheylâ (at)	Erkeklik organı orta boyda olanlar
Kadınlık organı küçük olanlar (sagir)	Hace (koyun)		Kebsâ (koç)	Erkeklik organı küçük olanlar

29. Cinsel Organı Büyütücü İlaçlar

Tuhfetü'l-Müteehhilin kitabının yazarı *Tabib Mustafa Ebu'l-Feyz*, önceki bölümlerde açıkladığımız "Humoral Patoloji" kuramına uygun olarak şöyle demektedir: *"Bazı organlar mesela kadınlık organı büyütülmek isteniyorsa, bunun işlemi yiyecek ve içecek yoluyla değil; kan veya kandaki ruhları o organa ilaç aracılığıyla hapsetmekle olur."*

Antik tıp kuramları uyarlanarak yapılacak "büyütme" işlemi Bergamalı Hekim *Galenos*'a (131-200) dayandırılmaktadır. *Galenos*'a göre eğer bir organ büyütmek isteniyorsa, hemen o organ kızarıncaya kadar ovulmalı, sonra üzerine yumuşak zift (katran) yapıştırılmalıdır ki kolay ovulsun; zift (katran) tam kuruyunca çekilir, böyle yapılırsa o organ da kanı çeker ve büyümüş olur.

Galenos'a göre bu işlem yazın günde bir, kışın ise günde iki defa yapılmalıdır.

Başka hekimlere göre ise, organ büyütmek için önce organ kızarıncaya kadar ovulur, sonra üzerine pek sıcak olmayan su dökülür ve yine ovulur.

Daha sonra zift (katran), bir bez üzerine yayılıp ateşe tutulur. Yumuşayınca organa yapıştırılır. Bir süre bekledikten sonra hızla çekilir. Böylece "gıdanın" o bölgeye doğru çekimi kolaylaştığından organın da büyümesi gerçekleşir.

İbn-i Sina, organ büyütmede kullanılacak ziftin (katran), soğalgan yağı (solucan yağı) ile birlikte kullanılmasını, böylece o bölgeye gıdaların çekiminin daha da kolaylaşacağını yazmıştır.

Tabib Mustafa Ebu'l Feyz, bir kişide yukarıda anlatılan işlemi erkeklik organına uygulandığını, sonuçta o kişinin organının tahmin edilemeyecek kadar kalın ve uzun olduğunu, hatta kendisinin bile görünce şaşırdığını yazmıştır. Fakat o organın, eski büyüklüğüne oranla kuvvet ve sertliğini yitirdiğini belirtmiştir!

30. Erkekte Cinsel İsteksizliğe Karşı Öneriler

Osmanlı tıp literatürüne *Yâdigâr* isimli eşsiz bir eser bırakan Bursalı *Tabîb İbn-i Şerîf*, cinsel isteksizliği, "cima" kuvvetinin zayıf olması olarak isimlendiriyor ve şu önerilerde bulunuyor:

Sıcak mizaçlı kişiler için öneriler

Bu kişiler sıcak tabiatlı drogları ne kadar kullanırsa veya yerse isteksizlik o kadar azalır. Bu kişilere yoğurt, ayran, armut ve suda ıslanmış ham nohut gibi drogların önerilmesi de uygundur.

Soğuk mizaçlı kişiler için öneriler

Tabîb İbn-i Şerîf, bu kişiler için aşağıdaki uygulamaları ve formülleri önermektedir:

1. Öneri: Şahıs önce kusturulur. Sonra 1,6 gr kasni (hindiba) alınır, 5 adet rafadan yumurta sarısı karıştırılıp yedirilir.
2. Öneri: Dârçînî (tarçın), kebâbe (kuyruklu biber) ve havlican gibi kuru kavurmalar da (kalye) katılır yedirilir.
3. Öneri: Sarı havuç, aksoğan, nohut, kendene (pırasa), semizotu erkek koyun yani koç etiyle pişirilir. Rafadan tavuk yumurtasının sarısı ile karıştırılır. Üzerine zencefil ekilir ve yenir. Bu karışım meniyi artırır. Erkeklik organını sertleştirir.

CİNSEL İSTEKSİZLİĞE KARŞI FORMÜL-1

Tabîb İbn-i Şerîf, bu formülün tecrübe dildiğini ve çok faydalı olduğunu belirterek, önermektedir.

Malzeme:

3,2 gr havlican

320 gr taze inek sütü (çiğ olacak)

Hazırlama ve kullanım şekli:

Havlican havanda dövülür, elenir. Üzerine çiğ inek sütü ilave edilir, karıştırılır ve yenir.

CİNSEL İSTEKSİZLİĞE KARŞI FORMÜL-2

Malzeme, hazırlama ve kullanım şekli:

Ham nohut, su ile ıslatılıp yenir.

Bu noktada nohudun Osmanlı hekimlerince cinsel isteksizliğe karşı en çok önerilen droglardan biri olduğunu hatırlatalım.

CİNSEL İSTEKSİZLİĞE KARŞI FORMÜL-3

Bu formülün tarife sığmayacak kadar kuvvet verdiğini belirten *Tabîb İbn-i Şerîf,* ilacın bu etkisinin "cinsel ilişki kurabilen kimseler için" olduğunu vurgulamaktadır.

Malzeme:

Şakâkul[58]

Zencefil

Ak soğantohumu

Günlük

Havlican

Serçe beyni (kurutulmuş)

Hazırlama:

Şakâkul, zencefil, ak soğantohumu, günlük ve havlican eşit miktarda alınır, havanda dövülür ve elenir. Gereği kadar serçe beyni ile birlikte azar azar ılık su ilave edilerek yoğrulur. Hamur kıvamına getirilir ve fındık büyüklüğünde haplar yapılır.

Hazırlama:

Hazırlanan haplardan bir tane yenir. Üzerine taze inek sütü veya bal şerbeti içilir.

CİNSEL İSTEKSİZLİĞE KARŞI FORMÜL-4

Malzeme, hazırlama ve kullanım şekli:

Ferfiyun yağı (sütleğen usaresi) yeteri miktarda alınır, erkeklik organına sürülür.

CİNSEL İSTEKSİZLİĞE KARŞI FORMÜL-5

Malzeme:

3,2 gr ferfiyun (sütleğen)

---

[58] Şakâkul: Latince adı *Pastinaca sativa* olan, havucabenzerbir kök. Yabani havuç.

3,2 gr fülfül (biber)
3,2 gr kâsnî (hindiba)
3,2 gr hardaltohumu
3,2 gr kunduz taşağı (kurutulmuş)
3,2 gr âkırkarhâ (nezleotu)
3,2 gr natrûn (karbonat) veya bûre (boraks)
0,8 gr misk
Kustyağı veya zeytinyağı (malzemeleri karışmak için)

Malzeme:

Tüm malzemeler havanda dövülür, bulunabilirse kustyağı (Latince adı *Costus speciosus* olan bitki kökünün yağı) yoksa zeytinyağı ile karıştırılır.

Kullanım şekli:

Hazırlanan karışım erkeklik organına sürülür.

31. *Yadigâr*'daki Kuvvet Macunları

Bu bölümde *Tabîb İbn-i Şerîf*'in *Yâdigâr* isimli eserinden kuvvet macunu ve cinsel gücü artırıcı misk hapı formülleri yer almaktadır.

KUVVET MACUNU FORMÜLÜ-1

Malzeme:

32 gr âkırkarhâ (nezleotu)
32 gr günlük
32 gr habbetu's-sevda (çörekotu)
32 gr zencefil
32 gr serçe beyni (kurutulmuş)
320 gr bal (köpüğü alınmış)
Az miktarda şeker (havanda dövülmüş)

Hazırlama:

Âkırkarhâ (nezleotu), günlük, çörekotu ve zencefil havanda dövülür, az miktarda havanda dövülmüş şeker ilave edilir. Hepsi birlikte bal ile karıştırılır. En son serçe beyni ilave edilip tekrar karıştırılır. Ayrıca 16 gr keşur tohumu (havuçtohumu) ve 16 gr karanfil, havanda dövülüp eklenirse çok daha iyi olur. Bunların eklenmesi durumunda bal miktarı da biraz artırılmalıdır.

Kullanım şekli:

İstenildiğinde uygun miktarda yenir.

KUVVET MACUNU FORMÜLÜ-2

Malzeme:

16 gr kerefis tohumu (kereviztohumu)
16 gr keşur tohumu (havuçtohumu)
16 gr durakotu tohumu (dereotutohumu)
9,6 gr anason
3,2 gr ûd-i hindî [59]

[59] ûd-ı hindî: Latince bilimsel adı *Aloexylon agallochum/ Aquilaria agallocha* olan Hindistan'da ve güneydoğu Asya ülkelerinde yetişen ağacın, değişik mantar türlerine karşı kendini korumak için ürettiği nefis kokulu reçinesi.

3,2 gr âkırkarhâ (nezleotu)
9,6 gr karanfil
6,4 gr mastaki (damla sakızı)
3,2 gr besbâse (küçük hindistancevizi)
3,2 gr dârçînî (tarçın)
9,6 gr asârun (kediotu, *Asarum europaeum* L.)
0,8 gr misk
320 gr bal
Hazırlama:
Bal hariç tüm malzemeler havanda dövülür, elenir. Daha sonra bal ile karıştırılıp macun yapılır.
Kullanım şekli:
Sabah 4,8 gr ve gece 4,8 gr miktarında yenir.

KUVVET MACUNU FORMÜLÜ-3

Bu formül özellikle soğuk mizaçlı ve balgami kişilere iyi gelir. Meniyi artırır. Ancak sıcak mizaçlı ve safrâvî kişilere o kadar iyi gelmez!
Malzeme:
32 gr kuru şakâkul (yabani havuç, *Pastinaca sativa* L.)
32 gr bozîdân[60]
32 gr ak behmen[61]
32 gr kızıl behmen
32 gr tuderî (yabani hardal, *Sisymbrium officinale* L.)
32 gr lisânü'l-asâfîr[62]
32 gr habbü'z-zelâm[63]
32 gr şamfıstığı içi (antepfıstığı içi)
32 gr fındık içi
32 gr köknar içi
32 gr badem içi
32 gr soğantohumu
32 gr helyun tohumu (kuşkonmaztohumu, *Asparagus officinalis* L.)
32 gr turptohumu

[60] Bozîdân: Latince bilimsel adı *Colchicum autumnale* olan bitki. Diğer isimleri surincân ve eğri kestanedir. Halk arasında yund dişi ve gözçiçeği dibinin soğanı da derler.
[61] Belıınen: Turpa benzer otsu bir bitkidir. Çiçeğinin rengine göre, akbelıınen ve kızıl belıınen adlarında iki türü vardır. Latince bilimsel adı ile *Centaura* bitki ailesine aittir. Beyaz türüne "ak belıınen", kırmızı türüne "kızıl belıınen" denir.
[62] Lisânü'l-asâfîr: Latince bilimsel adı *Rosmarinus officinalis* olup, halk arasında "kuşdili", "biberiye" olarak da bilinir.
[63] habbü'z-zelâm: Diğer isimleri abdüllezîz, şehvet otudur. Latince bilimsel adı *Cyperus esculentus* olan, Akdeniz'de yetişen bir bitkinin lezzetli yumruları. Kurusu çerez olarak yenir.

32 gr keşur tohumu (havuçtohumu)
32 gr şalgamtohumu
16 gr dârçînî (tarçın)
16 gr zencefil
16 gr dâr-ı fülfül (uzun biber, *Piper longum* L.)
16 gr havlican
16 gr hindistancevizi içi
16 gr fülfül (biber)
16 gr kâsnî (hindiba)
16 gr teretohumu
16 gr cırcır tohumu (suteresitohumu)
Eşit miktarlarda hindistancevizi yağı ve meneküş yağı (menengiçyağı)
Hazırlama:
Yağlar haricindeki malzemeler havanda dövülür ve elekten geçirilir. Yeteri miktarlarda hindistancevizi yağı ve menengiçyağı ile karıştırılır. Tüm malzemelerin toplam miktarının üç katı kadar doğal bal ilave edilip macun kıvamına getirilir.
Kullanım şekli:
32 gr taze inek sütü ve 32 gr şekerle birlikte sabah 16 gr ve akşam 16 gr yenir.

MİSK HAPI FORMÜLÜ-1

Bu formül "zendekâni" olarak da adlandırılır. Sultan Ahmet için hazırlanmıştır. Cinsel ilişki için çok yararlıdır. Çok fazla kuvvet verir.
Malzeme:
16 gr karanfil
16 gr kebâbe (kuyruklu biber)
16 gr kâkule
16 gr havlican
16 gr hîl (küçük kakule)
16 gr zağferan (safran)
16 gr kehrübâ[64]
1,6 gr la'l[65]
3,2 gr deliksiz inci
3,2 misk
16 gr ırku'l-benât[66]

[64] Kehrübâ: Kehribar. Latince bilimsel adı *Pinus succinifera* olan ağacın fosilleşmiş reçinesi.
[65] La'l: Yakut türünden kırmızı renkli değerli bir taş.
[66] ırku'l-benât: Yapraksız kızıl bir ottur. Kuzeybatı Afrika'da yetişir. Bahar vaktinde kızlar bu otun biteceği yerde varırlar çarşaf yayarak üzerine otururlar, oynarlar ve yuvarlanırlar. Allah-ü Teâlâ'nın kudretiyle bu ot derhal yerden bitip yukarı çıkar gelir. Bu otu cima anında ağızda tutmak cimâ'ya o kadar kuvvet verir ki

3,2 gr anber-i hâm
16 gr mâhizehre (sığırkuyruğu denilen ot)
9,6 gr deve yavrusunun peynir mayası
Hazırlama:
Tüm malzemeler havanda dövülür ve elekten geçirilir. Yeteri miktarda gülsuyu ile karıştırılıp tabletler yapılır.
Kullanım şekli:
Gerektiğinde kullanılır.

MİSK HAPI FORMÜLÜ-2
Malzeme:
3,2 gr mastaki (damla sakızı)
1,6 gr halis misk
1,6 gr karanfil
1,6 gr anber çiçeği
Hazırlama:
Tüm malzemeler havanda dövülür, elenir. Yeteri miktarda zencefil ve bal ilave edilerek karıştırılır. Nohut büyüklüğünde haplar yapılır.
Kullanım şekli:
İhtiyaç halinde ağızda tutulur.

MİSK FORMÜLÜ-1
Malzeme, hazırlama ve kullanım şekli:
Hoş kokulu sarı veya ak çiçeği olan mısır menekşesi alınır, hayrî yağı (menekşeyağı) ile ezilir. Erkek cinsel organına sürülür. Cinsel ilişkiyi kıvama getirir, meniyi artırır.

MİSK FORMÜLÜ-2
Malzeme, hazırlama ve kullanım şekli:
Ham nohut alınır, ıslatılır. Gece ve gündüz yenir.
Şaşılacak derecede cinsel gücü artırır. İlişkiye gücü olmayan kişiler ham nohut yerlerse, bakirelerin bile bekâretini alabilirler! *Tabîb İbn-i Şerîf*'e göre, sözüne güvenilir hekimler ham nohudun yenilmesini, tüm diğer cinsel gücü artırıcı formüllerden daha üstün tutarlar.

---

anlatmak kâbil olmaz. Dünyada bu kadar kuvvet veren başka deva bulunmaz!

32. *Mücerreb-nâme*'deki Kuvvet Macunları

Amasyalı hekim *Şerefedddin Sabuncuoğlu*'nun 1468 yılında 85 yaşında iken çevresindeki hekimlerin ricası üzerine yazdığı, uzun yıllar hastalarına tavsiye ettiği, denediği; klasik tıp kitaplarından aktarılan veya pek çoğu bizzat kendi formülü olan ilaçlardan oluşan *Mücerreb-nâme* adlı eserinde 9 kuvvet macununa ve yer verilmiştir. Bu bölümde bu macunların terkipleri ve hazırlanışı yer almaktadır.

MACUN-U BELLUD

Bu macun üreme yollarını açar ve cimâya kuvvet verir.

Malzeme:

19,2 gr fülfül (biber)
19,2 gr zencefil
19,2 gr karanfil
19,2 gr dârçînî (tarçın)
19,2 gr mastaki (damla sakızı)
19,2 gr zire-i müdebbir (yabani keten, *Eupatorium cannabium* L.)
19,2 gr kavrulmuş küzbere (kişniş)
640 gr bellud (meşe palamudu, *Quercus ilex* L.)

Hazırlama:

Malzemelerin hepsi birlikte havanda dövülür, elenir ve üç katı kadar miktarda köpüğü alınmış balla macun yapılır.

Kullanım şekli:

İhtiyaç durumunda büyükler 32 gr; küçükler ise 16 gr dozunda kullanır.

MACUN-U BAH

Bu macuna "macun-u hasena" da derler. Cimâ arzusunu çok kuvvetlendirir. Mideyi kuvvetlendirir. İştahı artırır ve fena yelleri dağıtır, bağıra (karaciğere) kuvvet verir. *Şerefedddin Sabuncuoğlu* bu formülü *Hippokrates*'tan almıştır.

İstanköylü *Hippokrates* bu macun için şöyle der: "*Her kim bu macundan kullanırsa ve beslenme rejimini düzenlerse, o kişinin tıbba ihtiyacı olmaz.*"

Malzeme:

32 gr mısır anasonu (*Trachyspermum ammi* L.)
32 gr kereviztohumu
32 gr kişnişotohumu
32 gr şalgamtohumu
12,8 gr zirrverd (*Spahaeranthus indicus* L.)
12,8 gr mastaki (damla sakızı)
3,2 gr karanfil
3,2 gr âkırkarhâ (nezleotu)
3,2 gr ûd-i hindî (*Aloexylon agallochum* L.)

Hazırlama:

Malzemelerin hepsi ayrı ayrı havanda dövülür, elenir, karıştırılır ve üç katı kadar miktarda köpüğü alınmış balla macun yapılır.

Kullanım şekli:

İhtiyaç durumunda günde 4,8 gr dozunda kullanır.

MACUN-U MÜTEVEKKİLİ

Cimâya kuvvet verir, kuluncu açar. Mide zayıflığı, şişkinlik, baş ve eklem ağrısını giderir, gut hastalığına da faydalıdır. Yazın, kışın, vakitli, vakitsiz, perhizli veya perhizsiz iken kullanılabilir.

Malzeme:

25,6 gr türbit (*İpomea turpethum* L.)
12,8 gr sakamonya (*Convolculus scammonia* L.)
6,4 gr kereviztohumu (havanda dövülmüş)
6,4 gr nar-ı misk (hindnarı, *Mesura ferrea* L.)
6,4 gr zencefil (havanda dövülmüş)
6,4 gr âkırkarhâ (nezleotu)
6,4 gr hayr-ı buvvâ (afrikakakulesi, *Amomum melequeta* L.)
6,4 gr kereviya (yabani kimyon, *Lagoecia cuminoides* L.)
Az miktarda şeker-i Tebrizi (Tebriz şekeri)

Hazırlama:

Bütün malzemeler menekşeyağı içinde eritilir, bala katılır. Üzerine 48 gr tatlı bademyağı katılır, karıştırılır.

Kullanım şekli:

Küçüklere 9,6 gr, büyüklere 14,4 gr dozundadır.

MACUN-U MÜFERRİH

Ferahlatıcı bir macundur. Cinsel gücü artırır. Hazmettiricidir, cildi güzelleştirir ve kişiyi rahatlatır.

Malzeme:

9,6 gr karanfil
9,6 gr besbâse (küçük hindistancevizi)
9,6 gr su'ûd (kırkboğum, *Cyperus longus* L.)
9,6 gr habbü'z-zelâm (şehvet otu, *Cyperus esculentus* L.)
9,6 gr kebâbe (kuyruklu biber)
9,6 gr cevz-i buvva (besbâse, küçük hindistancevizi)
9,6 gr mastaki (damla sakızı)
9,6 gr buzidan (salep, *Orchis morio* L.)
9,6 gr anison (anason)
9,6 gr irasa (su zambağı, *İris florentina* L.)
9,6 gr encura (ısırganotu, *Urtica pilulifera* L.)
9,6 gr helyun (kuşkonmaz, *Asparagus officinalis* L.)
9,6 gr cevz-i hindi (hindistancevizi içi)
9,6 gr cevz-i rumi (ceviz içi)
9,6 gr badem-i mukaşşer (kabuğu soyulmuş badem)
3,2 gr ûd-i hindî (*Aloexylon agallochum* L.)
3,2 gr kurkum (hintsafranı, *Curcuma longa* L.)
3,2 gr behmen
153,6 gr varakü'l-hayal (kenevir, *Cannabis sativa* L.)

Hazırlama:

Tüm malzemeler, hepsinin toplamı miktarınca (307,2 gr) kavrulmuş buğday unu veya leblebi unu ile havanda dövülür. Sonra hepsinin toplamının üç katı kadar miktarda (1.843 gr) köpüğü alınmış balla macun yapılır.

Kullanım şekli:

Dozu, sağlam kişilere günde 9,6 gr, zayıflara yeteri kadar.

MACUN-U FELÂSEFİ

Bu macun, Humoral Patoloji'de sözü geçen balgam humoru fazlalığını yok eder, yelleri boşaltır ve meniyi artırır. Konuşmayı akıcı yapar. Ayrıca tüm eklemlere de faydalıdır.

Malzeme:

32 gr fülfül (biber)
32 gr dâr-ı fülfül (uzun biber, *Piper longum* L.)
16 gr havlican

32 gr zencebil (zencefil)
32 gr dârçînî (tarçın) .
32 gr emlec (*Phylanthus emblica* L.)
32 gr balilah (belile, *Terminalia bellerica roxberry* L.)
32 gr şitârac (bahçe teresi, *Lepidium latifolium* L.)
32 gr zerâvend-i müdahrac (lohusaotu, *Aristolochia longa* L.)
32 gr bâbunc (papatya, *Artemis tinctoria* L.)
32 gr asl-i köknar içi
32 gr cevz-i hindî (hindistancevizi içi)
32 gr husyetü'ş-şaleb (salep, *Orchis morio* L.)
96 gr meviz menâkı (çekirdeği çıkmış dağ üzümü, *Delphinium staphiagria* L.)
22,4 gr bezr-i râziyâne (rezene, *Foeniculum vulgare* L.)
Hazırlama:
Tüm malzemeler ayrı ayrı havanda dövülür, elenir, karıştırılır. Malzemelerin toplam miktarının 3 katı kadar (1.555 gr) köpüğü alınmış balla macun yapılır.
Kullanım şekli:
Dozu, günde 9,6 gr kadardır.

MACUN-U EBU ALİ ŞÎNÂ

Şerefedddin Sabuncuoğlu, Mücerreb-nâme kitabında formülü verilen diğer macunlar arasında bunun en iyisi olduğunu vurgulamaktadır.

Bu macun ağız kokusunu giderir. Aşırı balgam humorunu düzenler. Ağızdan gelen kara suyu keser. Gövdedeki yelleri yok eder. Bekâreti kuvvetlendirir. Mesane taşlarını eritir. Basura faydalıdır. Cimâya kuvvet verir. Bel ağrısını giderir.

Malzeme:
38,4 gr nânâhvah (mısır anasonu, *Carum coptium* L.)
38,4 gr bezr-i cezer (havuçtohumu)
38,4 gr bezr-i şibit (dereotutohomu)
38,4 gr besbâse (küçük hindistancevizi)
38,4 karanfil
38,4 mastaki
1,8 gr âkırkarhâ
1,8 gr ûd-i hâm (ûd-i hindî, yalancı ödağacı, *Aloexylon agallochum* L.)
7 veya 9 çekirdek (buğday tanesi miktarı) misk
Hazırlama:
Tüm malzemeler havanda dövülür, elenir, karıştırılır. Malzemelerin toplam miktarının 3 katının yarısı kadar şeker (350 gr), yarısı kadar (350 gr) köpüğü alınmış balla macun yapılır.

Kullanım şekli:
Dozu, günde 9,6 gr kadardır.

MACUN-U ÇÖREKOTU

Bu macun, erken boşalmayı keser. Bel ağrısına, baş dönmesine, erliğinden kesilene (impotans, iktidarsızlık), oğlandan veya kızdan kalana (sterilite, kısırlık), hazımsızlığa ve kalp ağrısına faydalıdır.

Malzeme:
64 gr habbetü's-sevdâ (çörekotu)
16 gr zencebil (zencefil)
6,4 gr karanfil
6,4 gr dârçînî (tarçın)
9,6 gr dâr-ı fülfül (uzun biber, *Piper longum* L.)
9,6 gr kebâbe (kuyruklu biber, *Pepper cubabe* L.)
16 gr soğantohumu
6,4 gr zağferan (safran)
3,2 gr su'ûd (kırkboğum, *Cyperus longus* L.)
16 gr bezr-i incir (incirin küçük çekirdekleri)
16 gr cevz-i buvva (besbâse, küçük hindistancevizi)
9,6 gr mastaki (damla sakızı)
3,2 gr günlük (*Styrax officinalis* L.)
9,6 gr havlican
384 gr buğday unu (kavrulmuş)
Hazırlama:
Malzemeler havanda dövülür, gereği kadar köpüğü alınmış balla macun yapılır.
Kullanım şekli:
Dozu, günde 6,4 gr ile 12,8 gr arasındadır.

MACUNÜ'L-BAH-I MÜCERREB

Malzeme:
16 gr karanfil
16 gr dâr-ı fülfül (uzun biber, *Piper longum* L.)
16 gr zencebil (zencefil)
16 gr dârçînî (tarçın)
16 gr zürünbâd (yabani zencefil, *Zingiber zerumbet* L.)
16 gr kakule
16 gr sünbül (*Hyacinthus orientalis* L.)
16 gr seliha (yalancı tarçın, *Cinnamomum cassia* L.)

16 gr asârun (kediotu, *Asarum europaeum* L.)
16 gr habbü'l-belesan (belesanyağı, *Comniphora opobalsamum* L.)
16 gr zirrverd (*Spahaeranthus indicus* L.)
16 gr ûd-i hindî (*Aloexylon agallochum* L.)
32 gr mastaki (damla sakızı)
32 gr havlican
32 gr cevz-i buvva (besbâse, küçük hindistancevizi)
32 gr zağferan (safran)
32 gr bezr-i cezer (havuçtohumu)
32 gr bezr-i reşâ (teretohumu)
32 gr şekâkul (yabani havuç, *Pastinaca schakakul* L.)
32 gr bezr-i fîcl (turptohumu, *Raphanus sativus* L.)
32 gr bezr-i şalgam (şalgamtohumu)
32 gr bezr-i bassal (soğantohumu)
32 gr yonca tohumu
32 gr anison (anason)
32 gr bezr-i kerfis (kereviztohumu)
32 gr bezr-i kendene (küçük pırasatohumu, *Allium roceum* L.)
32 gr bezr-i kutum (pamuktohumu)
32 gr bezr-i kardam (yabani kimyon, *Lagoecia cuminoides* L.)
32 gr lübb-i fındık (fındık içi)
32 gr cevz-i hindî (hindistancevizi içi)
32 gr bezr-i şibit (dereotutohomu)
32 gr bezr-i ancura (ısırgantohumu)
32 gr husyetü's-sağleb (salep, *Orchis morio* L.)
28,8 gr lisânü'l- âsafîr (dişbudak, *Fraxinus excelser* L.)
25,6 gr kendir (kenevir, *Cannabis sativa* L.)
22,4 gr bezr-i râziyâne (rezene, *Foeniculum vulgare* L.)
22,4 gr tuderî (yabani hardal, *Sisymbrium officinale* L.)
22,4 gr helyun (kuşkonmaz, *Asparagus officinalis* L.)
19,2 gr besbâse (küçük hindistancevizi)
19,2 gr kebâbe (kuyruklu biber, *Piper cubabe* L.)
12,8 gr su'ûd (kırkboğum, *Cyperus longus* L.)

Hazırlama:

Malzemelerin her biri ayrı ayrı dövülür, elenir ve yeteri kadar tatlı bademyağı ile karıştırılır. Tüm malzemelerin iki katı miktarınca köpüğü alınmış balla macun yapılır.

Kullanım şekli:

İhtiyaç durumunda macundan ceviz büyüklüğünde alınır ve şerbet yapılır, içilir.

MACUNU NANAHVAH

Malzeme:

Bu macun gerek yaşlılıktan gerekse zayıflıktan dolayı ilişkiye giremeyen kişilere çok faydalıdır. Hazmettiricidir, mideye kuvvet verir, meniyi artırır. Ağız kokusunu güzelleştirir. Diş diplerini sıkılaştırır, ağızdan gelen kara suyu keser, süddeleri açar. Mesane taşlarını eritir.

Malzeme:

32 gr nânâhvah (mısır anasonu, *Carum coptium* L.)
32 gr bezr-i cezer (havuçtohumu)
32 gr bezr-i kerfis (kereviztohumu)
32 gr bezr-i şibit (dereotutohomu)
32 gr besbâse (küçük hindistancevizi)
32 gr mastaki (damla sakızı)
1 tutam karanfil
1 tutam âkırkarhâ (nezleotu)
1 tutam asârun (kediotu, *Asarum europaeum* L.)
1 tutam ûd-i zağferan (safran)
½ tutam misk

Hazırlama:

Malzemeler ayrı ayrı dövülür, elenir. Tüm malzemelerin toplam miktarının 3 katı kadar köpüğü alınmış balla macun yapılır.

Kullanım şekli:

İhtiyaç durumunda macundan 15 gr alınır ve şerbet yapılır, içilir.

33. Kadın ve Erkek İlişkisinde Tılsımlar

Osmanlı hekim yazarları, günümüzde "psikoterapi" olarak adlandırılabilecek bazı yöntem, ilaç ve önerilere kitaplarında yer vermişlerdir. Bunlar "havass" (duyu, nitelik) veya "garip sırlar" başlığı altında verilmiştir.

Hatta Anadolu'nun *İbn-i Sina*'sı olarak ünlenmiş, ünlü hekim *Hacı Paşa, Müntehab-ı Şifa* adındaki Türkçe tıp kitabında, bazı psikiyatrik ve organik rahatsızlıklara muska ve tılsımlar önermiştir.

Osmanlı Dönemi'nde kadın erkek ilişkileri söz konusu olduğunda havass ve garip sırlara başvurulabilirdi.

Mesela *Tabib Mustafa Ebu'l-Feyz*, bir kadının başka bir erkekle ilişkiye girmemesi ve erkeğine bağlanması için, erkeğin, cinsel organına kurt ödünü sürüp ilişkiye girmesini (kurt ödünü nereden ve nasıl bulabilirse!) önermekte ve bunu ilginç bir öyküyle kanıtlamaya çalışmaktadır. Ona göre böyle bir işlemden sonra, kadın kesinlikle başkasıyla ilişkiye girmez. Bu konuda bir Hintlinin anlattığı ve kitabına aktardığı öykü şöyledir:

"Gençken Musul şehrinde bir çengi kızına gönül verip, onu kendime bağlamıştım. Başka âşıkları da gümüş ve altın teklif ettiğinden onlara meyleder, bana vefasızlık ederdi. Onlarla birleşmesine engel olamamıştım, aşkından halim perişandı. Çaresiz kaldığımdan akıllı bir hekime başvurarak halimi ona açıklayıp bu vefasız sevgili elinden çektiğim sıkıntıları anlatmış ve bir çare bulmasını dilemiştim.

Hekim derdimi hemen anladı ve dedi ki:

'Ey zavallı âşık ve ey sevgilinin derdi ile serseri gezen, yârin zülfü gibi perişan olup içi dışı güzelin aşkıyla dopdolu olan kimse; aşk sende öyle yer etmiş iken bunun giderilmesi müşküldür. Lakin sana bir ilaç vereyim, onu cimâ vaktinde (cinsel ilişkide) kullanasın, ondan sonra senden başka kimse onunla cimâ yapmaya kadir olamaz ve o yalnız senin olur' dedi ve bana bir miktar kurt ödü verdi.

Nasıl kullanacağımı anlattı ve ben de anlattığı gibi kullandım, yani zekerime sürüp onunla cima eyledikten sonra kimse artık onunla cimaya muvaffak olamadı. Hatta bu hikâye şehirde, her tarafta duyuldu. Kendi aletine güvenenler bir

kere denemeye kalktı. Kadına yaklaştıklarında çelik gibi aletleri nedeniyle kadın hemen cin çarpılmışa döner, o an kendini gevşetip adeta sönerdi.

Böylece kimse onunla cimâya kadir olamayıp; 'Galiba nigârın (güzel kadın) delikanlısı onu bizden önce elde etmiştir' diyerek, artık herkes ondan yüz çevirmeye başladı. Nigâr, kendisi bile neye uğradığını şaşırdı, başkalarıyla görüşmekten kaçınarak artık benimle görüşmeye başladı.

Daha sonra böyle işlerden pişmanlık duyarak tövbe istiğfar etti. Ben de onu kendime eş alıp Şam-ı Şerif'e doğru yola koyuldum. Uzun süre onunla mutlu bir yaşam geçirdik."

Kadının başka erkeklerle ilişkiye girmesini önlemek için ilginç öneriler

Aşağıdaki önerilerden çoğunun tıp tarihindeki "büyü ve" efsun" evresinden geldiğini, tıp biliminin çok geliştiği günümüzde ancak folklorik ve psikolojik değerinin olabileceğini hatırlatalım.

1. *Tabib Mustafa Ebu'l-Feyz, Cevamiü'l-Lezzet* eserinin yazarına dayanarak eğer bir erkek, bir kadını kendine bağlayıp başkasıyla evlenmesini veya ilişkiye girmesini önlemek istiyorsa, erkek bir kurdun cinsel organını düğüm yapıp "falancayı bağladım" denmesinin yeterli olduğunu söylemektedir. Düğüm çözülmedikçe kadın başkasına ilgi duymazmış!
2. Eğer bir horozun ibiği iğnelenip, kanı erkeklik organına sürüldükten sonra ilişkiye girilirse, ilişkiye girilen kadın (artık) başka erkekle ilişkide bulunamazmış.
3. Sırtlan ödü veya kuzgun kanı erkeklik organına sürülüp ilişkiye girilirse, kadın asla başka bir erkeğe ilgi duymazmış.
4. Yine *Cevamiü'l-Lezzet*'ten aktarıldığına göre, kurdun testisleri kurutulur ve zeytinyağı ile dövülüp erkeklik organına sürüldükten sonra ilişkiye girilirse, ilişkiye girilen kadına başka erkek ilgi duymazmış.

Kadının erkeğe ilgi duyması için

Karga beyni çıkarılır, ilgi duyulan kadının gezindiği yerden bir miktar toprak alınır, bir miktar güvercin dışkısı ile birlikte içine yedi adet arpa konarak karganın başının içine doldurulur ve toprağa gömülür. Arpa yeşerip dört parmak olunca alınır, eller onunla ovulur, yüze, kollara sürülür. Sonra ilgi duyulan kadına gidilir. Kadın erkeğe o kadar ilgi duyar ki, asla ayrılmak istemez.

Tabib Mustafa Ebu'l-Feyz bu bilgiyi *Şanak-ı Hindî*'den almıştır. *"Gereğinde kullanılmak üzere bilinmesinde yarar vardır"* demektedir.

Kadının sırlarını açığa vurması için testler

Yeşil kurbağanın dili, uyuyan bir kadının üzerine konursa, kadın o gün yaptıklarını uykuda sayıklarmış. Bu bilgi *Cafer-i Tusi'den* aktarılmıştır.

Başka bir testte ise kartal gözü ve ölmüş köpek gözü, bir miktar erik kabuğu birlikte keten bezine sarılır, kadın uyurken göbeğinin üzerine konursa, yaptıklarını uykuda sayıklarmış.

Kadını tahrik etmek için öneriler

1. Bu öneri *Kitab-ı Havass*'tan alınmıştır. Kadının başına bağladığı örtüye haberi olmadan kırmızı kurtçuk bağlansa, kadının şehveti tahrik olur ve ilişkiyi istermiş.
2. Başka bir önerideyse, kadının taharet ettiği suya haberi yokken 1 ölçek jengâr (*Carbonas cupricus* L.) ve ½ ölçek nişadır (*Amonii cloridum* L.) konup, kadının bu su ile taharetlenmesi sağlanırsa, sabırsızca erkeğinin üzerine atılırmış.

Kadını tahrik etmek için bir formül

Eşit miktarda akhuvân (ancudan, *Ferula assafoetida* L.), ebhul (*Junisperus sabina* L.), yeşil üşnan (çöven) alınıp havanda dövüldükten sonra banyağı ile karıştırılıp kadınlık organına itilirse, kadın ilişkiye talip olurmuş.

Kadını ilişkiden soğutmak için formüller

1. Sığırın erkeklik organı gölgede kurutulduktan sonra 4,8 gr kadarı üzüm suyu ile ezilip kadına içirilirse şehveti kalmaz ve ilişkiye girmek istemezmiş.
2. Kurdun erkeklik organı güneş doğmadan önce veya batarken alınıp, gölgede kurutulduktan sonra havanda dövülüp toz haline getirilerek şurubu kadına içirilirse, kadın erkekten uzaklaşır, ilişkiden nefret edermiş.
3. Meryem eli (*Artemisia absinthium* L.) alınıp nane suyu ile dövüldükten sonra her biri 0,8 gr olacak şekilde hap yapılır. Bunlardan bir tanesi kadını bir yıl ilişkiden soğuturmuş. Kaç hap yenirse o kadar yıl kadın ilişkiden soğurmuş.

Kadının kıskançlığını gidermek için bir öneri

Kıskanç kadına, arpa değirmeni tozu yağmur suyu ile karıştırılıp içirilirse kıskançlığından vazgeçermiş.

Erkeği yabancı kadınlarla ilişkiden soğutmak için bir öneri

Su değmemiş bir bardağa, erkeğin ilişki yaşadığı kadının saçından alınarak tütsü yapıldıktan sonra üzerine su konup erkek bilmeden ona içirilirse, kadınla erkeğin aralarına soğukluk girermiş, bir daha görüşmezlermiş.

Kadına bekâret testi

Bu bilgi, 9. yüzyıl yazarı *Huneyn bin İshak*'tan (808-873) aktarılmıştır.

O dönemde kadının bâkire olup olmadığını anlamak için, önce bir diş sarımsağın kabuğu soyulup üzeri iğnelenerek delikler açıldıktan sonra, gece yatarken kadının kadınlık organına yerleştirilirmiş. Sabahleyin kadının ağzında sarımsak kokusu varsa bâkire değil; eğer koku alınmazsa bâkiredir denirmiş!

Gebelik testleri

1. Bu amaçla da yine önce bir diş sarımsağın kabuğu soyulup, üzeri iğnelenerek delikler açıldıktan sonra gece yatarken kadının kadınlık organına yerleştirilerek test yapılırmış. Eğer ağızda, boğazda sarımsak kokusu varsa kadın gebe değil; koku yoksa gebe diye yorumlanırmış.
2. Bir diğer gebelik testi için zerâvend-i müdahrac (lohusaotu, *Aristolochia longa* L.) dövülüp, sığır ödü ile birlikte kadınlık organına itilirmiş. Eğer zerâvendin kokusu ağız ve burunda hissedilirse kadın hamile değil; hissedilmezse hamile olarak yorumlanırmış. Ancak tüm bu işlemler mide boş iken yapılırmış!

34. Gebelik ve Doğum ile İlgili İlginç Öneriler, Formüller

Doğacak çocuk kız mı, erkek mi?

Tabib Mustafa Ebu'l-Feyz, gebe kadının kız mı yoksa erkek mi doğuracağını bilmek için, topuklarına bakılmasını önermektedir. Eğer gebe kadının topukları yeşile çalıyorsa bebek kız, topuk yumuşak ve beyaz renkliyse bebek erkek olarak yorumlanırmış. Ayrıca gebenin sol tarafı ağır olursa bu da çocuğun kız olacağının belirtisi olarak değerlendirilirmiş.

Çocuğun kız veya erkek olması nasıl sağlanır?

Eğer hamile kadın bakla iriliğinde ayı ödü içerse, içtiği öd dişi ayının ise çocuk kız, erkek ayının ise çocuk erkek olurmuş.

Bu bilgi erken dönem İslâm tıbbı hekimlerinden *Ali bin Rabban el-Taberi*'nin (830-870) *Firdevs el-Hikme* eserinden alınmıştır.

Güç doğumu kolaylaştırmak için bir formül

Kadınların doğumları güçleşirse *Galenos*'un kitaplarından alınan şu ilaç yapılırmış.

Eşit miktarda siyavuşan (ishalotu, *Adianthum capillus veneris* L.), futenec-i berrî (yabani nane, *Mentha pulegium* L.), kardamana (yabani kimyon, *Lagoecia eumonides* L.) alınıp yeteri miktarda zambak yağı ile karıştırıldıktan sonra, şeker şerbetine katılıp içilirmiş.

Doğumdan sonra plasentanın (eş) düşmesi için formüller

- Eğer eş düşmesinde güçlük varsa; eşit miktarda lahanatohumu, hıyarçekirdeği, akhardal, mukl (*Comniphora opobalsamum* L.) alınıp havanda

dövülür ve katranla yoğrulup kadınlık organına itilirmiş.

- *Tabib Mustafa Ebu'Feyz* tarafından denenmiş olan başka bir formülde ise eşit miktarda zerâvend-i müdahrac (lohusaotu, *Aristolochia longa* L.), ardıçtohumu ve teretohumu alınıp havanda dövülür ve sığır ödü ile hap yapılarak, gerektiğinde kadınlık organına itilirmiş.

35. Doğum Kontrol Yöntemleri

Doğum kontrolü için öneriler

- Eğer bir horozun ödünü kadınlık organına sürülüp cinsel ilişkiye girilirse, kadın bir daha gebe olmazmış ve o ilişki de çok zevkli olurmuş.
- Cinsel ilişki sırasında kadın bir miktar tuz ile tütsü yaparsa veya erkek, erkeklik organına tuz sürerse kadın gebe kalmazmış.
- Kadın, kadınlık organına marsıma (yabani kekik) veya sedef iterse bunlar da aynı etkiyi gösterirmiş, kadın gebe kalmazmış.
- Kadın, habb-ı hırva (gene otu, *Ricinus communis* L.) alıp gözlerini yumarak 1 adet yutarsa 1 seneye kadar; 2 adet yutarsa 2 seneye kadar; 3 adet yutarsa 3 seneye kadar yani bu şekilde kaç adet yutarsa o kadar sene gebe kalmazmış!
- Devenin ağzındaki köpük alınıp kanı da içirilirse, kadın gebe kalmazmış.
- Eğer bir kadın 40 gün sürekli bakla yerse gebe kalmazmış. Çünkü tavuğun bile bakla yedirildiğinde yumurtlamadığı görülmüştür!
- Bir miltar sakmunya (*Convolvulus scammonia* L.) alınıp kadınlık organına itilmesiyle veya ilişki öncesi erkeğin erkeklik aletine sürülmesiyle gebelik önlenirmiş.

Doğum kontrolü için formüller

- 5 gr zağferan (safran), 5 gr mia (karagünlük, *Styrax officinale* L.), 5 gr mazdeki (damla sakızı), 2,5 gr sâdic-ı hindi (melestoma) ve 7,5 gr balmumu alınıp havanda dövüldükten sonra, yeteri kadar cevz-i bevva yağı (küçük hindistancevizi yağı) ve gülyağı ile karıştırılarak kadınlık organına itilirse, kadın gebe kalmazmış!
- İslâm Tıbbı'nın ilk hekim ve bilginlerinden *Cabir Bin Hayyan*'dan (721-815) aktarılan bilgiye göre, bir demir parçası biley taşına sürülür ve çıkan tozu bir miktar nane suyu ile karıştırılıp kadına içilirse, kadın bir daha gebe kalmazmış!

- Dişi kasni (*Galbanum officinale* L.), kadının idrarı ile ezilip ayda bir defa kadın tarafından içilirse, gebe kalınmazmış! İdrar yerine nane suyu veya bunun yerine ayran ya da sedef suyu da kullanılabilirmiş.
- *Tabib Mustafa Ebu'Feyz* tarafından denenmiş başka bir formüle göre de bir miktar benc (*Datura fastuoza* L.), kısrak sütü ile ezilip bir çıkına konulduktan sonra kadının sol koluna bağlanırsa kadın gebe kalmazmış.
- Bir miktar kâfuru alınıp gülsuyu ile ezildikten sonra pamukla kadınlık organına itilirse, yine kadın gebe kalmazmış.
- Eğer ezilmiş soğanın suyu ve belesan yağı (pelesenkyağı, *Comniphora opobalsamum* L.) karıştırılıp erkeklik organına sürüldükten sonra cinsel ilişkiye girilirse, kadın gebe kalmazmış.
- Eşit miktarda ardıçtohumu ve zerâvend (lohusaotu, *Aristolochia longa* L.) havanda dövülüp kadın tarafından içilirse gebe kalmayı önlermiş.

36. Bazı Süs Taşlarının Faydaları

Osmanlı dünyasında süs taşları yaygın olarak kullanıldığı halde bunlarla ilgili Türkçe eser çok azdır ki bunlardan bir tanesi *Muhammed bin Mahmûd Şirvanî*'nin yazdığı ve II. *Murad*'a (1421-1451) armağan ettiği *Tuhfe-i Muradi*'dir.

Eser, inci, yakut, zümrüt, elmas, firuze (turkuvaz), akik, yeşim vb gibi taşların özelliklerini ve çıkarıldıkları yerleri anlatır.

Taşların özellikleri arasında hangi taşın hangi hastalığa iyi geldiği hakkında ayrıntılı bilgiler de vardır. İlgilenenler bu kaynaktan yararlanabilirler. Aşağıdaki bilgiler ise *Tabib Mustafa Ebu'l-Feyz*'in *Tuhfetü'l Müteehhilîn* kitabından alınmıştır.

Turkuvaz (firuze)

Üstü kazıldığında rengi çivit mavisine döner. Bir kişi, sevgilisinin gözlerine bakmadan bu taşı sürme gibi çekip onun ismini ansa ve sonra sevgilisine bakıp göz göze gelseler, hemen isteğini kabul edermiş.

Kazıldığında beyaz olan taş

Bu taş, kadının ismi anılarak ve ondan ne istendiği söylenerek göze sürme çekilirse, kadının yüzüne bakıldığında erkeğe muvafakat ederek isteğine uyarmış.

Tabib Mustafa Ebu'l-Feyz, bu noktada *Rücu'uş-Şeyh* kitabının yazarı *Abdurrahman Şeyzerî*'yi kaynak gösteriyor. Buna göre *Şeyzerî*, Şam kentinde iken bu taşı husumeti olan kişide denemiş ve o kişinin yanına gittiğinde aralarındaki husumet yok olmuş.

A

Acı bakla (*Lupinus termis*) acı bakla, yabani bakla, yahudibaklası, termiye, tarmus.

Ada soğanı, (*Scilla maritima*) ada soğanı.

Ades, Bkz. Mercimek.

Afes, (*Quassia lusitanica*) mazı meşesi.

Afsentin, Bkz. Efsentin.

Afyontohumu, (*Papaver somniferum*) haşhaş.

Ağaç kavunu, (*Citrus medica*) ağaç kavunu, turunç.

Ak behmen, (*Centaura behen*) kuduzotu.

Ak hardal, Bkz. Hardal.

Ak haşhaş (tohumu), (*Papaver somniferum*), Bkz. Haşhaş.

Ak sandal (tohumu), (*Santalum album*) ak sandal.

Ak topalak, (*Cyperuus rotundus*) topalak.

Akakiya, (*Acacia arabica*) akasya ağacı

Akhuvân, papatya çiçeği, koyun gözü.

Âkırkarhâ, (*Anacyclus pyrethrum*) nezleotu.

Anason, (*Pimpinella anisum*), anason, anison.

Anber, Anber balığından elde edilen güzel koku.

Ancudan, (*Ferula assafoetida*) şeytantersi, hiltit.

Andız, (*Juniperus drupacea*) andız.

Anzarut, (*Astragulas sarcocolla*) sankokola, enzerut, göz otu.

Arapzamkı, (*Acacia arabica*).

Ardıç, (*Juniper* spp.) ardıç.

Arpa unu, (*Hordeum vulgare*).

Asel, (mel) bal.

Asfur, (*Carthamus tinctoris*) asfur, kuşyemi, yalancı safran.

Asl-ı lâ'ıye, (*Euphorbia* spp.) hiberna, sütleğen kökü.

Asma yaprağı, (*Vitis vinifra*) asma.

Avret sidiği, (*Urine femine*) kadın idrarı.

Ayvadâne çiçeği, (*Artemisia absinthium*) pelin.
Azeryun, (*Amaryllis belledonna*) nergis zambağı, hintkaranfili.

B

Babr, (*Tigris regalis*) kaplan.
Bâdâverd, (*Onoporden macracanthum*) badavart.
Badem (tatlı), (*Amygdalus communis*) tatlı badem.
Bademyağı, (*Oleum amygdale*) tatlı bademyağı.
Badem zamkı, (*Gummi amygdali*)
Bakır (kırmızı), (*Cuprium*) bakır.
Bakla unu, Bkz. Bakla.
Bakla, (*Vicia faba*) bakla.
Bal, Bkz.Asel.
Baldıran, (*Conium maculatum*) baldıran.
Balık ödü, (*Piscis saburra*) kefal safrası.
Balık yağı, (*Piscis oleum*).
Balmumu, (*Ceratum*) balmumu.
Banotu suyu, (*Hyoscyamus*) banotu usaresi.
Banotu, (*Hyoscyamus niger*) banotu, batbat otu, bengilik otu, dağdağan.
Banyağı, (*Hyoscyamus niger*) bantohumu yağı.
Behmen, (*Centaura*), turpa benzer otsu bir bitki. Çiçeğinin rengine göre, beyaz türüne "ak behmen", kırmızı türüne "kızıl behmen" denir.
Belâdır, (*Semecarpus anacardium*), Hindistan'da yetişen sert kabuklu bir yemiş türü.
Bellut, (*Quercus ilex*) palamut, meşe.
Belsan yağı, (*Comniphora opobalsamum*) belesan, pelesenk.
Benc, (*Datura fastuoza*) kırmızı tatula.
Besbâse, (*Myristica fragrans*) küçük hindistancevizi.
Besbâyec, (*Polypodium vulgare*) besfayic.
Besfâyic, (*Polypodium vulgare*), yüksek şeker içeren kökü tıpta kullanılan yabani bir bitki.
Bezr-i katuna, (*Plantago psyllium*) pireotu.
Boytohumu, (*Trigonella foenum-graecum*) çementohumu.
Boynuz, (*Cornus*) boynuz.
Bozîdân, (*Colchicum autumnale*) surincân, eğri kestane.
Bögrülce, (*Vigna sinensis*) börülce, fink baklası.
Böğürtlen usaresi, (*Rubus caesus*), böğürtlenin sıkılmasıyla elde edilen özsuyu.
Buğday, (*Triticum vulgare*) buğday.

Burçak unu, (*Vicia ervilia*).
Bûre, (*Natrii boras*) boraks.
Bûre-i Ermeni, (*Natrii boras*) boraks.
Buzağı yağı, (*Batyrum*) tereyağı.
Buzeydan, (*Orchis hircina*), tilki taşağı.
Büssed, mercandan elde edilen bir deniz ürünü. Kökü yakılır ve külü kullanılır.

C

Ca'da, (*Teucrium polium*) coda, koyun yavşanı.
Cevz-i bevvâ, Bkz. Besbâse.
Cevz-i bevvâ yağı, Bkz. Besbâse.
Ceviz çiçeği, (*Juglans regid*) ceviz.
Cevz-i mâsıl, (*Datura metal*) tatula, botu çiçeği.
Cülnar, (*Punica granatum*) nar, gülnar, yaban narı.

Ç

Çene kılı, (*Pilmentum*).
Çınar yaprağı, (*Platanus orientalis*).
Çiriş, (*Gummi asphodelus*).
Çirişotu, (*Asphodelus aestivus*).
Çivit, bakır sülfat.
Çöğen, (*Gypsophilia*) çöven.

D

Dâr-ı şeyşeân, (*Calycotome spinosa*) şimşak ağacı, culak ağacı.
Defnetohumu, (*Laurus nobilis*).
Defneyağı, defnetohumu yağı.
Değirmen tozu, arpa değirmeni tozu.
Dem-i ahaveyn, (*Calamus drago*) iki kardeşkanı.
Demir tozu, (*Ferrum*) demir.
Deve sidiği, (*Urine camel*).
Dişi kasni, (*Galbanum officinale*).
Dişi ayı ödü, (Ursae *Sabura feminae*).

E

Ebhul, (*Junisperus sabina*), kara ardıcı, ardıç yemişi.
Ebucehil karpuzu, (*Citrullus colocynthis*).
Efsentin, (*Artemisia absinthium*), afsentin, pelinotu, yavşan.

Ekşi nar kabuğu, (Cortex *Punica granatum*).

Ekşi nar suyu, (Aqua *Punica granatum*).

Elma kabuğu, (*Pirus malus*)

Emlec, (*Phyllonthas emblica*).

Esmed, (*Stibium antimon*), sürme taşı.

Eyâric-i fıkara, içinde damla sakızı, safran, balsam ağacı, sünbül, kediotu, yalancı tarçın, dâr-ı fülfül, azak ayrığı, sabr-ı sukuti vb gibi droglar bulunabilen bir formül.

Ezfâr-ı tayyib, (*Trifolium arvense*), güzel üçgül, yonca.

Eğir, (*Acorus calamus*), eğirotu.

F

Fağfur kırığı, porselen kırığı.

Ferfiyûn, (*Euphorbia resinifera*), halk arasında sütleğen adıyla bilinen bitkinin otu ve zamkı.

Ferzece, kadınlık organı için hazırlanan ilacın, fitil (ovül) şeklinde cinsel organa konulması veya yün parçasına bulanarak uygunması.

Fetile, toplantılarda tütsü amacıyla çeşitli karışımlarla hazırlanan güzel kokulu fitil.

Fezalı, gri duman rengi.

Fındık içi, (*Corylus* spp.) fındık.

Fıstık kabuğu, (*Arachis hypogea*).

Fülfül, (*Piper*) biber.

Fütenec-i berrî, (*Mentha pulegium*) yarpuz, avşan otu, habak, yabani nane.

G

Galiye, anber, misk gibi kokulardan hazırlanmış güzel kokulu siyah pomat.

Garikon, (*Polyporus* spp.) mantar türleri.

Gârikun, (*Polyporus officinalis*), katranköpüğü.

Gelincik çiçeği, (*Papaver rhoeas*) gelincik.

Geyik boynuzu, (Cornu cervus elephi) gelincik boynuzu.

Gömeç balı, petekli, süzülmemiş bal.

Gülkurusu, (*Rose damascena*) gül.

Gülyağı, (*Oleum Rosa damascena*) gülyağı.

Gülab, gülsuyu.

Gülnar, Bkz. Cülnar.

Günlük, (*Styrax officinalis*) günlük, asilbend.

Güvercin tersi, (*Columba fimus*), güvercin dışkısı.

H

Habbe-i misk, (*Hibiscus abelmoschus*) anber çiçeği.

Habbetü'l-hazrâ, (*Pistacia terebinthus*) meneviş, menengiç, çitlenbik.

Habb-ı hırva, (Ricinus communis) keme tohumu, gene otu, harva.

Habbu'z-zelem, (*Cyperus esculentus*) abdülleziz, habbülleziz, habbü'z-zelâm, şehvet otu.

Habsü'l-hadîd, (*Ferrum*) demir tozu.

Hacâmat, vücudun bir yerini hafifçe çizip üzerine bardak ve şişe oturtarak kan almak.

Hacer-i zerka, mavi taş.

Hacı Bektaş tuzu, (NaCI.*Natrii chloridi*) tuz, kristal kaya tuzu.

Hamâme, (*Amomum racemosum*) hamama.

Hardal, (*Sinapis alba*) hardal.

Hardal-ı ebyaz, Bkz.Hardal.

Harnub, (*Ceratonia siliqua*) keçiboynuzu.

Haşhaştohumu, Bkz.Afyon.

Hatmi yaprağı, (*Althea officinalis*) hatmi.

Havlan-ı hindî, (*Lycium afrum*).

Havlican, (*Alpinia galanga, Alpinia officinarum*), Hindistan ve güneydoğu Asya'da yetişen bir bitkinin kökü.

Hazra, Bkz. menkus

Hınna, Bkz. Kına.

Hıyarçekirdeği, (*Cucumis*) hıyar.

Hil, (*Eletteris cardamomum*) hilotu, kakula otu.

Hindistancevizi yağı, (*Oleum coco*)

Horos kanı, çalkes.

Horos ödü, (*Gallis sabuma*) siyah horozun ödü.

Hurma, (*Phoenix dactylfera*) hurma.

Hüthüt tırnağı, tavuşkuşu tırnağı.

I

Idhîr, (*Antropogon schoenanthus*) sakalotu, tibni.

Isırkan dikeni kökü, (*Urtica* spp.) ısırgan.

İ

İklimiyâ, mürdesenk (Altın, gümüş, demir gibi madenlerin eritildikten sonra köpük ve çüküntü gibi, yüzeyinde ve dibinde oluşan artıklar için kullanılan genel ad).

İnek sütü, (*Milk pecari*) inek sütü.

İnci, (*mangarita*) inci.

İnci sedefi, (*Pearl*) sedef.

İncir, (*Ficus cariea*) incir, incir balı.

İruk-i dafer, (*Chelidonium majuş*) kırlangıçotu.

İsfidac, (*Plumbum carbonicum*) üstübec.

J

Jengâr, (*Carbonas cupricus*) bakır çalığı, bakır karbonat.

K

Kabakçekirdeği , (*Cucurbita pepo*).

Kâbe fesleğeni, (*Ocimum basilicum*) fesleğen.

Kabli, (*Terminalis myrobalanus*) kâbilî, kâbilhelilesi.

Kâfur, (*Cinnamomum camphor*) kâfur ağacından elde edilen, beyaz, yarı saydam, kolaylıkla parçalanan kokulu madde.

Kâkule, Bkz. Hameme

Kâkule-ı sagir, hamame (küçük).

Kâkule-i kebir, hamame (büyük).

Kalye taşı, bir tür deniz bitkilerinin yakılmasından meydana gelen tuz.

Kamışkökü, (*Pragmites communis*) kamışkökü.

Karanfil, (*Caryophyllus aromaticus*).

Kardamana, (*Lagoecia eumonides*) yabani kimyon, yabani karaviya.

Karınca yumurtası, karınca yuvasından toplanan, toplu iğne başı büyüklüğünde, minik, beyaz renkli yumurtalar.

Kasnî, (*Cichorim intibus*) yaban marulu, hindiba, güneyik.

Katran, (*Pistacia terebinthus*).

Kavun, (*Cucumis melo*).

Kaysum, (*Artemisia abretanum*) kara pelin, zivan çiçeği.

Kaz yağı, anser.

Kebâbe, (*Pepper cubabe*) kebabe, kuyruklu biber.

Kebere, (*Capparis spinosa*) tomucukları halk arasında kapari olarak bilinen, Anadolu'da yetişen bir çalı türü.

Kebir kabuğu, (*Capparis spinosa*) kebre, kebir.

Keçi yağı, (*Batyrum hircus*) keçi yağı.

Keçitırnağı, (*Hircus*).

Kehrübâ, (*Pinus succinifera*) fosilleşmiş reçine, kehribar.

Kemeç balı, (*Mel*) gömeç balı.

Kendene, (*Allium porum*) gendene, pırasa.
Kendir, (*Cannabis sativa*) kenevir.
Kepek suyu, (Aqua *Teiticum vulgare*).
Kereviz suyu, (*Apium graveolens*).
Kesira, (*Astragalus gummifer*) kitre zamkı.
Keskin sirke, (*Acetum*) sirke.
Keten bezi, (*Linum*).
Kına, (*Lawsonia* sp.) hınna.
Kırfe, (*Cinnamomum zeylacicum*) kurfa ağacı, tarçın ağacı.
Kırlangıç, (*Hirundo*).
Kırmızı gül, (*Rosa gallica*).
Kimyon (kirmani), (*Carum Carvi*).
Kirpi yağı, (*Erinaccus europaeus*).
Kitre, Bkz. Kesira.
Kudret helvası, (*Fraxinus omus*) Bir çeşit dişbudak ağacının torba şeklinde ve içi sıvı dolu yerine yapılan kesiklerden çıkan bir sıvı.
Kuduz böceği, (*Cantharis vesicatoria*).
Kundüs, (*Gypsophila struthium*) voynik otu, çöven.
Kurd hayası, (*Canis eupii testis*).
Kurd kanı, (*Carcis eupii*).
Kurd ödü, (*Canis eupii sabura*).
Kurd zekeri, (*Canis eupii fimus*).
Kurşun, (*Plumb*) kurşun.
Kuru üzümçekirdeği, (*Vitis vinifera*).
Kust, (*Costus speciosus*) kıst.
Kuzgun kanı, (*Corvus corax*).

L

Laden, (*Cistus creticus*) lâden, pamukotu.
La'l, yakut türünden kırmızı renkli değerli bir taş.
Lâciverd-i zehebî, (*Lapis lazuli*) lacivert taş.
Lahanatohumu, (*Semen brossica*).
Limon, (*Citrus*).
Lisânü'l-asâfîr, (*Fraxinus excelsior*) dişbudak ağacının meyvesi.
Luffâh, (Mandragora *officinarum*) kankurutan otu, adamotu.

M

Mahlep, (*Prunus mahaleb*) idris ağacı.

Mahmude, (*Convolvulus scammonia*) mahmude, sakamunya, yer pelidi.
Mâmirân, (*Chelidonium majus*), kırlangıçotu, temreotu.
Marsıma, (*Thymus* spp.) yabani kekik.
Mâş, (*Vigna sinensis*) börülce.
Mazdeki, (*Resinalentisci*) damla sakızı.
Mazı, (*Thuza*) mazı.
Menkus, (*Pristachia terebenthus*), hazra, çitlenbik.
Mer mahuz, (*Origanum* spp.) kış mercanköşkü, meyhane başı.
Mercimek unu, Bkz. Mercimek.
Mercimek, (*Lens culinaris*) ades.
Mersin, (*Myrtus communis*).
Mersin yaprağı usaresi, mersin yaprağının sıkılmasıyla elde edilen özsuyu.
Meryem eli, (*Artemisia absinthium*) pelin, acı yavşan, meryemotu.
Merzengûş, (*Majorana hortensis*) mercan köşk.
Mevîzek, (*Delphinium staphysagria*) yaban üzümü, kokarotu.
Meyankökü, (*Glycyrrhiza glabra*).
Mia, (*Liquidambar orientalis*) karabuhur, karagünlük.
Milh-i enderanî, Bkz. Hazı Bektaş tuzu.
Misk, erkek geyiğin salgısı.
Mukl, (*Comniphora opobalsamum*) belesan, mukl.
Muz kabuğu, (Corteks *Musa sapienti*).
Mürdesenk, (*Lythargyrum*) kurşun dioksit.
Mürr, (*Commiphora myrrha*) mürr-i sâfi.

N

Nane, (*Mentha* spp.).
Nar (*Punica granati*).
Nar suyu (ekşi), (Aqua *Punica granati*).
Nidd, ûd-i hindî ve anber karışımınan elde edilen güzel bir koku.
Nişadır sirkesi, (*Amonii cloridum*) nişadır, nişadır suyu, amonyumklorür.
Nohut, (*Cicer arientium*) nohut.
Nöbet şekeri, (*Succer*) şeker.
Nura (*Calcium*) sönmemiş kireç.

P

Palamut, bkz Bellut.
Pamuk, (*Gossypium* spp.).
Pamukçekirdeği içi (*Semen gosypii*).

Pamuktohumu içi, (*Semen gosypii)* pamukçekirdeği.
Pazı yaprağı, (*Beta vulgaris*) pazı.
Pırasa, (*Allium porrum*).
Pirinç unu, (*Oryza sativa*).
Pelin, (*Artemisia herba alba*) pelinotu.

R

Râmek, hurma suyu, yeşil mazı, sünbül, karanfil, kakule ve ud gibi drogların karışımından elde edilen kokulu tablet.
Râsen, (*Inula helenium*) andızotu.
Rastık taşı, (*Sulphurum cupricum*) bakır sülfat.
Reyhan, (*Ocimum basilicum*) fesleğen.

S

Sabır, (*Aloe vera*) sarısabır, sabırlık otu.
Sâd otu, (*Cyperus longus*) kırkboğum, japonşemsiyesi.
Sadef otu, (*Ruta graveolens*) sedef otu.
Sadeyağ, (*Butyrum*) tereyağ.
Sâdic, (*Cinnamomum citrioderum*) sadık, malabar.
Sâdic-i Hindi, (*Melastoma*) karaağız.
Safran, (*Crocus sativus*) safran.
Sakmunya, (*Convolvulus scammonia*) mahmude, sakamonya.
Sandal, güzel ve kuvertli kokulu, tütsü üretiminde kullanılan ağaç. Aksandal (*Santalum album* L.), kızılsandal (*Piterocarbu santalinus* L.), sarısandal (*Fringilla spinus* L.).
Sarımsak, (*Allium sativum*).
Sater, (*Thymus* spp.) kekik, zatren.
Sebesten, (*Cordia myxia*) sebestan.
Sekencebin, sirke ve bal karışımı.
Seliha, (*Cinnamomum cassia*) saliha, yalancı tarçın, dâr-ı sûs.
Semed, (*İndigo*) çivit.
Semîd, (*Triticum vulgare*) un, buğday.
Semizlik, (*Portulacca oleracea*) selince, semizotu, hurfah.
Servi kozası, (*Cupressus*) servi kozalağı.
Servi yaprağı, (*Cupressus sempervirens*).
Seykran, (*Hyoschyamus niger*) banotu, benc.
Sığır kadibi, (*Pecorif fimus*) sığır zekeri.
Sığır ödü, (*Pecoris saburra*).

Sırtlan ödü, (*Hyena saburra*).
Sidik, (*Ürine*) küçük çocuk sidiği.
Sirke, (*Acetum*) sirke.
Siyavuşan, (*Adianthum capillus veneris*) çatma saçı, ishalotu.
Soğalgan, (*Lumbricus terrestire*) solucan.
Soğan, (*Allium cepa*).
Sukk, sandal, misk, mazı, nar gibi droglarla hazırlanan güzel kokulu tablet.
Sumak, (*Rhus coriaria*).
Suruncan, (*Colchium autumnale* L.) sûrincân, güz çiğdemi.
Susamyağı, (*Oleum sesami*) şırugan.
Su'ud, (*Cyperus rotundus*)
Sülük, (*Hirudo medicinalis*) sülük.
Sünbül, (*Hyacinthus orientalis* L.)
Sünbül-i Hind'i (*Nardostachys jatamansi*) hintsünbülü, Izhir-i Mekk'î, Sünbül-i tıb.
Süt (inek), (*Lac pecorii*) inek sütü.
Sütleğen kökü, (*Euphorbia peplis*).

Ş

Şabb-ı yemanî, (*Sulphurum cupricum*) şap.
Şâf-ı mâmîşa, Osmanlı döneminde göz tedavisinde kullanılan bir ilaç.
Şahdânec, (*Cannabis sativa*) şah-dâne, kenevirtohumu.
Şahm-ı hanzal, (*Citrullus colocynthis*) ebucehil karpuzu.
Şakakil, (*Scorzonera hispanica*) yabani havuç, iskorciha.
Şap, Bkz. Şabb-ı Yemani.
Şecer-i meryem, Bkz. Meryem eli.
Şıh, pelinotu.
Şırlagun, şırlağan, susamyağı, Bkz. Şırugun.
Şırugun, (*Oleum sesamii*) susamyağı.

T

Tabâşir-i hindî, (*Bambusa arundinaceae*) tebeşir.
Tarçın, (*Cinnamomun seylanicum*).
Tatlı badem, (*Puinus amygdalus v.dulcis*).
Tavşan mayası, (*Lepus urinea*).
Tavuk yağı, (*Gallinaceous olea*).
Tereyağı, (*Butyrum*).
Termenti, (*Pistacia terebinthus*) reçine, terebent.

Tîn-i mahtûm, (*Terra sigillata*) sıkıştırılmış kil, çamur.
Topalak, (*Cyperus rotundus*).
Toprak, (*Humus*).
Tuderî, (*Sisymbrium officinale*) yabani hardal.
Turak otu, (*Anethum graveolens*) dereoru, dorak.
Turp suyu, (*Raphanus sativus*) turp.
Turptohumu, (*Raphanus sativus*).
Tûtiyâ, kimya dilinde çinko anlamına gelir. Eski dönemde kadınların gözlerine kullandıkları sürme demektir.

U
Ud, (*Arunda donax*) kamış.
Udü'l-kahr, (*Anthemis* spp.). Bir çeşit öd ağacı.
Urûku's-sufr, (*Chelidonium majus*) kırlangıçotu, büyük helile.
Ûd-i hindî, (*Aloexylon agallochum/Aquilaria agallocha)* Hindistan'da ve güneydoğu Asya ülkelerinde yetişen ağacın, değişik mantar türlerine karşı kendini korumak için ürettiği nefis kokulu reçinesi.
Uşnân, (*Salicornia herbacae*), çöven otu, şamçöveni.

Ü
Üstübeç, Bkz. İsfidac.
Üsnân (*Anabasis aphilla*)
Üşne, (*Muscus arboreus*) ağaç yosunu, ketencik.
Üzüm suyu, (*Aqua vine*) şıra.

V
Verd-i ahmer, (*Rosa gallica*) kırmızı gül.
Vesme, (*İsatic tinctoria*) yabani çivitotu, mavi boya kökü, nîl-i berrî.
Vezarih, Bkz. Kuduz böceği.

Y
Yaban erbesi, (*Teuerium polium*) yabani meşe.
Yaban hurması, (*Hypheane thebacica*).
Yağmur suyu, (*Aqua distillata*) saf su.
Yengeç, tatlı su yengeci.
Yeşil kurbağa, (*Hyla arborea*) yeşil kurbağa, ağaç kurbağası.

Z

Za'ter-i berrî, (*Satureia hortensis*) kekik otu, geyik otu, sater.
Zâc, (Cupri sulfas) bakır sülfat.
Zâc-ı asfar, (*Cupri sulfas*) bakır sülfat.
Zâc-ı firavnî, (*Cupri sulfas*) bakır sülfat.
Zâc-ı Kıbrısî, *Cupri sulfas*) bakır sülfat.
Zâc-ı Parisi, (*Cupri sulfas*) bakır sülfat.
Zağferan, (*Crocus sativus*) safran.
Zamk suyu, (*Aqua resine*) zamklı su.
Zencefre, (*Hydrarium sulphuretum*) civa sülfür.
Zerâvend-i mudahrac, (*Aristolochia longa*) dişi zeravend, loğusaotu, boru çiçeği.
Zerdeçöp, (*Curcuma* spp.) zerdeçal.
Zerire, misk, ûd-i hındî, anber karışımı ile hazırlanan parfüm.
Zeyt yağı, (*Oleum olea*) zeytinyağı.
Zeyt-i infak (Olea) ham zeytinden çıkarılan yağ.
Zırnık, (*Arsenicum*) arsenik sülfür.
Zırnık-ı ahmer, kırmızı zırnık.
Zırnık-ı asfar, sarı zırnık
Zibak, civa.
Zift, (*Resinum*) katran.
Zübedü'l bahr, (*Ossa sepia-decapodea*) denizköpüğü, mürekkep balığının kabuğu.

Yararlanılan Kaynaklar

1. Tabib Mustafa Ebu'l-Feyz, *Tuhfetü'l Müteehhilîn (Evlilik Armağanı)*, Sadeleştirilmiş Metin, Prof. Dr. İlter Uzel, Kebibeç Yayınları, Ankara, 2005.
2. Celâlüddin Hızır (Hacı Paşa), *Müntehab-ı Şifa II*, Sözlük, Zafer Önler, Simurg Yayınları, İstanbul, 1999.
3. İshak bin Murâd, *Edviye-i Müfrede*, Metin-Sözlük, Mustafa Canpolat, Zafer Önler, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2007.
4. Tabîb İbn-i Şerîf, *Yâdigâr (15. Yüzyıl Türkçe Tıp Kitabı)*, Sadeleştirilmiş Metin, Prof. Dr. Ayten Altıntaş, M. Yahya Okutan, Doğan Koçer, Metin Yıldız, Merkez Efendi Geleneksel Tıp Derneği, İstanbul, 2004.
5. Derviş Mehmed, *Neşati Yağı (Tıbbi Yağlar Üzerine Bir Risale)*, Sadeleştirilmiş Metin, Prof. Dr. Nil Sarı, Ramazan Tuğ, Merkez Efendi Geleneksel Tıp Derneği, İstanbul, 2009.
6. Prof. Dr. Ali Haydar Bayat, *Kemâliye (Erken Anadolu Türkçesi ile Yazılmış Bir Tıp Risalesi)*, Orijinal Metin-Sözlük-Sadeleştirilmiş Metin, Merkez Efendi Geleneksel Tıp Derneği, İstanbul, 2007.
7. Abdülvehhâb bin Yûsuf ibn-i Ahmed el-Mârdânî, *Kitabu'l-Müntehab fi't*-Tıb, İnceleme-Metin-Dizin-Sadeleştirme-Tıpkıbasım, Prof. Dr. Ali Haydar Bayat, Merkez Efendi Geleneksel Tıp Derneği, İstanbul, 2005.
8. Şerefeddin Sabuncuoğlu, *Mücerreb-Nâme*, İnceleme-Metin, Prof. Dr. İlter Uzel, Kenan Süveren, Atatürk Kültür Merkzezi Yayınları, Ankara, 2000.
9. Muhammed bin Mahmûd Şirvanî, *Tuhfe-i Muradi*, Osmanlıca (Türkçe) yazma (No: 729), İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi.
10. Celâlüddin Hızır (Hacı Paşa), *Müntehab-ı Şifa*, Osmanlıca (Türkçe) yazma (No: 744/2), Süleymaniye Kütüphanesi, İstanbul.
11. İshak bin Murâd, *Edviye-i Müfrede*, Osmanlıca (Türkçe) yazma (No: 744/1), Süleymaniye Kütüphanesi, İstanbul.
12. Şerefeddin Sabuncuoğlu, *Mücerreb-Nâme*, Osmanlıca (Türkçe) yazma (No: 3619), Süleymaniye Kütüphanesi, İstanbul.
13. Tabib Mustafa Ebu'l-Feyz, *Tuhfetü'l Müteehhilîn*, Osmanlıca (Türkçe) yazma, Milli Kütüphane, Ankara.